

EMMANUEL-JOSEPH SIEYÈS (1748–1836)

CO JE TŘETÍ STAV?

S Esejí o privilegiích

Všechno. – Ničím. – Být něčím.

PODLE TŘETÍHO VYDÁNÍ Z ROKU 1789, S VYZNAČENÍM AUTOROVÝCH PŘÍDAVKŮ

ČESKÝ PŘEKLAD S VYSVĚTLIVKAMI · s úvodem Edma Championa (1888)

1788 · 1789

Emmanuel-Joseph Sieyès

Co je třetí stav?

Qu'est-ce que le Tiers-État ?

s Esejí o privilegiích

Úplný český překlad s vysvětlivkami
podle třetího vydání z roku 1789,
s vyznačením toho, co autor proti prvnímu vydání doplnil,
a s úvodem Edma Championa (1888)

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Abbé Sieyès', with a large, stylized flourish at the end.

Sieyèsův podpis („l'abbé Sieyès“)

Staré texty

2026

Obsah

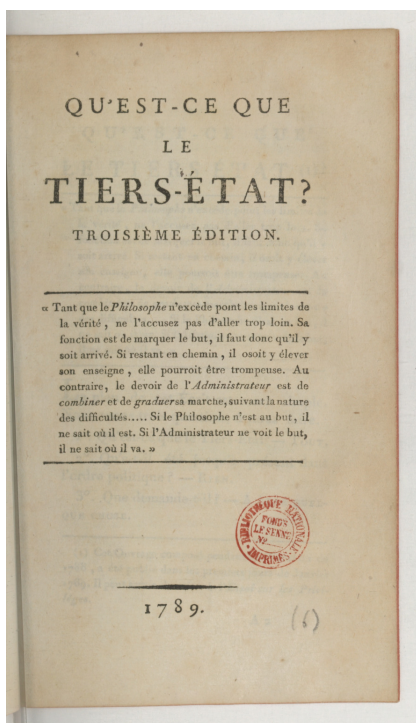
Poznámka k tomuto vydání	4
Plán spisu	9
I. Třetí stav je úplný národ.	12
II. Čím byl třetí stav až dosud? Ničím.	18
III. Co žádá třetí stav? Stát se něčím	25
IV. Co se pro třetí stav pokusila udělat vláda a co navrhuji privilegování	42
V. Co se mělo udělat. Zásady	63
VI. Co zbývá udělat. Rozvinutí několika zásad.	77
Esej o privilegiích	100
Doslov: Úvod Edma Championa k vydání z roku 1888	126
Tiráž.	137

Poznámka k tomuto vydání

Autor a jeho spis

Emmanuel-Joseph Sieyès se narodil 3. května 1748 ve Fréjusu v Provence a zemřel 20. června 1836 v Paříži. Byl knězem bez zvláštního povolání ke kněžství; na sklonku starého režimu působil ve správě chartreské diecéze a zasedal v provinčním shromáždění v Orléansu, kde poznal zblízka, jak se v království rozhoduje o daních a kdo je platí. Když král v létě 1788 svolal na příští rok generální stavy, které se nesešly od roku 1614, rozhořel se spor o to, jak mají být složeny a jak mají hlasovat: zda po stavech, jak tomu bylo naposled, takže duchovenstvo a šlechta vždy přehlasují třetí stav, nebo po hlavách a se zdvojeným zastoupením třetího stavu. Do tohoto sporu vstoupil Sieyès třemi spisy napsanými v rychlém sledu: *Vues sur les moyens d'exécution dont les Représentans de la France pourront disposer en 1789*, *Esejí o privilegiích* (listopad 1788) a pamfletem *Co je třetí stav?*, který napsal v listopadu a prosinci 1788, za druhého shromáždění notáblů, a vydal bez udání jména v prvních dnech ledna 1789.

Spis měl okamžitý a mimořádný ohlas; ještě roku 1789 vyšel nejméně ve třech vydáních. Jeho první věty se staly heslem: třetí stav je všechno, dosud nebyl ničím a žádá, aby byl něčím. Sieyès v něm dokazuje, že národ tvoří ti, kdo pracují a kdo zastávají veřejné funkce, že privilegovaní stojí mimo společný zákon, a tedy mimo národ, a že ústavu může dát jen národ sám prostřednictvím zvláštních zástupců, jejichž moc – moc ustavující – není vázána žádnou dosavadní formou. Z toho vyvozuje praktickou radu: poslanci třetího stavu se mají sami ustavit jako národní shromáždění. V květnu 1789 byl Sieyès zvolen poslancem třetího stavu za Paříž a 17. června 1789 se na jeho návrh poslanci třetího stavu prohlásili Národním shromážděním. Sieyès se pak podílel na přípravě první ústavy, v Konventu hlasoval pro smrt krále, přežil hrůzovládu, roku 1799 se stal členem Direktorie a spolu s Bonapartem připravil převrat 18. brumairu. Po návratu Bourbonů žil od roku 1816 jako vyhnanec v Bruselu; do Paříže se vrátil po červencové revoluci roku 1830.

Titulní list třetího vydání (1789), podle něhož je pořízen tento překlad. Exemplář Francouzské národní knihovny. Source gallica.bnf.fr / BnF.

Které vydání překládáme

Co je třetí stav? vyšlo roku 1789 třikrát a pokaždé v jiné podobě. První vydání z ledna 1789 mělo 127 stran; druhé, „opravené“, se liší jen málo; třetí vydání, které autor rozšířil a prohloubil, má 180 stran. Právě první vydání působilo ve volební kampani zimy a jara 1789; třetí vydání je konečný text, jak jej Sieyès chtěl mít. Překládáme **třetí vydání** podle exempláře Francouzské národní knihovny a zároveň čtenáři ukazujeme, co v prvním vydání nebylo.

Měřítkem je kritické vydání, které roku 1888 pořídil Edme Champion pro Société de l'histoire de la Révolution française: otiskuje první vydání a pod čarou zaznamenává odchylky druhého, které sestavil François-Alphonse Aulard. Český překlad třetího vydání jsme s Championovým tex-

tem srovnali strojově i četbou. Všude, kde ve třetím vydání přibyl souvislý úsek – několik vět, odstavec, celá autorova poznámka –, je to řečeno: u běžného textu vysvětlivkou, která začíná slovy „Doplněno ve třetím vydání“, u autorových poznámek dovětkem v závorce. Takových míst je kolem čtyřiceti a dohromady tvoří asi šestinu spisu; patří k nim ostré pasáže o trestním právu privilegovaných a o anglické sněmovně lordů ve čtvrté kapitole, úvahy o aristokracii na začátku šesté kapitoly a závěrečné odstavce o filozofovi a správci. Drobné rozdíly ve formulacích nesledujeme. Údaje o druhém vydání se opírají o Championův aparát; kde podle něho nějaká pasáž přibyla už ve druhém vydání, uvádíme to.

Rozdíl mezi vydáními je vidět hned na slavné třetí otázce. Na otázku, co třetí stav žádá, odpovídá první vydání „stát se v něm něčím“ (*à y devenir quelque chose*, totiž v politickém řádu), druhé „stát se něčím“ a třetí „být něčím“ (*à être quelque chose*); nadpis třetí kapitoly si i ve třetím vydání podržel znění „stát se něčím“.

Esej o privilegiích ve třetím vydání spisu o třetím stavu obsažen není. Překládáme jej podle Championova vydání, tedy ve znění **prvního vydání** z listopadu 1788. Sieyès esej pro druhé vydání (1789) na mnoha místech přepsal; Champion zaznamenává 122 odchylek. Ty, které mění nebo doplňují smysl, uvádíme ve vysvětlivkách se slovy „Druhé vydání“ (je jich 45, přepsané pasáže vždy celé); pouhé slohové obměny pomijíme.

Championův úvod z roku 1888 zařazujeme za oba spisy jako doslov. Je to dobový výklad, sám už historický pramen; jeho bibliografii starších vydání jsme vypustili. Novější bádání vychází z kritického vydání Roberta Zapperiho (Ženeva 1970). Úplný český překlad obou spisů se nám nepodařilo dohledat.

Jak je kniha uspořádána

Sieyès doprovodil svůj text poznámkami pod čarou, z nichž některé jsou malými samostatnými pojednáními. Tyto **autorovy poznámky** tiskneme odsazeně hned za odstavcem, k němuž patří; v textu na ně odkazuje hvězdička a začínají slovy „Sieyèsova poznámka“. Číslované **vysvětlivky** jsou naše: vykládají instituce, osoby a narážky, překládají cizojazyčné citáty a

zaznamenávají rozdíly mezi vydáními. Naše jsou také úvodní odstavce kapitol v hranatých závorkách. V Championově úvodu jsou vysvětlivkami jeho vlastní poznámky pod čarou; co jsme k nim připojili, je označeno „Pozn. překl.“

Dobový tisk píše podstatná jména jako Národ, Občan nebo Stav s velkým písmenem a hojně užívá kurzivy; v češtině velká písmena nepíšeme a kurzivu ponecháváme jen u názvů spisů, u cizojazyčných citátů a tam, kde nese smysl.

Slova, na nichž záleží

Francouzské *Ordre* znamená stav (duchovenstvo, šlechtu, třetí stav) i řád; Sieyès s tou dvojznačností místy pracuje a překlad na ni upozorňuje. *L'Ordre commun* je „obecný stav“, tedy třetí stav, kdežto *ordre commun* je obecný řád, společný zákon všech. *Privilège* překládáme důsledně „privilegium“, *Nation* „národ“, *Peuple* „lid“. *Pouvoir constituant* a *pouvoir constitué* jsou „moc ustavující“ a „moc ustavená“; *volonté commune* je „společná vůle“, na rozdíl od Rousseauovy „obecné vůle“ (*volonté générale*), o níž Sieyès mluví zřídka. *Représentans* jsou „zástupci“, *députés* „poslanci“, *procuration* „plná moc“. *Les Communes* ve smyslu francouzského třetího stavu jsou „obce“, zamýšlená francouzská *Chambre des Communes* „sněmovna obcí“, anglická „dolní sněmovna“. *Parlement* starého režimu je „parlament“, ale čtenář musí mít na paměti, že jde o vrchní soudní dvůr, ne o zákonodárný sbor. Názvy daní a obvodů (*taille, franc-fief, bailliage*) ponecháváme a vysvětlujeme.

Jak knihu číst

Co je třetí stav? není nestranný rozbor, ale bojový spis napsaný v několika týdnech uprostřed politického zápasu. Sieyès přehání, zjednodušuje a zesměšňuje; jeho počty duchovních a šlechticů jsou odhady a šlechtu vylučuje z národa s lehkostí, která o čtyři roky později dostala hrozivý význam. Právě proto je ten text pramenem prvního řádu: ukazuje, jak se na přelomu let 1788 a 1789 ze sporu o hlasovací řád stal spor o to, komu patří stát, a pátá kapitola je dodnes výchozím místem každé úvahy o moci ustavující.

Kde se Sieyès mylí nebo kde události daly věcem jiný směr, říkáme to ve vysvětlivkách.

Překlad vznikl s pomocí umělé inteligence. V druhém kroku byl celý text větu po větě srovnán s francouzským originálem – u třetího vydání s obrazem tištěných stran –, vyznačení přídavek třetího vydání bylo jednotlivě ověřeno proti textu prvního vydání a vysvětlivky byly věcně prověřeny. Není to vědecká edice; chce českému čtenáři zpřístupnit jeden ze zakladatelských textů moderního ústavního myšlení v podobě, v jaké jej autor zanechal.

Plán spisu

[Co je třetí stav? je nejslavnější pamflet předvečera Francouzské revoluce. Abbé Emmanuel-Joseph Sieyès jej napsal v listopadu a prosinci 1788, kdy se Francie přela o podobu generálních stavů svolaných na rok 1789, a vydal jej bez udání jména v prvních dnech ledna 1789. Překládáme třetí vydání z téhož roku, které autor rozšířil asi o pětinu; poznámku, jež následuje, připojil k samému názvu spisu, a šesti otázkám úvodního plánu odpovídá šest kapitol.]

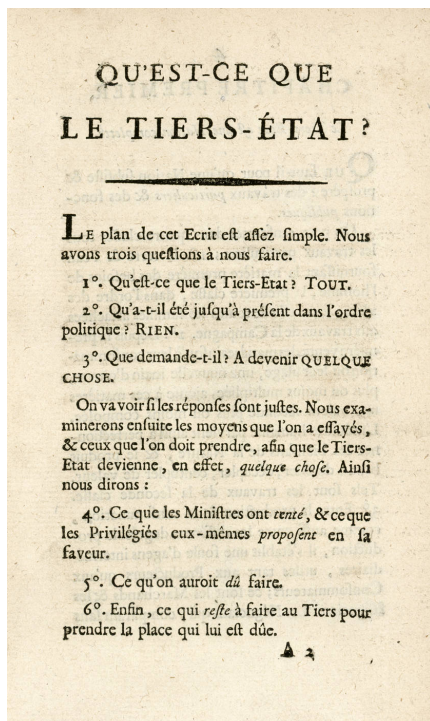
* Sieyèsova poznámka. Tento spis, sepsaný za shromáždění notáblů roku 1788,¹ vyšel v prvních dnech ledna 1789. Může sloužit jako pokračování *Eseje o privilegiích*.²

„Dokud filozof nepřekračuje meze pravdy, neobviňujte ho, že zachází příliš daleko. Jeho úkolem je vytyčit cíl, musí k němu tedy sám dojít. Kdyby zůstal stát na cestě a odvážil se tam vztyčit svůj prapor, mohl by ten prapor klamat. Povinností správce je naopak rozvrhnout a odstupňovat svůj postup podle povahy obtíží... Není-li filozof u cíle, neví, kde je. Nevidí-li správce cíl, neví, kam jde.“³

1. Notáblové – přední osoby království (princové, preláti, vysoká šlechta, soudci, zástupci měst), které král podle svého výběru svolával k poradě. Jejich druhé shromáždění (listopad–prosinec 1788) se mělo vyslovit, jak mají být složeny generální stavy; většinou odmítlo, aby třetí stav dostal dvojnásobný počet poslanců.

2. Sieyèsův *Esej o privilegiích* (*Essai sur les privilèges*) vyšel anonymně v listopadu 1788; v této knize je zařazen za spis o třetím stavu.

3. Motto stojí v předloze bez udání autora; patrně jde o Sieyèsova vlastní slova. První vydání mělo jen „odstupňovat svůj postup“; slova „rozvrhnout a“ přibyla později. „Správcem“ (*administrateur*) se míní muž, který řídí veřejné záležitosti, tedy ministr nebo státník.

První strana spisu v jednom z vydání roku 1789, ještě s třetí odpovědí ve znění „À devenir quelque chose“ (stát se něčím). Volné dílo; reprodukce: Wikimedia Commons.

Plán tohoto spisu je docela prostý. Musíme si položit tři otázky.

1. Co je třetí stav?⁴ – Všechno.
2. Čím byl až dosud v politickém řádu? – Ničím.
3. Co žádá? – Být něčím.⁵

Uvidíme, zda jsou odpovědi správné. Do té doby by bylo nespravedlivé vinit z přehánění pravdy, jejichž důkazy jsme ještě neviděli. Potom prozkou-

4. Třetí stav (*tiers état*) – ve stavovském zřízení staré Francie všichni, kdo nepatřili k duchovenstvu (prvnímu stavu) ani ke šlechtě (druhému stavu): měšťané, řemeslníci i rolníci, tedy naprostá většina obyvatel království.

5. První vydání (leden 1789) zde mělo „Stát se v něm něčím“ (*À y devenir quelque chose*, totiž v politickém řádu), druhé „Stát se něčím“ (*À devenir quelque chose*), teprve třetí „Být něčím“ (*À être quelque chose*). Nadpis třetí kapitoly však i ve třetím vydání zní „Stát se něčím“.

máme prostředky, které byly vyzkoušeny, i ty, jichž je třeba se chopit, aby se třetí stav skutečně něčím stal. Řekneme tedy:

4. Oč se pokusili ministři a co v jeho prospěch navrhnou sami privilegovaní.

6

5. Co se mělo udělat.

6. A konečně, co třetímu stavu zbývá udělat, aby zaujal místo, které mu náleží.

6. Privilegovaní (*privilégiés*) – příslušníci obou prvních stavů, především šlechta: požívali zvláštních práv a osvobození, zejména daňových, která ostatním obyvatelům zákon nepřiznával.

I. Třetí stav je úplný národ

[První kapitola dokazuje, že třetí stav sám zastává všechny práce i veřejné funkce, z nichž národ žije, a že privilegovaný šlechtický stav k národu vůbec nepatří. Sieyès ji psal na sklonku roku 1788, kdy se Francie přela, jak mají být složeny generální stavy svolané na rok 1789.]

Čeho je třeba, aby národ trval a vzkvétal? Soukromých prací a veřejných funkcí.

Všechny soukromé práce lze shrnout do čtyř tříd. 1. Protože surovinu pro lidské potřeby poskytuje země a voda, bude první třídou v logickém pořadí třída všech rodin, které se zabývají prací na venkově. 2. Od prvního prodeje surovin až po jejich spotřebu nebo užití jim nová lidská práce, více či méně znásobená, přidává druhou hodnotu, více či méně složenou. Lidská příčinnivost tak dokáže zdokonalovat dary přírody a hodnota hrubého výrobku se zdvojnásobí, zesateronásobí, zestonásobí. To jsou práce druhé třídy. 3. Mezi výrobou a spotřebou, stejně jako mezi jednotlivými stupni výroby, vzniká množství prostředníků, užitečných výrobcům i spotřebitelům; jsou to kupci a velkoobchodníci: velkoobchodníci, kteří neustále srovnávají potřeby různých míst a dob a spekulují na zisk z uskladnění a dopravy; kupci, kteří se nakonec ujímají prodeje, ať ve velkém, nebo v malém. Tento druh užitečnosti je znakem třetí třídy.

4. Vedle těchto tří tříd pracovitých a užitečných občanů, kteří se zabývají věcmi určenými ke spotřebě a k užívání, potřebuje společnost ještě množství soukromých prací a služeb, které jsou přímo užitečné nebo příjemné osobě. Tato čtvrtá třída sahá od nejváženějších vědeckých a svobodných povolání až po nejméně ceněné služby domácí.

Takové jsou práce, které udržují společnost. Kdo je nese? Třetí stav.

Veřejné funkce lze za nynějšího stavu věcí rovněž všechny zařadit pod čtyři známá označení: Meč, Talár, Církev a Správa.¹ Bylo by zbytečné probírat je podrobně, abychom ukázali, že třetí stav v nich všude tvoří devate-

1. Meč (*l'Épée*) = vojsko; Talár (*la Robe*) = soudnictví; Církev (*l'Église*) = duchovní úřady; Správa (*l'Administration*) = královská správa, hlavně finanční.

náct dvacetin, s tím rozdílem, že je na něm všechno, co je tu opravdu namáhavé, všechny povinnosti, které privilegovaný stav plnit odmítá. Jen výnosná a čestná místa tu zauímají členové privilegovaného stavu. Máme mu to přičíst k zásluze? K tomu by bylo třeba, aby třetí stav buď odmítal tato místa zastávat, nebo aby byl méně schopen vykonávat jejich funkce. Víme, jak se věci mají. A přece se někdo odvážil uvalit na třetí stav zákaz. Řekli mu: „Ať jsou tvé služby jakékoli, ať je tvé nadání jakékoli, dojdeš až sem; dál nepůjdeš. Není dobré, aby se ti dostalo pocty.“² Vzácné výjimky, chápeme-li je tak, jak se chápat mají, jsou jen výsměch, a řeči, které si kdo při takových příležitostech dovoluje, jsou urážkou navíc.

Je-li toto vyloučení společenským zločinem na třetím stavu, je-li skutečným nepřátelstvím, lze aspoň říci, že prospívá věci veřejné? Ach, cožpak neznáme účinky monopolu? Odrazuje-li ty, které odstrkuje, cožpak nevíme, že zároveň činí méně schopnými ty, jimž přeje? Cožpak nevíme, že každé dílo, od něhož je vzdálena volná soutěž, bude vykonáno draž a hůř?

Když se nějaká funkce vyhradí jako výsadní úděl zvláštnímu stavu mezi občany, pomyslel někdo na to, že pak už není třeba platit jen člověka, který pracuje, ale také všechny příslušníky téže kasty, kteří zaměstnání nejsou, a také celé rodiny těch, kdo zaměstnání jsou, i těch, kdo nejsou? Všiml si někdo, že jakmile se vláda stane dědičným majetkem jedné zvláštní třídy, brzy se nadme nade všechnu míru a že se v ní místa vytvářejí ne pro potřebu ovládaných, nýbrž pro potřebu vládnoucích atd. atd.³ Pomyslel někdo na to, že tento řád věcí, který u nás tak nízce a – troufám si říci – tak hloupě ctíme, shledáváme při četbě dějin starého Egypta a cestopisů z Východní Indie opovržením hodným, zruďným, zhoubným pro veškerou přičinlivost, nepřátelským společenskému pokroku, především ponižujícím pro lidský rod vůbec a zvlášť nesnesitelným pro Evropany atd. atd.?* Musíme však

2. Nejznámějším takovým zákazem bylo vojenské nařízení z roku 1781 (zvané Ségurovo podle tehdejšího ministra války), které přímý přístup k důstojnické hodnosti vyhradilo uchazečům se čtyřmi šlechtickými generacemi. Také biskupské stolce a nejvyšší soudní úřady připadaly koncem starého režimu téměř výhradně šlechticům.

3. *Doplněno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Všiml si někdo“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí. Také následující věta je ve třetím vydání rozšířena; první vydání říkalo jen, že se nám tento „nízce ctěný“ řád věcí v dějinách starého Egypta a v cestopisech z Východní Indie „jeví jako opovržením hodný a hanebný“.

zanechat úvah, které by otázku sice rozšířily a snad i postavily do nového světla, ale zdržely by náš postup.**

* *Sieyèsova poznámka.* O indických kastách viz *Hist. phil. et pol. des deux Indes*, kniha I.⁴ (*Poznámka přibyla ve třetím vydání.*)

** *Sieyèsova poznámka.* Budiž nám jen dovoleno poznamenat, jak svrchovaně nesmyslné je na jedné straně okázale hlásat, že národ tu není pro svou hlavu, a na druhé straně chtít, aby tu byl pro aristokracii.⁵

Zde stačí, že jsme dali pocítit, že domnělá užitečnost privilegovaného stavu pro veřejnou službu je pouhý přelud; že všechno, co je v této službě namáhavé, zastává bez něho třetí stav; že bez něho by vyšší místa byla zastávána nesrovnatelně lépe; že by měla být přirozeně údělem a odměnou uznaného nadání a uznaných zásluh; a že zmocnili-li se privilegovaní všech výnosných a čestných míst, je to zároveň ohavná nespravedlnost vůči veškerému občanstvu a zrada na věci veřejné.

Kdo by se tedy odvážil říci, že třetí stav nemá v sobě všechno, čeho je třeba, aby tvořil úplný národ? Je to silný a statný muž, jehož jedna paže je dosud v okovech. Kdyby byl privilegovaný stav odstraněn, nebyl by národ ničím menším, nýbrž něčím větším. Co je tedy třetí stav? Všechno, ale všechno spoutané a utlačené. Čím by byl bez privilegovaného stavu? Vším, ale vším svobodným a kvetoucím. Bez něho nemůže jít nic, bez těch druhých by šlo všechno nesrovnatelně lépe.

Nestačí ukázat, že privilegovaní národu neprospívají, nýbrž mohou jej jen oslabovat a škodit mu; je třeba ještě dokázat, že šlechtický stav* do společenského uspořádání vůbec nepatří; že sice může být pro národ břemenem, ale nemůže být jeho částí.

4. Guillaume-Thomas Raynal, *Histoire philosophique et politique des établissements et du commerce des Européens dans les deux Indes* (Filozofické a politické dějiny evropských osad a obchodu v obojí Indii, poprvé 1770) – jedno z nejčtenějších děl pozdního osvícenství, ostrá kritika kolonialismu, otroctví a despotie.

5. Narážka na léta 1787–1788, kdy se šlechta a parlamenty (nejvyšší soudní dvory starého režimu, nikoli zákonodárné sbory) postavily královým ministrům a jejich „despotismu“ jménem práv národa – a vzápětí odmítly ustoupit třetímu stavu.

* *Sieyèsova poznámka.* Nemluvím o duchovenstvu.⁶ Považujete-li je za sbor pověřený veřejnou službou, patří ke společenskému uspořádání, neboť každá veřejná služba je součástí vlády. Řekne-li se, že duchovenstvo je spíše povolání než stav, stěžují si duchovní z jedenáctého století – nebo ti, kdo z vypočítavosti předstírají, že k nim patří –, že jsou snižováni; nemají pravdu. Právě proto, že je duchovenstvo povoláním, je mezi námi něčím. Kdyby bylo jen stavem, nebylo by ničím skutečným. Čím větší pokroky učiníme ve vědě o mravech a politice, tím víc se přesvědčíme, že ve společnosti existují jen povolání soukromá a povolání veřejná. Všechno ostatní jsou jen plané řeči, nebo nebezpečné přeludy, nebo zhoubné instituce. Tvrdím-li tedy, že duchovenstvo nemá tvořit stav, není to proto, abych je stavěl níž než šlechtu. Nemá tvořit stav, protože v národě nemá být žádné rozlišování stavů. Kdyby je bylo možno připustit, bylo by nepochybně lépe přiznat toto privilegium mužům, kteří by se prokázali kněžským vyvolením, než mužům, kteří na podporu svých nároků nemohou předložit nic než křestní list. Neboť konečně: člověku bez nadání nebo bez poctivosti lze zabránit, aby vstoupil do duchovenstva; můžete však někomu zabránit, aby se narodil? (*Poznámka je ve třetím vydání přepracována. První vydání říkalo jen, že duchovenstvo není stav, nýbrž povolání pověřené veřejnou službou, v němž není privilegovaná osoba, nýbrž funkce; prostřední část od slov „Právě proto“ po slova „zhojbné instituce“ rozvádí dovětek druhého vydání. Části od slov „Považujete-li je“ po slova „nemají pravdu“ a od slov „Tvrdím-li tedy“ do konce přibýly ve třetím vydání. V prvním vydání tvořila tato poznámka jeden celek s následující poznámkou o slově „kasta“.*)

Především: mezi všemi základními částmi národa nelze najít místo, kam zařadit kastu* šlechticů. Vím, že je jednotlivců – a je jich příliš mnoho –, které tělesné vady, neschopnost, nevyléčitelná lenost nebo proud špatných mravů odcizují pracím společnosti. Výjimka a zlořád stojí všude vedle pravidla, a zvláště ve veliké říši. Každý však uzná, že čím méně je takových zlořádů, za tím lépe uspořádaný stát platí. Nejhuře uspořádaný ze všech by byl ten, kde by nejen ojedinělí jednotlivci, nýbrž celá třída občanů hledala svou slávu v tom, že uprostřed všeobecného pohybu zůstává nehybná, a dovedla by spotřebovat nejlepší díl výtěžku, aniž čímkoli přispěla k jeho vzniku. Taková třída je národu zajisté cizí svou zahálčivostí.

* *Sieyèsova poznámka.* To je to pravé slovo. Označuje třídu lidí, kteří bez funkcí i bez užitku, jen proto, že existují, požívají privilegií spjatých s jejich osobou. Z

6. Duchovenstvo bylo prvním stavem království. Sieyès byl sám knězem (generálním vikářem biskupa v Chartres); duchovenstvo tu z útoku na privilegované vyjímá jen zčásti – přiznává mu užitečnou veřejnou službu, ale upírá mu povahu stavu.

tohoto hlediska, které je jediné správné, existuje jen jedna privilegovaná kasta, totiž šlechta. Je to opravdu lid pro sebe, ale lid nepravý, který pro nedostatek užitečných ústrojů nemůže žít sám ze sebe, a proto se přichytí ke skutečnému národu jako ony rostlinné nádory, které mohou žít jen z mízy rostlin, jež vysilují a vysušují. Duchovenstvo, Talár, Meč a Správa tvoří čtyři třídy veřejných zmocněnců, nezbytných všude. Proč se jim ve Francii vyčítá aristokratismus? Protože se šlechtická kasta zmocnila všech dobrých míst v nich; udělala si z nich jakýsi dědičný statek, a proto jich také využívá ne v duchu společenského zákona, nýbrž ke svému zvláštnímu prospěchu.

Šlechtický stav je mezi námi neméně cizí svými prerogativami občanskými a politickými.

Co je národ? Těloso společníků, kteří žijí pod společným zákonem a které zastupuje též zákonodárný sbor atd.

Není snad až příliš jisté, že šlechtický stav má privilegia a osvobození, která se odvažuje nazývat svými právy a která jsou oddělena od práv velkého tělesa občanů? Tím vystupuje z obecného řádu, ze společného zákona. Už svými občanskými právy je tedy zvláštním lidem uvnitř velkého národa. Je to vpravdě *imperium in imperio*.⁷

Pokud jde o jeho politická práva, i ta vykonává odděleně. Má své vlastní zástupce, kteří nejsou nijak pověřeni plnou mocí lidu. Sbor jeho poslanců zasedá odděleně;⁸ a i kdyby se shromáždil v téže síni s poslanci prostých občanů, zůstává pravdou, že jeho zastoupení je svou podstatou odlišné a oddělené: je národu cizí předně svým původem, neboť jeho pověření nepochází od lidu; dále svým účelem, neboť ten spočívá v hájení nikoli obecného, nýbrž zvláštního zájmu.

Třetí stav tedy zahrnuje všechno, co k národu náleží; a nic, co není třetí stav, se nemůže pokládat za součást národa. Co je třetí stav? Všechno.*

* *Sieyèsova poznámka.* Jeden vážený autor chtěl být přesnější. Řekl: „Třetí stav je národ minus duchovenstvo a šlechta.“⁹ Přiznávám, že já bych nikdy neměl sílu

7. Latinsky „stát ve státě“ (doslova „říše v říši“).

8. Na generálních stavech, shromáždění zástupců tří stavů království, jednal a hlasoval každý stav zvlášť; tak tomu bylo i při jejich posledním zasedání v letech 1614–1615.

9. Sieyès autora nejmenuje. Obvykle se soudí, že míní Jeana-Paula Rabauta Saint-Étienna (1743–1793), protestantského pastora z Nîmes a pozdějšího poslance třetího stavu, a jeho anonymně vydaný spis *Considérations sur les intérêts du tiers-état* (1788); jistě to není.

tuto velkou pravdu ohlásit. Může přijít někdo, kdo řekne: „Šlechta je národ minus duchovenstvo a třetí stav; duchovenstvo je národ minus třetí stav a šlechta.“ To jsou zajisté věty dokázané s geometrickou přesností. Prosím vás za prominutí; ale jestliže jste neměl v úmyslu vyslovit pouhou prostoduchou pravdu; jestliže jste si předem ujasnil, co je národ, jaké jsou jeho podstatné části, že existují jen práce veřejné a práce soukromé a že třetí stav stačí všechny tyto práce zastat; jestliže jste zpozoroval, že pomoc, které se státu v tomto ohledu dostává od privilegované kasty, je nadmíru zhoubná; jestliže jste viděl, že s těmito neblahými privilegii souvisejí všechny omyly a všechna zla, která francouzský národ sužují a ještě dlouho sužovat budou;

jestliže víte, že v monarchii, stejně jako v kterémkoli jiném politickém zřízení, je třeba jen vládnoucích a ovládaných a že kasta, již nejhoupější předsudek dovozuje zmocnit se všech míst a žít z privilegií, bude brzy skýtat jen vládnoucí s despotismem a ovládané s nekázní, že bude nejtěžším břemenem, jaké kdy nebesa ve svém hněvu mohla na lid uvalit, a stane se téměř nepřekonatelnou překážkou každému záměru vrátit se ke spravedlnosti, každému pokroku ke společenskému řádu; jestliže, pravím, váš duch pohotově pochopil všechny tyto pravdy a tisíc dalších, které rovněž patří k našemu předmětu: jak to, že jste otevřeně neprohlásil, že třetí stav je všechno? Jak jste mohl takovou řadu úvah uzavřít oním chladným závěrem: „Třetí stav je národ minus duchovenstvo a šlechta“? (*Poznámka přibyla ve třetím vydání.*)

II. Čím byl třetí stav až dosud? Ničím

[Druhá kapitola ukazuje, že třetí stav neměl na generálních stavech nikdy skutečné zástupce: mluvili za něj nově povýšení šlechtici a držitelé dočasných privilegií. Sieyès ji psal koncem roku 1788, kdy Francie čekala na první generální stavy od roku 1614.]

Nebudeme zkoumat stav poroby, v němž lid tak dlouho úpěl, ani stav útisku a ponížení, v němž je držen dosud. Jeho občanské postavení se změnilo; musí se změnit ještě víc: je naprosto nemožné, aby se národ jako celek nebo i kterýkoli stav zvlášť stal svobodným, není-li svobodný třetí stav. Svobodným nečiní člověka privilegia, nýbrž občanská práva – práva, která náležejí všem.

Pokusí-li se aristokraté, třeba i za cenu této svobody, již by se tak ukázali nehodnými, udržet lid v útlu, odváží se lid zeptat, jakým právem. Odpoví-li se, že právem výboje, pak je třeba uznat, že to znamená chtít zajít poněkud daleko do minulosti. Třetí stav se však nemusí bát vracet se do dávných časů. Přenese se do roku, který výboji předcházeli; a protože je dnes dost silný, aby se podrobit nedal, bude jeho odpor nepochybně účinnější. Proč by neposlal zpátky do hvozdů Frank¹ všechny ty rodiny, které si podržely pošetilý nárok, že pocházejí z rodu dobyvatelů a že zdědily práva výboje?

Takto očištěný národ se, myslím, dokáže utěšit, že se bude muset pokládat už jen za potomstvo Galů a Římanů. Vskutku, chceme-li mermomocí rozlišovat rod od rodu, nebylo by možno našim ubohým spoluobčanům prozradit, že původ odvozený od Galů a Římanů má přinejmenším stejnou cenu jako původ od Sugambů, „Welchů“² a jiných divochů, kteří vyšli z lesů a bažin staré Germánie? Ano, řekne se; ale výboj všechny poměry zpřeházeli

1. Franky (*Franconie*) – kraj ve středním Německu, pokládán tehdy za pravlast Franků. Sieyès tu obrací proti šlechtě teorii hraběte Henriho de Boulainvilliers (1658–1722), podle níž francouzská šlechta pochází z franských dobyvatelů Galie a svá privilegia drží právem výboje nad Galořimany, předky třetího stavu.

2. Sugambové – germánský kmen z dolního Porýní, od něhož se odvozovali Frankové. „Welches“ (z německého *Welsche*) bylo původně germánské označení Keltů a Románů; Voltaire tak posměšně říkal nevzdělaným Francouzům. Sieyès slovo užívá volně pro barbarské předky vůbec.

a rodová urozenost přešla na stranu dobyvatelů. Dobrá! Je třeba dostat ji zpátky na druhou stranu; třetí stav se stane znovu urozeným, až se sám stane dobyvatelem.

Je-li však v rodech všechno promíšeno, koluje-li krev Franků – která by nebyla o nic lepší, ani kdyby tekla odděleně – smíšená s krví Galů, jsou-li předkové třetího stavu otci celého národa, nelze doufat, že jednou ustane ta dlouhá otcovražda, kterou si jedna třída klade za čest den co den páchat na všech ostatních? Proč by rozum a spravedlnost, až budou jednou stejně silné jako marnivost, nepřiměly privilegované, aby se z nového, ale opravdovějšího a společenštějšího zájmu sami ucházeli o svou rehabilitaci ve třetím stavu?³

Držme se své věci. Třetím stavem je třeba rozumět souhrn občanů, kteří patří k obecnému stavu.⁴ Všechno, co je zákonem privilegováno, ať jakkoli, vystupuje z obecného řádu, tvoří výjimku ze společného zákona, a tudíž k třetímu stavu nepatří. Řekli jsme to už: společný zákon a společné zastoupení, to je to, co tvoří jeden národ. Je bohužel až příliš pravda, že ve Francii není člověk ničím, má-li na své straně jen ochranu společného zákona: nedrží-li se nějakého privilegia, musí se smířit s tím, že bude snášet pohrdání, urážky a ústrky všeho druhu. Co zbývá nešťastnému neprivilegovanému, aby nebyl docela rozdrčen? Jediné: všemožným ponižováním se přimknout k některému velmoži; za cenu svých mravů a lidské důstojnosti si kupuje možnost dovolat se v případě potřeby někoho.

Zde však máme třetí stav posuzovat ne tak v jeho občanském postavení jako v jeho vztahu k ústavě. Podívejme se, čím je na generálních stavech.⁵

3. Ironie: *réhabilitation* byl právní výraz pro navrácení šlechtictví tomu, kdo je pozbyl. Zde se mají privilegovaní ucházet o „navrácení“ do třetího stavu.

4. Francouzské *ordre* znamená „stav“ i „řád“ a Sieyès té dvojznačnosti využívá: třetí stav je „obecný stav“ (*l'Ordre commun*) právě proto, že jediný zůstává v „obecném řádu“ (*l'ordre commun*) společného zákona; kdo má privilegium, z obojího vystupuje.

5. Generální stavy (*États généraux*) – shromáždění zástupců tří stavů království (duchovenstva, šlechty a třetího stavu), které král svolával nepravidelně od počátku 14. století; naposledy zasedaly v letech 1614–1615. Každý stav jednal a hlasoval zvlášť.

Kdo byli jeho domnělí zástupci? Nově povýšení šlechtici nebo privilegovaní na čas.⁶ Tito nepraví poslanci nebyli ani vždy svobodným dílem volby lidu. Na generálních stavech někdy, a v zemských stavech provincií téměř všude, se zastupování lidu pokládá za právo spojené s určitými hodnotami nebo úřady.⁷

Stará šlechta nemůže nové šlechtice vystát; dovoluje jim zasedat s ní jen tehdy, mohou-li prokázat, jak se říká, čtyři generace a sto let.⁸ Zatláčuje je tak do třetího stavu, k němuž už zjevně nepatří.*

* *Sieyèsova poznámka.* Stará marnivost v tom právě ustoupila lépe pochopenému zájmu. V provinciích bez zemských stavů (*pays d'élection*)⁹ šlechta jednotlivých *bailliages*¹⁰ vycítila, že není obratné dráždit nové šlechtice a nutit je, aby ze vzdoru podporovali stranu třetího stavu. Provincie se zemskými stavy a jiné si osvojily právě toto neobratné chování. Zkušenost ukázala, že to byla chyba; nyní se napravuje a připouští se všichni, jejichž šlechtictví je dědičné, takže mnohé osoby, které v provinciích se zemskými stavy a v provinčních shromážděních¹¹ mohly zasedat jen ve třetím stavu, byly v *bailliages* bez obtíží přijaty do šlechtického stavu a budou do něho přijaty i na generálních stavech.

Ale co vůbec znamená to rozlišování mezi šlechtici, kteří mohou šlechtictví přenést na potomky, a těmi, kteří je prý přenést nemohou? Dobrá, ať je nepřenasají; to se týká jen jejich dětí. Nejde však o to, aby se v našich shromážděních radily děti, jimž otcové šlechtictví ještě nepředali; jde jen o otce, kteří na základě patentu zcela jistě získali aspoň pro sebe to, co podle vás ještě nezískali pro své po-

6. *Anoblis* – měšťané povýšení do šlechtického stavu královskou listinou nebo koupí úřadu, s nímž bylo šlechtictví spojeno. *Privilegiés à terme* – držitelé městských, soudních a finančních úřadů, kteří po dobu jejich zastávání požívali daňových a jiných osvobození.

7. V zemských stavech (například v Languedoku a v Bretani) zasedali za třetí stav zpravidla představitelé městských správ z titulu svého úřadu, nikoli volení zástupci.

8. Sto let šlechtictví vyžadovaly například bretaňské zemské stavy od toho, kdo chtěl zasedat ve šlechtickém stavu; čtyři šlechtické generace předpisovalo od roku 1781 vojenské nařízení uchazečům o důstojnickou hodnost.

9. *Pays d'élection* – provincie bez vlastních stavů, spravované přímo královskými intendanty; název pochází od úředníků zvaných *élus*, kteří tu rozvrhovali daně. Jejich protějškem byly *pays d'États*, provincie se zemskými stavy (Bretaň, Languedoc, Burgundsko, Provence aj.).

10. *Bailliage* (na jihu *sénéchaussée*) – soudní obvod, který byl zároveň volebním obvodem pro generální stavy; každý stav se v něm scházel zvlášť a volil své poslance. Volební řád z 24. ledna 1789 připustil do shromáždění šlechty všechny, kdo měli šlechtictví „nabyté a dědičné“. Poznámka tedy vznikla až za voleb na jaře 1789.

11. Provinční shromáždění (*assemblées provinciales*) zavedl roku 1787 ministr Loménie de Brienne v provinciích bez zemských stavů; třetí stav v nich měl tolik členů jako oba první stavy dohromady a hlasovalo se po hlavách.

tomstvo: osobně šlechtici jsou; připusťte tedy jejich osobu k hlasování v kruhu šlechty. (*Poznámka přibyla ve třetím vydání.*)

V očích zákona jsou si však všichni šlechtici rovni, ten včerejší stejně jako ten, komu se lépe či hůře daří zakrývat svůj původ nebo to, že si šlechtictví přisvojil. Všichni mají stejná privilegia. Rozlišuje je jen mínění. Musí-li však třetí stav snášet předsudek posvěcený zákonem, není důvodu, aby se podroboval předsudku, který je proti znění zákona.

Ať se s novými šlechtici naloží jakkoli; jisté je, že od okamžiku, kdy občan nabude privilegií odporujících obecnému právu, už nepatří k obecnému řádu. Jeho nový zájem je v rozporu se zájmem obecným; není způsobilý hlasovat za lid.

Tato nepopiratelná zásada vylučuje ze zastupování třetího stavu stejně tak i pouhé privilegované na čas. Také jejich zájem je víceméně nepřátelský zájmu společnému; a ačkoli je mínění řadí k třetímu stavu a zákon o nich mlčí, povaha věcí, silnější než mínění i zákon, je nezvratně staví mimo obecný stav.

Namítne se snad, že chtít od třetího stavu oddělit nejen dědičně privilegované, ale i ty, kdo požívají privilegií jen na čas, znamená chtít tento stav z pouhé svévole oslabit a připravit jej o jeho nejosvícenější, nejodvážnější a nejváženější členy?

Jsem dalek toho, abych chtěl zmenšovat sílu nebo důstojnost třetího stavu, vždyť v mé mysli vždy splývá s představou národa. Ale ať nás vede jakákoli pohnutka, můžeme způsobit, aby pravda nebyla pravdou? Když armáda měla to neštěstí, že jí zběhly nejlepší oddíly, má jim ještě svěřit obranu svého tábora? Každé privilegium – nelze to opakovat dost často – odporuje obecnému právu; všichni privilegovaní bez rozdílu tedy tvoří třídu odlišnou od třetího stavu a jemu protivnou. Zároveň podotýkám, že tato pravda nemusí přátele lidu nijak znepokojovat. Naopak, vrací nás k velkému národnímu zájmu, neboť dává důrazně pocítit, jak je nutné okamžitě zrušit všechna dočasná privilegia,* která třetí stav rozdělují a jako by jej odsuzovala k tomu, aby svůj osud vkládal do rukou svých nepřátel.

* *Sieyèsova poznámka.* Někteří městští úředníci, prokurátoři při prezidiálním soudu v Rennes¹² a jiní už dali krásný příklad a zřekli se všech osvobození a privilegií, která by je odlišovala od lidu.

Toto zjištění ostatně nelze oddělovat od následujícího: zrušení privilegií ve třetím stavu neznamená ztrátu osvobození, jichž někteří jeho členové požívali. Tato osvobození nejsou nic jiného než obecné právo. Bylo svrchovaně nespravedlivé zbavit jich lid jako celek. Nežádám tedy ztrátu práva, nýbrž jeho navrácení;** a namítne-li se mi, že kdyby se některá z těchto privilegií stala společnými, například osvobození od losování do milice,*** zbavili bychom se prostředku k uspokojení jedné společenské potřeby, odpovídám, že každou veřejnou potřebu mají nést všichni, a ne jedna zvláštní třída občanů, a že člověku musí být cizí veškeré přemýšlení i veškerá spravedlnost, aby nenašel národnější způsob, jak doplňovat a udržovat vojsko v takovém stavu, v jakém je chceme mít.

** *Sieyèsova poznámka.* Je jisté, že společná privilegia jsou nejlepším prostředkem, jak stavy sblížit a připravit nejdůležitější ze zákonů, ten, který stavy přemění v jeden národ. (*Poznámka přibyla ve třetím vydání.*)

*** *Sieyèsova poznámka.* Nemohu se zdržet údivu nad tím, že šlechtici jsou od losování do milice¹³ osvobozeni! To znamená hodně nahlas pohrdnout jedinou záminkou, k níž se tolik zastaralých nároků hledí přimknout! Zač se bude žádat odměna, ne-li za krev prolitou pro krále? Pan C...¹⁴ svou citací navždy zesměšnil tento věčný refrén: „Byla snad krev lidu voda?“

Ať tedy proto, že se vůbec nevolilo, ať proto, že je nezvolili všichni příslušníci třetího stavu ve městech i na venkově, kteří měli právo být zastoupeni, ať proto, že jako privilegovaní nebyli ani volitelní, domnělí poslanci třetího stavu, kteří až dosud na generálních stavech vystupovali, neměli skutečnou plnou moc lidu.

12. *Présidial* – královský soud střední instance; *procureurs* při něm byli právní zástupci stran (nikoli žalobci), držitelé kupních úřadů. Rennes, hlavní město Bretaně, bylo v zimě 1788–1789 dějištěm zvlášť ostrých střetů mezi třetím stavem a šlechtou.

13. Milice – pomocné vojsko, od konce 17. století doplňované losováním mezi neženatými muži hlavně na venkově. Šlechtici, duchovní, držitelé mnoha úřadů i jejich služebnictvo byli od losování osvobozeni, takže toto nenáviděné břemeno dopadalo především na venkovský lid.

14. Sieyès jméno jen naznačuje. Podle Edma Championa (vydání z roku 1888) pochází citát ze spisu *Mémoire pour le peuple français* (1788, s. 26), jehož autorem byl Joseph-Antoine Cerutti (1738–1792), bývalý jezuita a publicista.

Někdy se lidé podivují, slyší-li nářky na trojí aristokracii – Církeve, Meče a Taláru.¹⁵ Mají za to, že je to jen způsob řeči; ten výraz je však třeba brát doslova. Jsou-li generální stavy tlumočnickem obecné vůle a mají-li z tohoto titulu moc zákonodárnou, není snad jisté, že skutečná aristokracie je tam, kde generální stavy nejsou než shromážděním klericko-šlechticko-soudcovským?

K této děsivé pravdě připojte, že tak či onak připadla i všechna odvětví moci výkonné kastě, která obsazuje Církev, Talár i Meč. Jakýsi duch bratrstva čili kmotrovství působí, že šlechtici dávají ve všem přednost jeden druhému před zbytkem národa. Uzurpace je úplná; opravdu vládnou.

Čtete dějiny s úmyslem zkoumat, zda se fakta s tímto tvrzením shodují, nebo mu odporují, a přesvědčíte se – sám jsem tu zkušenost udělal –, že je velký omyl domnívat se, že Francie podléhá zřízení monarchickému. Vyjměte z našich letopisů několik let Ludvíka XI. a Richelieu a několik okamžiků Ludvíka XIV.,¹⁶ kdy vidíme jen čirý despotismus, a budete mít dojem, že čtete dějiny dvorské aristokracie. Vládl dvůr, a ne panovník. Dvůr dělá a ruší, dvůr povolává a propouští ministry, vytváří a rozdává místa atd. A co je dvůr, ne-li hlava té nesmírné aristokracie, která pokrývá všechny části Francie, která svými členy dosahuje na všechno a všude vykonává to podstatné ve všech oborech věci veřejné?

Proto si také lid zvykl ve svém reptání oddělovat panovníka od těch, kdo mocí hýbají. Vždy pokládal krále za člověka tak jistě klamaného a tak bezbranného uprostřed činného a všemocného dvora, že ho nikdy nenapadlo přičítat mu všechno zlo, které se dělo jeho jménem. Nestačí konečně otevřít oči a podívat se, co se v této chvíli děje kolem nás? Co vidíme? Samotnou aristokracii, jak bojuje zároveň proti rozumu, spravedlnosti, lidu,

15. Církev = vysoké duchovenstvo; Meč = vojenská šlechta; Talár (*la Robe*) = úřednická čili soudní šlechta (*noblesse de robe*), která zasedala v parlamentech, nejvyšších soudních dvorech království.

16. Ludvík XI. (vládl 1461–1483), kardinál Richelieu (první ministr Ludvíka XIII. v letech 1624–1642) a Ludvík XIV. (vládl 1643–1715) – tři vlády, které nejtvrději zkrátily moc velmožů.

ministrovi¹⁷ i králi. Výsledek tohoto strašného zápasu je dosud nejistý; ať někdo řekne, zda je aristokracie přelud!¹⁸

Shrňme: třetí stav až dosud neměl na generálních stavech skutečné zástupce. Jeho politická práva jsou tedy nulová.

17. Míněn je patrně Jacques Necker, od srpna 1788 znovu v čele královských financí, na jehož návrh královská rada 27. prosince 1788 povolila třetímu stavu dvojnásobný počet poslanců.

18. *Doplněno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Nestačí konečně otevřít oči“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí.

III. Co žádá třetí stav? Stát se něčím

[Třetí kapitola rozebírá tři požadavky, které třetí stav vznášel na podzim 1788 v peticích měst: vlastní zástupce, stejný počet poslanců, jaký mají oba privilegované stavy dohromady, a hlasování po hlavách. Sieyès ji psal v době, kdy o těchto otázkách jednalo druhé shromáždění notáblů; v první poznámce už reaguje na rozhodnutí královské rady z 27. prosince 1788, které vyhovělo jen druhému z nich.]

O jeho požadavcích se nesmí soudit podle ojedinělých úvah několika autorů, kteří jsou více či méně poučení o právech člověka. Třetí stav je v tomto ohledu ještě hodně pozadu – a nemyslím tím jen za poznáním těch, kdo studovali společenský řád, ale i za oním souhrnem běžných představ, z nichž se skládá veřejné mínění. Skutečné žádosti třetího stavu lze posoudit jen podle autentických podání, která vládě zaslaly velké městské obce království.¹ Co se v nich dočteme? Že lid chce být něčím, a to opravdu tím nejmenším, čím být lze. Chce mít za prvé skutečné zástupce na generálních stavech,² to jest poslance vybrané z jeho stavu, kteří jsou s to tlumočit jeho přání a hájit jeho zájmy. K čemu by mu však bylo, že na generálních stavech zasedá, kdyby tam převažoval zájem jeho zájmu protichůdný? Svou přítomností by jen posvětil útlak, jehož by byl věčnou obětí. Je tedy naprosto jisté, že na generální stavy nemůže přijít hlasovat, nemá-li tam mít vliv přinejmenším stejný jako privilegovaní; a žádá za druhé stejný počet zástupců, jaký mají oba ostatní stavy dohromady. A konečně: tato rovnost zastoupení by byla zcela klamná, kdyby každá komora měla svůj zvláštní hlas. Třetí stav tedy žádá za třetí, aby se hlasovalo po hlavách, a ne po stavech.* Na to se tedy omezují ony požadavky, které mezi privilegovanými zřejmě vyvolaly poplach; usoudili, že už to samo činí nápravu zlořádu nevyhnutelnou.

1. Na podzim 1788 zaplavily Versailles petice a adresy měst, obcí a korporací z celé Francie; žádaly zdvojení počtu poslanců třetího stavu a hlasování po hlavách.

2. Generální stavy: shromáždění zástupců tří stavů království – duchovenstva, šlechty a třetího stavu –, které král svolával podle potřeby, hlavně kvůli daním. Naposledy se sešly v letech 1614–1615; v srpnu 1788 je Ludvík XVI. svolal na květen 1789.

* *Sieyèsova poznámka.* Usnesením rady z 27. prosince³ mu byl právě přiznán druhý požadavek; o třetím se usnesení nevyslovuje a první mu rovnou odpírá. Není však zřejmé, že jeden nemůže obstát bez druhého? Tvoří celek. Zničit jeden znamená zmařit všechny tři. Níže řekneme, komu přísluší rozhodovat o všem, co se týká ústavy.

Skromným záměrem třetího stavu je mít na generálních stavech stejný vliv jako privilegovaní. Opakuji: může žádat méně? A není jasné, že bude-li tam jeho vliv menší než rovný, nelze doufat, že vyjde ze své politické nicotnosti a stane se něčím?

Skutečné neštěstí je však v tom, že tři články, z nichž se žádost třetího stavu skládá, nestačí, aby mu daly onu rovnost vlivu, bez níž se opravdu neobejde. Marně získá stejný počet zástupců vybraných z vlastního stavu: vliv privilegovaných se vždy usadí a bude panovat i v samé svatyni třetího stavu. Kde jsou místa, úřady a obročí, která se dají rozdávat? Na které straně je potřeba ochrany, a na které moc ochraňovat? Už tato jediná úvaha stačí, aby se zachvěli všichni přátelé lidu.

Ti z neprivilegovaných, kteří by se svým nadáním zdáli nejzpůsobilejší hájit zájmy svého stavu – nejsou snad vychováni v pověřence nebo vynucené úctě ke šlechtě? Je známo, jak snadno se lidé obecně podvolují všem návykům, které jim mohou být k užitku. Neustále se starají, jak zlepšit svůj úděl; a nemůže-li se osobní příčinnost prosadit poctivými cestami, vrhá se na scestí. Čteme, že u starověkých národů zvykali děti na to, že jídlo dostanou teprve po cvičeních vyžadujících sílu nebo obratnost.⁴ Tak se dosahovalo toho, že v nich vynikaly. U nás je nejschopnější třída třetího stavu nucena, aby si opatřila to nezbytné, cvičit se v lichocení a oddat se službě mocným; je to výchova méně čestná a společnosti méně prospěšná, ale právě tak účinná. Tato nešťastná část národa se nakonec proměnila v ja-

3. *Résultat du Conseil d'État du Roi* z 27. prosince 1788: královská rada na návrh ministra Neckera rozhodla, že poslanců bude nejméně tisíc a že třetí stav jich bude mít tolik jako duchovenstvo a šlechta dohromady. O způsobu hlasování mlčela a volbu poslanců třetího stavu neomezila na jeho příslušníky – díky tomu byli roku 1789 za třetí stav zvoleni i abbé Sieyès sám nebo hrabě Mirabeau. První vydání spisu vyšlo jen několik dní po tomto rozhodnutí.

4. Patrně narážka na antické zprávy o obyvatelích Baleár, proslulých prakovnicích: matky prý dávaly chlapcům chléb teprve tehdy, když jej zasáhli prakem (Strabón, Diodóros). O spartských chlapcích se zase vyprávělo, že dostávali záměrně málo jídla a zbytek si museli obratně nakrást (Xenofón, Plútarchos).

kousi velkou předsíň, kde neustále sleduje, co říkají nebo dělají její páni, a je vždy hotova všechno obětovat plodům, které si slibuje od štěstí, že se zalíbí. Při pohledu na takové mravy – jak se neobávat, že vlastnosti nejvhodnější k obraně národního zájmu budou zaprodány obraně předsudků? Nejmělejší obhájci aristokracie budou v třetím stavu, mezi lidmi, kteří se narodili s velkým důvtipem a malou duší a jsou stejně lační jmění, moci a přízně velkých pánů, jako jsou neschopni pocítit cenu svobody.

Vedle nadvlády aristokracie, která ve Francii rozhoduje o všem, a vedle oné feudální pověry, která dosud ponižuje většinu myslí, je tu vliv majetku. Ten je přirozený a já jej nezavrhují; každý však uzná, že je dosud celý na straně privilegovaných a že se lze právem obávat, že jim poskytne mocnou oporu proti třetímu stavu. Městské obce příliš snadno uvěřily, že stačí vyloučit ze zastoupení lidu osobu privilegovaných, a budou před vlivem privilegií v bezpečí. Na venkově i všude jinde – který jen trochu oblíbený pán nemá na povel, bude-li chtít, nespočetný zástup prostých lidí? Spočtete si následky a ozvěny tohoto prvního vlivu a uklidněte se, můžete-li, ohledně výsledků shromáždění, které se vám zdá prvotním komiciím⁵ hodně vzdálené, a přece není ničím jiným než kombinací těchto prvních prvků. Čím déle o věci uvažujeme, tím zřetelněji vidíme, že tři požadavky třetího stavu nestačí. Ale i takové, jaké jsou, byly prudce napadeny. Prozkoumejme zá-
minky tak odporného nepřátelství.

§ I. První požadavek: aby zástupci třetího stavu byli voleni jen z občanů, kteří k třetímu stavu skutečně náležejí

Už jsme vyložili, že má-li někdo skutečně náležet k třetímu stavu, nesmí být poskvrněn žádným privilegiem, anebo se od něho musí okamžitě a úplně očistit.

5. Komicie (*comitia*) byly ve starém Římě sněmy, na nichž hlasoval lid přímo. Sieyès tak nazývá prvotní shromáždění voličů ve farnostech a městech; poslanci generálních stavů z nich vzházeli až nepřímou volbou o dvou či více stupních.

Lidé taláru,⁶ kteří se dostali ke šlechtictví dveřmi, jež se – nevíme proč – rozhodli za sebou zavřít,* chtějí být stůj co stůj na generálních stavech. Řekli si: „Šlechta o nás nestojí; my nestojíme o třetí stav. Kdybychom mohli tvořit zvláštní stav, bylo by to skvělé; ale to nemůžeme. Co počít? Nezbyvá než zachovat starý zlořád, podle něhož třetí stav vysílal za poslance šlechtice; tak ukojíme své touhy a nic neslevíme ze svých nároků.“ Všichni noví šlechtici, ať je jejich původ jakýkoli, si pospíšili v témž duchu opakovat: třetí stav musí mít možnost volit za poslance urozené pány. Stará šlechta, která o sobě říká, že je ta pravá, nemá na zachování tohoto zlořádu stejný zájem; umí však počítat. Řekla si: „Pošleme do sněmovny obcí⁷ své děti; a vůbec je to znamenitý nápad, ujmout se zastupování třetího stavu.“

* *Sieyèsova poznámka.* Říkají, že chtějí napříště dbát na dobré složení svých řad, a s tímto záměrem – který vede pokorou k pýše, neboť předpokládá, že dosud byli špatnou společností – přijali opatření, po němž budou moci všechna místa v taláru připadat už téměř jen rodinám, které je drží dnes. Čtenář si vzpomene, co jsme výše řekli o aristokratismu lačném veškeré moci.

Když je vůle pevně rozhodnuta, důvody, jak známo, nikdy nechybějí. Je prý třeba zachovat starý zvyk... Znamenitý zvyk, který třetí stav až do této chvíle ze zastoupení přímo vylučoval – jen aby byl zastoupen! Třetí stav má svá politická práva stejně jako svá práva občanská; ta i ona musí vykonávat sám.* Jaký je to nápad, rozlišovat stavy k užitku prvních dvou a k neštěstí třetího, a směšovat je, jakmile je to opět k užitku prvním dvěma a ke škodě národa! Jaký je to zvyk hodný zachování, když by se podle něho duchovní a šlechtici mohli zmocnit komory třetího stavu! Řekněte upřímně: pokládali by se za zastoupené, kdyby třetí stav mohl obsadit poselstva jejich stavů?

* *Sieyèsova poznámka.* Tato zásada je nanejvýš důležitá. Bude rozvedena níže. (Poznámka přibyla ve třetím vydání.)

6. *Gens de robe*, úřednická (soudní) šlechta: soudcovské úřady u nejvyšších soudních dvorů (parlamentů) se kupovaly a dědily a svým držitelům přinášely šlechtictví. V 18. století se několik parlamentů usneslo přijímat nové členy už jen ze šlechtických rodin, takže se tato cesta vzhůru nešlechticům uzavírala; na to míří Sieyèsova poznámka.

7. *Chambre des Communes*: komora třetího stavu na generálních stavech. Sieyès pro ni volí název, kterým se francouzsky označuje i anglická dolní sněmovna; v té zasedali také synové lordů, a právě tak si to stará šlechta představuje.

Chceme-li ukázat vadu nějaké zásady, smíme její důsledky dovést tak daleko, kam až mohou sahat. Použiji tohoto prostředku a říkám: Dovolí-li si lidé všech tří stavů dávat plnou moc bez rozdílu komukoli se jim zlíbí, může se stát, že ve shromáždění zasednou jen členové jediného stavu. Připustil by někdo například, že by celý národ mohlo zastupovat samo duchovenstvo?

Jdu dál: když jsme důvěrou tří stavů pověřili jeden stav, soustředíme plnou moc všech občanů na jediného člověka. Bude někdo tvrdit, že jediný člověk by mohl nahradit generální stavy? Vede-li zásada k nesmyslným důsledkům, je špatná.

Dodává se, že omezovat zmocnitele ve výběru znamená poškozovat jejich svobodu. Na tuto domnělou námitku mám dvě odpovědi. První: že není míněna poctivě, a dokážu to. Je známo, jak vrchnost ovládá sedláky a ostatní obyvatele venkova; jsou známy obvyklé i možné pletichy jejich četných zřízenců, včetně úředníků jejich soudů. Každý pán, který bude chtít ovlivnit první volbu, má tedy zpravidla jistotu, že bude vyslán do shromáždění *bailliage*,⁸ kde už půjde jen o výběr mezi samotnými pány nebo mezi těmi, kdo si zasloužili jejich nejužší důvěru. Je to snad kvůli svobodě lidu, že si vyhrazujete moc vylákat a ukrást jeho důvěru? Je hrozné slyšet, jak se znesvěcuje svaté jméno svobody, aby zakrylo úmysly, které jsou jí nejvíc na odpor. Zmocnitelům je bezpochyby třeba ponechat veškerou jejich svobodu – a právě proto je nutné vyloučit z jejich poselstva všechny privilegované, kteří jsou příliš zvyklí pánovitě lid ovládat.

Má druhá odpověď je přímá. V žádném oboru nemůže existovat svoboda nebo právo bez mezí. Ve všech zemích stanovil zákon určité znaky, bez nichž člověk nemůže být ani voličem, ani volitelným. Tak například musí zákon určit věk, pod nímž nikdo nebude způsobilý zastupovat své spoluobčany. Tak jsou ženy všude, ať právem či neprávem, z plných mocí tohoto druhu vyloučeny. Je nesporné, že tulák nebo žebrák nemohou být pověřeni politickou důvěrou národů. Byl by snad sluha a vůbec každý, kdo je závislý na pánovi, nebo cizinec, který nezískal občanství, připuštěn mezi zá-

8. *Bailliage* (na jihu *sénéchaussée*): soudní obvod královské správy, který sloužil i jako volební obvod pro generální stavy. Třetí stav volil ve více stupních: shromáždění farností a měst vysílala volitele do shromáždění *bailliage* a teprve to volilo poslance.

stupce národa? Politická svoboda má tedy své meze stejně jako svoboda občanská. Jde jen o to, zda podmínka nevolitelnosti, kterou žádá třetí stav, není stejně podstatná jako všechny, jež jsem právě uvedl. Srovnání však vyznívá zcela v její prospěch; neboť žebrák či cizinec nemusejí mít zájem protichůdný zájmu třetího stavu, kdežto šlechtic a duchovní jsou už svým postavením přáteli privilegií, z nichž těží. Podmínka požadovaná třetím stavem je tedy pro něj nejdůležitější ze všech, které má zákon ve shodě se spravedlností a s povahou věcí pro volbu zástupců stanovit.

Abych tuto úvahu ještě zvýraznil, vyslovím hypotézu. Předpokládejme, že Francie je ve válce s Anglií a že vše, co se týká válečných operací, řídí u nás direktorium složené ze zástupců. Ptám se: dovolilo by se v takovém případě provinciím, pod záminkou, že se nesmí narušit jejich svoboda, aby si za své poslance v direktoriu zvolily členy anglické vlády? Privilegování se věru neukazují být menšími nepřáteli obecného stavu, než jsou Angličané nepřáteli Francouzů v době války.

Z obrazů, které se mi v hlavě množí a tísní, vyberu ještě jeden. Kdyby šlo o všeobecný sněm námořních národů, který má upravit svobodu a bezpečnost plavby, myslíte, že by si Janov, Livorno, Benátky a další vybíraly své zplnomocněné vyslance mezi barbaresky?⁹ Anebo že by byl dobrý zákon, který by bohatým pirátům dovozoval kupovat nebo svádět hlasy v Janově a jinde? Nevím, zda toto přirovnání není přehnané, ale podle mého soudu objasňuje, co jsem chtěl říci; ostatně doufám jako každý jiný – protože osvěta nemůže zůstat dlouho bez účinku –, že aristokraté jednou přestanou vystupovat jako Alžířané Francie.¹⁰

Z těchto zásad plyne, že nelze strpět, aby důvěrou obcí mohli být pověřeni ti příslušníci třetího stavu, kteří příliš výlučně patří členům prvních dvou stavů. Je zřejmé, že toho pro své závislé postavení nejsou schopni; a přece, kdyby vyloučení nebylo výslovné, vliv pánů, který by jim samým už nebyl k ničemu, by se zcela jistě uplatnil ve prospěch lidí, jimiž disponují. Žá-

9. Barbareskové: korzáři severoafrických držav Alžíru, Tunisu a Tripolisu, kteří po staletí přepadali křesťanské lodi ve Středomoří a posádky prodávali do otroctví. Odtud i „Alžířané Francie“ na konci odstavce.

10. *Doplněno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Z obrazů, které se mi v hlavě množí“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí.

dám zejména, aby se věnovala pozornost četným zřízencům feudalit.* Právě odporným zbytkům tohoto barbarského zřízení vděčíme za to, že k neštěstí Francie dosud trvá rozdělení na tři stavy, které jsou si navzájem nepřáteli. Všechno by bylo ztraceno, kdyby poselstvo obecného stavu uchvátili zmocněnci feudalit. Kdo by nevěděl, že sluhové hájí zájem svých pánů urputněji a směleji než páni sami? Víím, že tento zákaz postihuje mnoho lidí, neboť se týká zejména všech úředníků vrchnostenských soudů** atd.; zde však velí síla věcí.

* *Sieyèsova poznámka.* Nesčetné ústrky ze strany těchto zřízenců dosud sužují venkov. Lze říci, že privilegovaný stav za sebou vleče ocas stejně neblahý, jako je on sám. Ani fiskus se svými sto pažemi netíží lid víc. A hle – není nepochopitelné, že se aristokraté opovažují dělat si z tolika béd argument a našeptávat lidu, že jeho skuteční nepřátelé jsou v třetím stavu? Jako by přísluhovači feudalit, jako by lidé všech livrejů a všech označení, kteří žijí v závislosti na aristokracii, skutečně patřili k třetímu stavu! Je až příliš pravda, že nejnebezpečnější nepřátelé lidu jsou v těchto třídách odtržených od národního zájmu, třebaže si je privilegovaní nevydržují ve svých službách pod jménem stavů. Ve Francii, v Holandsku¹¹ a všude jinde máme strašlivé příklady přirozeného spolčení nejnižší třídy společnosti s privilegovanými stavy. Řekněme pravdu: ve všech zemích světa patří l...¹² aristokracii. (*Část od slov „A hle – není nepochopitelné“ až do konce poznámky přibyla ve třetím vydání.*)

** *Sieyèsova poznámka. Patrimoniální soudy!*¹³ Těžko si představit něco, co by víc odporovalo zdravé politice. Právníkům vděčíme za to, že z trosk feudální anarchie pozvedli, co jen mohli, že toto temné lešení oděli zdáním zákonné formy a že do něj možná nastražili i nové léčky. Je třeba mít podivnou představu o vlastnictví, aby s ním někdo směšoval veřejné funkce a aby se bez údivu díval, jak je v zemi, o níž se říká, že je tak monarchická, žezlo roztržštěno na tisíc kousků a zloději jsou proměněni v legitimní vlastníky. Nemělo by nám dojít, že se pod toto nevymezené slovo *vlastnictví* mohlo vloudit to, co je pravému vlastnictví nejvíc protichůdné, například právo škodit jiným? Existuje držba, byť sebelepší, která by mohla takový nepořádek ospravedlnit? Nemluvíme už o veřejných

11. Patrně narážka na zápas nizozemských „patriotů“ s oranžisty v 80. letech 18. století: proti měšťanským patriotům tam na straně místodržitele Viléma V. Oranžského stál i prostý lid měst; hnutí patriotů ukončil v září 1787 vpád pruského vojska.

12. V předloze *la C.....* (počáteční písmeno a sedm teček), to jest *la canaille*, lůza; Sieyès slovo jen naznačil.

13. Vrchnostenské (patrimoniální) soudy: právo soudit poddané náleželo k panství jako majetek, dědilo se a prodávalo s ním; soudce a ostatní úředníky jmenoval pán. Národní shromáždění je zrušilo dekrety ze 4.–11. srpna 1789.

funkcích, které se bezpochyby nikdy nemohou stát vlastnictvím jednotlivce ani být vyňaty z povinností svrchované moci; mluvím o zjevných uzurpacích na společné svobodě nebo společném vlastnictví. Žádám, aby mi někdo vysvětlil, co je to *pán* a jak to, že jsou zapotřebí *vazalové*. Patří tyto metafyzické vztahy (nemluvími totiž o závazcích peněžitých nebo věcných) do dobrého politického sdružení?

Je jistě možné, že ochranné slovo *vlastnictví* kryje skutečné krádeže – takové krádeže, které se nepromlčují. Dejme tomu, že by se Cartouche¹⁴ za nedostatku policie usadil na některé silnici pevněji: nabyl by tím skutečného práva vybírat mýto? A kdyby měl čas prodat tento druh monopolu, kdysi dosti běžný, nástupci v dobré víře, stalo by se jeho právo v rukou nabyvatele úctyhodnějším? Proč se na navrácení pohlíží vždy jako na čin méně spravedlivý nebo méně možný než krádež? Za třetí existují držby zákonného původu, které přesto mohou být shledány škodlivými pro věc veřejnou; ty právem čekají na náhradu, ale zrušit se musejí i ony. Po tomto politickém roztržení, tak spravedlivém a tak nutném, buďte ujištěni, že všichni padneme na kolena před svatým jménem vlastnictví; a nemyslete si, že ten, kdo má nejméně, na něm má menší zájem než ten, kdo má nejvíc; především si nemyslete, že kdo tupí vlastnictví nepravé, útočí na vlastnictví pravé. (*Ve třetím vydání přibyla ve větě o právnících slova „že toto temné lešení“ až „nové léčky“ a celá část od slov „Nemělo by nám dojít“ až do konce poznámky.*)

Dauphiné dalo v této věci velký příklad.¹⁵ Stejně jako tam je třeba z volitelnosti za třetí stav vyloučit lidi fisku a jejich ručitele, lidi ze správy atd. Pokud jde o pachtýře statků patřících prvním dvěma stavům, i já soudím, že ve svém nynějším postavení jsou příliš závislí, než aby mohli svobodně hlasovat ve prospěch obecného stavu. Nesmím však doufat, že zákonodárce jednou svolí k tomu, aby se poučil o zájmech zemědělství, občanského ducha a veřejného blahobytu? Že konečně přestane zaměřovat fiskální hrabivost s dílem vlády? Pak se dovolí, ba budou se i podporovat doživotní pachtý uzavírané na dobu života pachtýře, a my budeme v těchto tak cen-

14. Louis-Dominique Cartouche (1693–1721), vůdce pařížské lupičské tlupy, popravený lámáním v kole; jeho jméno se stalo synonymem lupiče. – Soukromá mýta na silnicích a řekách (*péages*) patřila k běžným vrchnostenským právům.

15. Provincie Dauphiné si roku 1788 vymohla obnovení zemských stavů (shromáždění ve Vizille 21. července a v Romans na podzim), v nichž měl třetí stav tolik členů jako oba první stavy dohromady a hlasovalo se po hlavách. Sieyès se zde dovolává toho, že z volitelnosti za třetí stav tam byli vyloučeni lidé závislí na vrchnostech, na fisku a na správě. Stoupencům třetího stavu sloužilo Dauphiné za vzor pro celé království.

ných pachtýřích vidět už jen svobodné držitele půdy, jistě velmi způsobilé hájit zájmy národa.*

* *Sieyèsova poznámka.* Aristokrat, který si chce zažertovat o tom, čemu říká nároky třetího stavu, vždy naschvál zaměňuje tento stav se svým sedlákem, svým ševcem atd.; volí přitom jazyk, o němž se domnívá, že nejspíš vzbudí pohrdání lidmi, o nichž mluví. Proč by však nejméně vznešená řemesla měla zneuctívát třetí stav, když nezneuctívají národ?... Když se naopak má v třetím stavu zasít rozkol, dovedou v něm velmi dobře rozlišovat různé třídy: podněcují a štvou proti sobě obyvatelé měst a obyvatelé venkova. Snaží se postavit chudé proti bohatým. Kolik zábavných ukázek rafinovaného pokrytectví bych vyprávěl, kdyby bylo dovoleno říci všechno! Dělejte si, co chcete: lidi nerozděluje ani rozdíl povolání, ani rozdíl majetku, ani rozdíl vzdělání, nýbrž rozdíl zájmů. V otázce, o kterou dnes jde, jsou jen dva: zájem privilegovaných a zájem neprivilegovaných; všechny třídy třetího stavu spojuje společný zájem proti útlaku privilegií. (*Poznámka přibyla ve druhém vydání; ve třetím vydání ji Sieyès místy přeformuloval a rozšířil o část od slov „podněcují a štvou“ po slova „řici všechno!“*, o slova „ani rozdíl majetku“ a o závěr od slov „všechny třídy třetího stavu“.)

Námítku, kterou jsme právě vyvrátili, se kdosi pokusil posílit tvrzením, že třetí stav nemá dost osvícených, dost odvážných atd. členů, kteří by jej zastupovali, a že je nutné uchýlit se k osvícenosti šlechty... Toto směšné tvrzení si odpověď nezaslouží. Pohleďte na disponibilní třídy¹⁶ třetího stavu; a disponibilními třídami nazývám jako všichni ty, v nichž jistý blahobyt umožňuje lidem dostat vzdělání hodné svobodného člověka, pěstovat svůj rozum a konečně zajímat se o veřejné záležitosti. Tyto třídy nemají jiný zájem než ostatní lid. Posuďte, zda v nich není dost vzdělaných, poctivých občanů, po všech stránkách hodných být dobrými zástupci národa.

Ale konečně, říká se, co když některý *bailliage* trvá na tom, že svou plnou moc za třetí stav dá jedině šlechtici nebo duchovnímu? Co když má důvěru jen k němu?...

Už jsem řekl, že neomezená svoboda být nemůže a že ze všech podmínek, které je třeba pro volitelnost stanovit, je ta, kterou žádá třetí stav, nejnutnější. Odpovězme však příměji. Dejme tomu, že nějaký *bailliage* chce stůj co stůj škodit sám sobě; má proto mít právo škodit ostatním? Záleží-li na

16. Výraz fyziokratů, zejména Turgotův (*classe disponible*): lidé, které péče o živobytí nepoutá k určité práci, a mohou se proto věnovat obecným potřebám společnosti.

krocích mého zplnomocněnce jen mně samému, lze mi prostě říci: Tím hůř pro vás; proč jste si vybral špatně? Zde však poslanci jednoho obvodu nejsou jen zástupci *bailliage*, který je jmenoval; jsou také povoláni zastupovat všechny občany vůbec, hlasovat za celé království. Je tedy třeba společného pravidla a podmínek, které – i kdyby se některým zmocnitelům nelíbily – mohou celý národ zabezpečit před rozmarem několika voličů.

§ II. Druhý požadavek třetího stavu: aby jeho poslanců bylo stejně jako poslanců obou privilegovaných stavů

Nemohu si pomoci a musím to opakovat: bázlivá nedostatečnost tohoto požadavku je ještě poznamenána starými časy. Města království se dost neporadila s pokrokem osvěty, ba ani veřejného mínění. Nenarazila by na větší potíže, kdyby žádala dva hlasy proti jednomu, a možná by jim pak druhá strana pospíšila nabídnout onu rovnost, proti níž se dnes bojuje s takovým hlukem.

Ostatně chceme-li rozhodnout otázku, jako je tato, nesmíme se spokojit s tím, co se děje až příliš často, totiž vydávat za důvody své přání, svou vůli nebo zvyk; je třeba vystoupit až k zásadám. Politická práva, stejně jako práva občanská, se musejí vázat na vlastnost občana. Tato právní vlastnost je u všech stejná, bez ohledu na větší či menší skutečné vlastnictví, z něhož si jednotlivec může skládat své jmění nebo své požitky. Každý občan, který splňuje podmínky stanovené pro voliče, má právo dát se zastupovat a jeho zastoupení nemůže být zlomkem zastoupení někoho jiného. Toto právo je jedno; všichni je vykonávají stejně, tak jako jsou všichni stejně chráněni zákonem, na jehož vzniku se podíleli. Jak lze na jedné straně tvrdit, že zákon je výrazem obecné vůle,¹⁷ to jest většiny, a zároveň prohlašovat, že deset vůlí jednotlivců může vyvážit tisíc jiných jednotlivých vůlí? Nevystavujeme se tím nebezpečí, že zákon bude tvořit menšina? A to zjevně odporuje povaze věcí.

Jestliže se tyto zásady, jakkoli jsou jisté, příliš vzdalují běžným představám, přivedu čtenáře k přirovnání, které má před očima. Není pravda, že

17. Pojem z Rousseauovy *Společenské smlouvy* (1762). Větu „Zákon je výrazem obecné vůle“ převezme v srpnu 1789 článek 6 Deklarace práv člověka a občana. Rousseau sám ovšem obecnou vůli od pouhého součtu vůlí jednotlivců odlišoval.

každému připadá spravedlivé, aby obrovský *bailliage* Poitou měl na generálních stavech víc zástupců než maličký *bailliage* Gex?¹⁸ Proč? Protože, jak se říká, obyvatelstvo a daně Poitou daleko převyšují obyvatelstvo a daně Gexu. Uznávají se tedy zásady, podle nichž lze určit poměr zástupců. Chcete, aby rozhodovaly daně? Nemáme sice jistou znalost toho, kolik který stav na daních platí, ale bije do očí, že třetí stav z nich nese víc než polovinu.

Pokud jde o obyvatelstvo, je známo, jak nesmírnou převahu má třetí stav nad prvními dvěma. Jako nikdo nevím, jaký je skutečný poměr; ale jako každý si dovolím provést vlastní výpočet.

Nejprve duchovenstvo. Počítejme čtyřicet tisíc farností včetně filiálních; tím máme rázem počet farářů, včetně kněží spravujících filiální kostely, tedy 40 000.

Na čtyři farnosti lze v průměru počítat jednoho vikáře, tedy 10 000.

Katedrál je tolik co diecézí; při dvaceti kanovnících na každou v průměru, včetně sto čtyřiceti biskupů a arcibiskupů, tedy 2 800.

Lze odhadem předpokládat, že kanovníků kolegiálních kapitul je dvakrát tolik, tedy 5 600.

Dále si nesmíme myslet, že duchovních hlav zbývá tolik, kolik je prostých obročí,¹⁹ opatství, převorství a kaplí. Je dostatečně známo, že hromadění obročí není ve Francii neznámé. Biskupové a kanovníci jsou zároveň opaty, převory a kaplany. Abych nikoho nepočítal dvakrát, odhaduji počet obročníků, kteří nejsou zahrnuti v předchozích číslech, na tři tisíce, tedy 3 000.

Konečně předpokládám asi tři tisíce duchovních – rozumí se s vyšším svěcením –, kteří nemají žádné obročí, tedy 3 000.

18. Poitou: rozlehlá provincie na západě Francie; Gex: malé území na úpatí Jury u Ženevy. Už usnesení rady z 27. prosince 1788 stanovilo, že počet poslanců každého obvodu se má řídit počtem obyvatel a výší daní.

19. Obročí (beneficium): církevní úřad spojený s trvalým důchodem. „Prostá“ obročí nebyla spojena s duchovní správou ani s povinností sídlit v místě, a mohla se proto hromadit v jedněch rukou.

Zbývají mniši a řeholnice, jichž za posledních třicet let stále rychleji ubývá. Nevěřim, že jich je dnes víc než sedmnáct tisíc, tedy 17 000.

Celkový počet duchovních hlav: 81 400.

Šlechta. Znáám jen jeden způsob, jak se přiblížit počtu jednotlivců tohoto stavu: vzít provincii, kde je tento počet znám nejlépe, a srovnat ji se zbytkem Francie. Takovou provincií je Bretaň; a předem poznamenávám, že je na šlechtu bohatší než ostatní, ať proto, že se tam šlechtictví nepozbývá,²⁰ nebo kvůli privilegiím, která tam rodiny udržují, atd. V Bretani se počítá osmnáct set šlechtických rodin. Předpokládám dva tisíce, protože některé dosud na zemské stavy nechodí. Počítáme-li na každou rodinu pět osob, je v Bretani deset tisíc šlechticů každého věku a obojího pohlaví. Celkem má Bretaň dva miliony tři sta tisíc obyvatel. Toto číslo se má k obyvatelstvu celé Francie jako 1 : 11. Stačí tedy vynásobit deset tisíc jedenácti a dostaneme pro celé království nejvýše sto deset tisíc šlechtických hlav, tedy 110 000.

Celkem tedy není ani dvě stě tisíc privilegovaných z prvních dvou stavů.* Srovnajte toto číslo s pětadvaceti až šestadvaceti miliony duší a posuďte otázku sami.²¹

* *Sieyèsova poznámka.* K tomu podotýkám: odečteme-li z celkového počtu duchovních mnichy a řeholnice, nikoli však kláštery, lze soudit, že jich zbývá asi 70 000 těch, kteří jsou skutečně občany, poplatníky, a mají způsobilost být voliči. U šlechty – odečtete-li ženy a děti, které neplatí daně a nevolí – zůstane sotva třicet až čtyřicet tisíc občanů téže způsobilosti; z toho plyne, že duchovenstvo je, pokud jde o národní zastoupení, masou mnohem značnější než šlechta. Činím-li tuto poznámku, pak právě proto, že jde proti proudu dnešních předsudků. Před modlou koleno neohnu; a když třetí stav, stržen slepou záští, tleská opatření, jímž

20. Šlechtic, který se živil řemeslem nebo drobným obchodem, se jinde ve Francii „snižoval“ (*dé-rogance*) a o šlechtictví přicházel. Podle bretaňského obyčeje jeho šlechtictví po tu dobu jen „spalo“ a dalo se zase obnovit. Na bretaňských zemských stavech měli navíc právo zasedat osobně všichni šlechtici starého rodu.

21. Dnešní historikové odhadují počet duchovních roku 1789 asi na 130 000 – řeholníků a řeholnic bylo mnohem víc, než Sieyès připouští – a počet šlechticů podle různých metod na 120 000 až 350 000; Francie měla asi 28 milionů obyvatel. Sieyèsova čísla jsou tedy nízká, jeho závěr však ob stojí: privilegovaní tvořili nanejvýš jedno až dvě procenta obyvatelstva. – V prvním vydání počítal Sieyès duchovních bez obročí jen 2 000, a celkem tedy 80 400 duchovních.

šlechta získává dvakrát víc zástupců než duchovenstvo,²² řeknu třetímu stavu, že se neradí ani s rozumem, ani se spravedlností, ani se svým zájmem. Copak se veřejnost nikdy nenaučí vidět něco jinak než přes předsudky okamžiku?

Co je duchovenstvo? Sbor zmocněnců pověřených veřejnými funkcemi vzdělávání a bohoslužby. Změňte jeho vnitřní správu, reformujte je více či méně; v té či oné podobě je však nezbytné. Tento sbor není uzavřenou kastou, je otevřen všem občanům; tento sbor je založen tak, že stát nic nestojí. Spočítejte jen, co by stálo královskou pokladnu, kdyby měla platit třeba jen samotné faráře, a zděsíte se, jaké zvýšení daní by s sebou přineslo rozchvácení církevních statků.²³ Tento sbor konečně nemůže nebyť sborem; má své místo v hierarchii vlády. Šlechta je naopak uzavřená kasta, oddělená od třetího stavu, jímž pohrdá. Není to sbor veřejných funkcionářů; její privilegia lpějí na osobě nezávisle na jakémkoli úřadu; její existenci nemůže ospravedlnit nic než právo silnějšího. Zatímco duchovenstvo den co den o svá privilegia přichází, šlechta si svá uchovává – co říkám? – rozmnožuje je. Nevyšlo snad za našich dnů ono nařízení, které pro vstup do vojšky žádá důkazy,²⁴ ne důkazy nadání či dobrých vloh, nýbrž důkazy na pergamentu, jimiž byl třetí stav ze služby vyloučen? Parlamenty,²⁵ jak se zdálo, byly zřízeny právě proto, aby lid proti tyranii pánů poněkud podpíraly a posilovaly; parlamenty usoudily, že mají změnit roli: zcela nedávno bez okolků darovaly šlechtě navždy všechna místa radů, prezidentů atd.

Nedosáhla snad šlechta nedávno, na shromáždění notáblů roku 1787,²⁶ toho, že přednost se bude v provinčních shromážděních a všude jinde napříště střídat mezi ní a duchovenstvem? A když žádala o podíl na této přednosti, nepostarala se o to, aby z ní byl vyloučen třetí stav, který k ní vláda povolávala rovněž? Kdyby se třetímu stavu alespoň náhradou ponechalo právo, aby předsedu shromáždění vybíral z prvních stavů on sám!... A konečně: kterého stavu se má třetí stav obávat víc – toho, který den ode dne slábne a v němž ostatně on sám tvoří devatenáct dvacetin, nebo toho, který v době, kdy se zdálo, že se privilegovaní mají

22. Sieyès má patrně na mysli uspořádání obnovených zemských stavů Dauphiné z roku 1788: duchovenstvo v nich mělo 24, šlechta 48 a třetí stav 72 členů.

23. Ironie dějin: 2. listopadu 1789 dalo Národní shromáždění církevní statky „k dispozici národu“ a duchovní pak platil stát. Sieyès se už v srpnu 1789 marně postavil proti zrušení desátků bez náhrady.

24. Tak zvané Ségurovo nařízení z 22. května 1781: důstojníkem se bez předchozí služby v mužstvu mohl stát jen ten, kdo listinami prokázal čtyři pokolení šlechtictví po otci.

25. Parlamenty: nejvyšší soudní dvory starého režimu (pařížský a dvanáct provinčních), nikoli zákonodárné sbory; registrovaly královské zákony a směly proti nim vznášet námítky. K jejich uzavírání před nešlechtici srov. Sieyèsovu poznámku na začátku § I.

26. Shromáždění notáblů: králem jmenovaný poradní sbor předních osob království (princové, preláti, vysoká šlechta, soudci, zástupci měst). První zasedalo od února do května 1787 a projednávalo mimo jiné zřízení provinčních shromáždění; podle ediktu z června 1787 v nich směl předsedat jen člen duchovenstva nebo šlechty.

obecnému stavu přiblížit, nachází naopak prostředek, jak se od něho odlišovat stále víc? Až budou faráři hrát v duchovenstvu roli, k níž je povolává síla věci, třetí stav uvidí, jak důležité by pro něj bývalo omezit spíše vliv šlechty než vliv duchovenstva.²⁷

Chceme-li nyní dojít k témuž řešení podle jiných, stejně nesporných zásad, uvažme, že privilegovaní jsou vůči velkému tělesu občanů tím, čím jsou výjimky vůči zákonu. Každá společnost se musí řídit společnými zákony a podléhat obecnému řádu. Činíte-li z něho výjimky, musejí být aspoň vzácné; a v žádném případě nemohou mít ve věcech veřejných stejnou váhu, stejný vliv jako obecné pravidlo. Je vskutku nesmyslné stavět proti velkému zájmu národní masy zájem vyňatých, jako by byl stvořen k tomu, aby jej jakkoli vyvažoval. Ostatně se k této věci vyjádříme šíře v šesté kapitole. Až si za několik let někdo vzpomene na všechny obtíže, které se dnes kladou do cesty příliš skromnému požadavku třetího stavu, podiví se, jak chabé záminky se proti němu stavějí, a ještě víc neohrožené nespravedlnosti, která se je odvážíla hledat.

I ti, kdo se proti třetímu stavu dovolávají autority faktů, by v nich mohli, kdyby jednali poctivě, vyčíst pravidlo pro své jednání. Za Filipa Sličného stačila existence malého počtu dobrých měst k tomu, aby na generálních stavech vznikla sněmovna obcí.²⁸

Od té doby zmizela feudální poroba a venkov poskytl početné obyvatelstvo nových občanů. Města se rozmnožila a rozrostla. Obchod a řemesla v nich vytvořily takřikajíc množství nových tříd, v nichž je mnoho zámožných rodin plných lidí dobře vychovaných a oddaných věci veřejné. Proč tento dvojí přírůstek, tak převyšující to, čím kdysi byla dobrá města na vahách národa, nepřiměl touž autoritu, aby ve prospěch třetího stavu zřídila dvě nové komory? Spravedlnost i dobrá politika to žádaly společně.

Vůči jinému přírůstku, jehož se Francii dostalo, se nikdo neodvažuje být tak nerozumný; mám na mysli nové provincie, které k ní byly připojeny od

27. Předpověď se naplnila: v červnu 1789 začali faráři přecházet z komory duchovenstva k třetímu stavu a 19. června se většina duchovenstva vyslovila pro spojení s ním; tím pomohli zrodu Národního shromáždění.

28. Filip IV. Sličný svolal roku 1302 ve sporu s papežem Bonifácem VIII. vedle prelátů a baronů poprvé i zástupce měst; toto shromáždění se tradičně pokládá za první generální stavy. „Dobrá města“ (*bonnes villes*) byla významná města s vlastní samosprávou, která král na stavy zval.

posledních generálních stavů.²⁹ Nikdo se neodvažuje říci, že tyto nové provincie nemají mít vlastní zástupce nad počet těch, kteří byli na stavech roku 1614. Nepřinášejí však manufaktury a řemesla, stejně jako území, nové bohatství, nové daně a nové obyvatelstvo? Proč tedy, jde-li o přírůstek, který lze tak snadno srovnat s přírůstkem území, proč se mu, ptám se, odpírají zástupci nad počet těch, kteří byli na stavech roku 1614?

Naléhám však rozumovými důvody na lidi, kteří umějí naslouchat jen svému zájmu. Předložme jim úvahy jiného druhu, které by se jich mohly dotknout blíž. Sluší se dnešní šlechtě, aby si podržela řeč a postoj, jaké měla v gotických staletích? A sluší se třetímu stavu, aby na konci osmnáctého století živořil v smutných a zbabělých mravech někdejší poroby? Dokáželi třetí stav poznat sám sebe a vážit si sebe, pak si ho věru budou vážit i ostatní! Uvažme, že dávný poměr mezi stavy se změnil na obou stranách zároveň. Třetí stav, který byl sražen na nic, získal svou přičinlivostí zpět část toho, co mu křivda silnějšího uloupila. Místo aby svá práva žádal zpět, svolil je zaplatit; nebyla mu vrácena, byla mu prodána; podvolil se tomu, že si je koupí. Ale ať tak či onak, může se jich konečně ujmout. Nesmí mu zůstat skryto, že je dnes národní skutečností, jejímž byl kdysi jen stínem; že za této dlouhé proměny přestala být šlechta onou obludnou feudální skutečností, která mohla beztréstně utlačovat; že je už jen jejím stínem a že se tento stín marně snaží dál děsit celý národ – ledaže by tento národ chtěl být pokládán za nejpodlejší na zeměkouli.

§ III. Třetí a poslední požadavek třetího stavu: aby generální stavy nehlasovaly po stavech, nýbrž po hlavách

Na tuto otázku lze pohlížet trojím způsobem: v duchu třetího stavu, podle zájmu privilegovaných a konečně podle správných zásad. Z prvního hlediska by bylo zbytečné cokoli dodávat k tomu, co jsme už řekli; je jasné, že pro třetí stav je tento požadavek nutným důsledkem obou předchozích.

Privilegovaní se bojí rovnosti vlivu u třetího stavu a prohlašují ji za protivstavní; toto počínání je tím nápadnější, že dosud byli dva proti jednomu a

29. Od generálních stavů let 1614–1615 získala Francie mimo jiné Alsasko, Artois, Roussillon, Flandry, Franche-Comté, Lotrinsko a Korsiku.

na této nespravedlivé převaze neshledávali nic protiústavního. Velmi živě cítil potřebu uchovat si veto nad vším, co by mohlo být proti jejich zájmu. Nebudu opakovat úvahy, jimiž dvacet spisovatelů porazilo tento nárok i argument starých forem.³⁰ Mám jen jednu poznámku. Ve Francii jistě jsou zlořády; tyto zlořády jsou někomu ku prospěchu; třetímu stavu sotva prospívají, zato hlavně jemu škodí. Ptám se tedy, zda je za tohoto stavu věci možné odstranit jediný zlořád, dokud se ponechá veto těm, kdo z něho těží. Veškerá spravedlnost by byla bezmocná; všechno by se muselo čekat od pouhé velkodušnosti privilegovaných. Je snad tohle představa, jakou si děláme o společenském řádu?

Chceme-li nyní uvážít touž věc nezávisle na jakémkoli zvláštním zájmu a podle zásad, které jsou k jejímu osvětlení určeny, to jest podle zásad, z nichž se skládá věda o společenském řádu, uvidíme, že otázka nabývá nové tvárnosti. Tvrdím, že nelze přijmout ani požadavek třetího stavu, ani obranu privilegovaných, aniž se převrátí nejjistější pojmy. Rozhodně neobviňuji dobrá města království, že měla tento úmysl. Chtěla se přiblížit svým právům tím, že žádala alespoň rovnováhu mezi oběma vlivy; hlásala ostatně znamenité pravdy: je totiž nesporné, že veto jednoho stavu vůči ostatním by bylo právem, které by v zemi, kde jsou zájmy tak protichůdné, dokázalo všechno ochromit; je jisté, že nehlasuje-li se po hlavách, hrozí, že nebude rozpoznána skutečná většina, a to by byla ta největší potíž, protože zákon by byl od základu neplatný. Tyto pravdy jsou nepopíratelné.

Budou se však tři stavy, tak jak jsou ustaveny, moci spojit, aby hlasovaly po hlavách? To je pravá otázka. Ne. Řídíme-li se pravými zásadami, nemohou hlasovat společně vůbec: nemohou to ani po hlavách, ani po stavech. Ať mezi nimi stanovíte jakýkoli poměr, nemůže splnit zamýšlený účel, totiž spojit všechny zástupce jednou společnou vůlí. Toto tvrzení bezpochyby potřebuje rozvedení a důkazy. Budiž mi dovoleno odložit je do šesté kapitoly.³¹ Nechci se znelíbit těm umírněným lidem, kteří se stále bojí, aby

30. Pařížský parlament žádal 25. září 1788, aby se generální stavy sešly „podle forem dodržených roku 1614“: tři stavy měly zasedat odděleně a každý měl mít jeden hlas. Proti zdvojení zastoupení třetího stavu se v prosinci 1788 vyslovila i většina druhého shromáždění notáblů.

31. V šesté kapitole Sieyès dovozuje, že třetí stav se nemá s privilegovanými spojovat vůbec, nýbrž má jednat sám jako národ. Stalo se tak 17. června 1789, kdy se poslanci třetího stavu na jeho návrh prohlásili Národním shromážděním.

se pravda neukázala v nevhodnou chvíli. Nejprve je třeba vynutit na nich doznání, že stav věcí je dnes – jedinou vinou privilegovaných – takový, že je načase se rozhodnout a říci v plné síle, co je pravdivé a spravedlivé.

IV. Co se pro třetí stav pokusila udělat vláda a co navrhuji privilegovaní

[Čtvrtá kapitola probírá, co pro třetí stav dosud udělala vláda (Calonnova provinční shromáždění, dvojí shromáždění notáblů) a co mu nabízejí privilegovaní: rovné zdanění, hlasování po hlavách jen o daních, horní sněmovnu po anglickém vzoru. Sieyès ji psal koncem roku 1788, kdy se rozhodovalo o složení generálních stavů; ve třetím vydání (1789) ji podstatně rozšířil, hlavně o výčet nepeněžních privilegií a o rozbor plánu dvou sněmoven.]

Vláda, kterou nevedly pohnutky, za něž by jí bylo možné být vděčný, nýbrž její vlastní chyby, došla k přesvědčení, že je nenapraví bez dobrovolné součinnosti národa. Domnívala se proto, že si zajistí jeho slepý souhlas se všemi svými záměry, nabídne-li, že pro něj něco udělá. S tímto úmyslem navrhl pan de Calonne¹ plán provinčních shromáždění.

§ I. Provinční shromáždění

Nebylo možné zabývat se třeba jen chvíli zájmem národa a nebýt zaražen politickou nicotností třetího stavu. Ministr dokonce pocítil, že rozlišování stavů se přičí jakékoli naději na dobro, a nepochybně zamýšlel nechat je časem zmizet. Přinejmenším v tomto duchu se zdá být pojat a sepsán první plán provinčních shromáždění. Stačí jej přečíst s trochou pozornosti, abychom si všimli, že nebral zřetel na osobní stav občanů. Šlo v něm jen o jejich vlastnictví, tedy o stav věcný.² Do těchto shromáždění měl být člověk povolán jako vlastník, a ne jako kněz, šlechtic či neurozený – do shromáždění zajímavých svým předmětem, ale ještě mnohem důležitějších

1. Charles-Alexandre de Calonne (1734–1802), generální kontrolor financí v letech 1783–1787. V únoru 1787 předložil shromáždění notáblů plán reformy, mimo jiné všeobecnou pozemkovou daň a provinční shromáždění volená vlastníky půdy bez ohledu na stav; notáblové plán odmítli a Calonne byl v dubnu 1787 propuštěn.

2. Protiklad osobní – věcný (*personnel – réel*) je právnícký: členství ve shromáždění se nemělo řídit tím, ke kterému stavu osoba patří, nýbrž druhem majetku, který drží.

způsobem, jímž se měla utvářet, protože jimi vznikalo skutečné národní zastoupení.

Rozlišovaly se čtyři druhy vlastnictví. Za prvé panství. Ti, kdo je drží, ať šlechtici či neurození, duchovní či laici, měli tvořit první třídu. Obyčejné neboli prosté vlastnictví – v protikladu k panstvím – se dělilo do tří dalších tříd. Přírozenější rozvržení by z něj vytvořilo jen dvě třídy, dané povahou prací a rovnováhou zájmů, totiž vlastnictví venkovské a vlastnictví městské. K městskému by se spolu s domy počítala všechna umění, manufaktury, řemesla atd. Soudilo se však nejspíš, že ještě nenadešel čas, aby se do těchto dvou oddílů vtělil i obyčejný církevní majetek. Proto se pokládalo za nutné ponechat prostý majetek duchovenstva, tedy majetek bez vrchnostenských práv, ve zvláštní třídě. Ta byla druhá. Třetí zahrnovala majetek venkovský a čtvrtá vlastnictví městské.

Všimněte si: protože tři z těchto druhů vlastnictví drží bez rozdílu občané všech tří stavů, mohly by se tři třídy ze čtyř skládat stejně dobře ze šlechticů, z neurozených nebo z kněží. I ve druhé třídě by byli maltézští rytíři, a dokonce laici, kteří by zastupovali špitály, farní záduší atd.

Dá se přirozeně předpokládat, že kdyby se veřejné záležitosti v těchto shromážděních projednávaly bez ohledu na osobní stav, brzy by se mezi třemi stavy vytvořilo společenství zájmů, a to by tedy byl zájem obecný; a národ by skončil tím, čím měly všechny národy začít: byl by jeden.

Tolik dobrých záměrů uniklo tak vychvalovanému duchu prvního ministra.

³ Ne že by velmi dobře neviděl zájem, jemuž chtěl sloužit; vůbec však nepochopil skutečnou cenu toho, co kazil. Obnovil politicky nemoudré dělení podle osobních stavů; a třebaže už tato jediná změna vyžadovala vypracovat nový plán, spokojil se se starým ve všem, co se mu nezdálo odporovat jeho záměrům. Potom se divil tisícerým obtížím, které den co den vyvstávaly z toho, že jedno s druhým neladilo. Zvláště šlechta nechápala, jak by

3. Étienne-Charles de Loménie de Brienne (1727–1794), arcibiskup toulouský, Calonnův odpůrce mezi notáblí a jeho nástupce; od května 1787 stál v čele financí, od srpna 1787 s titulem „prvního ministra“, padl v srpnu 1788. Provinční shromáždění zavedl ediktem z června 1787, avšak s dělením členů podle stavů: třetí stav měl polovinu míst a hlasovalo se po hlavách.

se mohla obnovovat ve shromážděních, kde se zapomnělo na genealogy.⁴ Její úzkosti v této věci byly pro pozorovatele zábavné.*

* *Sieyèsova poznámka. Viz protokoly provinčních shromáždění. (Poznámka přibyla ve třetím vydání.)*

Ze všech vad, jimiž provedení tohoto zařízení trpělo, byla největší ta, že se začalo od střechy, místo aby se postavilo na svých přirozených základech, na svobodné volbě lidu.⁵ Ministr však aspoň – aby vzdal právům třetího stavu jakýsi hold – ohlašoval, že jeho stav bude mít tolik zástupců jako duchovenstvo a šlechta dohromady. Ustanovení je v tomto bodě výslovné. A co se stalo? Poslanci třetího stavu byli jmenováni z řad privilegovaných. Známe jedno z těchto shromáždění, kde je z dvaapadesáti členů jen jediný, který není privilegovaný.⁶ Tak se slouží věci třetího stavu, i když se předtím veřejně ohlásí, že se mu má dostat spravedlnosti!

§ II. Notáblové

Notáblové⁷ zklamali naděje jednoho i druhého ministra. Nic je nevystihuje lépe než znamenitý tah šéťcem pana C...:⁸ „Král je dvakrát shromáždil kolem sebe, aby se s nimi poradil o zájmech trůnu a národa. Co udělali notáblové roku 1787? Hájili svá privilegia proti trůnu. Co udělali notáblové roku 1788? Hájili svá privilegia proti národu.“ Je to tím, že místo notáblů

4. Genealogové ověřovali šlechtické rodokmeny, jimiž se jinde prokazovala příslušnost ke šlechtě; předpisy o provinčních shromážděních žádné takové zkoumání nestanovily.

5. První polovinu členů provinčních shromáždění jmenoval roku 1787 král a tito členové si druhou polovinu sami přibrali; volby měly přijít až po několika letech.

6. Sieyès byl od roku 1787 sám členem provinčního shromáždění Orléanska (za duchovenstvo), takže patrně mluví z vlastní zkušenosti. Mezi privilegované počítá i neurozené držitele úřadů a privilegií spojených s osvobozením od daní, kteří v těchto shromážděních za třetí stav často zasedali.

7. Shromáždění notáblů: poradní sbor zhruba sto padesáti předních osob království (princové, preláti, vysoká šlechta, soudci parlamentů, zástupci měst), které jmenoval král. První zasedalo od února do května 1787 a odmítlo Calonnovy reformy; druhé svolal Necker na listopad a prosinec 1788, aby se vyslovilo ke složení generálních stavů, a většinou se postavilo proti zdvojení zastoupení třetího stavu. „Jeden i druhý ministr“ jsou tedy Calonne a Necker.

8. Iniciálou je nejspíš míněn Joseph-Antoine Cerutti (1738–1792), bývalý jezuita a publicista, autor spisu *Mémoire pour le peuple français* (1788); tak ji vykládá Edme Champion, vydavatel z roku 1888. Sám ovšem dodává, že citát v této podobě nenašel v žádném Ceruttiho spisku vydaném před zahájením generálních stavů; podobnou myšlenku a obrat má Cerutti v *Observations rapides sur la lettre de M. de Calonne*: „Notáblové dali roku 1787 míru své věrnosti, roku 1788 míru svého vlastenectví.“

podle privilegií bylo třeba se poradit s notáblly podle vzdělanosti. Ani ti nejprostší soukromníci se v tom nemýlí, když potřebují radu ve svých záležitostech nebo v záležitostech lidí, na nichž jim opravdu záleží.

Pan Necker⁹ se zmýlil. Mohl si však představit, že titíž muži, kteří hlasovali pro to, aby byl třetí stav připuštěn do provinčních shromáždění ve stejném počtu, tuto rovnost odmítnou pro generální stavy? Ať je tomu jakkoli, veřejnost se nezmýlila. Vždy bylo slyšet, jak neschvaluje opatření, jehož výsledek předvídala a jemuž i v nejlepším případě přičítala průtahy škodlivé národu. Zdá se, že by tu bylo na místě rozvést některé z pohnutek, jimiž se řídila většina posledních notáblů. Nepředbíhejme však soudu dějin; promluv i až příliš brzy pro muže, kteří byli postaveni do nejkrásnější situace, mohli velkému národu nadiktovat, co je spravedlivé, krásné a dobré, a raději tuto skvělou příležitost zaprodali bídnému korporativnímu zájmu a dali potomstvu o jeden příklad víc, jakou moc mají předsudky nad veřejným duchem.

Pokusy ministerstva, jak je vidět, nepřinesly třetímu stavu šťastné plody.

§ III. Vlastenečtí spisovatelé prvních dvou stavů

Je pozoruhodné, že věc třetího stavu hájili horlivěji a důrazněji spisovatelé z řad duchovenstva a šlechty než sami neprivilegovaní.¹⁰

V liknavosti třetího stavu jsem viděl jen zvyk utlačovaného mlčet a bát se, což je o důkaz víc, že útlak je skutečný. Je možné vážně přemýšlet o zásadách a účelu společenského stavu, a nebouřit se do hloubi duše proti obudné stranickosti lidských zřízení? Nedivím se, že první obhájce spravedlnosti a lidskosti dali první dva stavy. Jestliže totiž nadání souvisí s výlučným zaměstnáváním rozumu a s dlouhými návyky a jestliže příslušníci třetího stavu musí z tisíce důvodů v tomto oboru vynikat, pak světlo veřejné morálky se musí projevit spíše u lidí, kteří mají mnohem lepší postavení k tomu, aby postřehli velké společenské vztahy, a u nichž bývá původní

9. Jacques Necker (1732–1804), ženevský bankéř, v letech 1777–1781 ředitel financí, v srpnu 1788 znovu povolán do jejich čela. Druhé shromáždění notáblů svolal v naději, že zdvojení třetího stavu doporučí; když je odmítlo, prosadil zdvojení v královské radě sám (27. prosince 1788).

10. Sieyès, sám kněz, nikoho nejmenuje. Ze šlechticů tak na sebe roku 1788 upozornil například hrabě d'Antraigues spisem *Mémoire sur les États-Généraux* nebo markýz de Condorcet.

vzpruha méně často zlomena; je třeba uznat, že některé vědy závisejí stejně na duši jako na rozumu. Národ nedojde svobody, aniž s vděčností vzpomene na ty vlastenecké autory prvních dvou stavů, kteří se první zřekli starých bludů a dali přednost zásadám všeobecné spravedlnosti před vražednými kombinacemi korporativního zájmu proti zájmu národnímu. Než se jim dostane veřejných poct, kéž nepohrdnou holdem občana, jehož duše plane touhou po vlasti a který zbožňuje každé úsilí směřující k tomu, aby byla vyproštěna z trosk feudalit!

První dva stavy mají zajisté zájem na tom, aby byl třetí stav uveden zpět ve svá práva. Nesmíme si to zastírat: záruka veřejné svobody může být jen tam, kde je skutečná síla. Svobodni můžeme být jen s lidem a skrze lid.

Je-li úvaha takové závažnosti nad síly lehkovážnosti a úzkoprseho sobectví většiny francouzských hlav, alespoň se neubrání dojmu ze změn, k nimž došlo ve veřejném mínění. Vláda rozumu se den ode dne šíří; stále naléhavěji si vynucuje navrácení uchvácených práv. Dříve nebo později se všechny třídy budou muset uzavřít do mezí společenské smlouvy, smlouvy, která se týká všech členů sdružení a zavazuje je navzájem, jedny vůči druhým.* Stane se to proto, aby sklidily její nesčetné výhody, nebo proto, aby je obětovaly despotismu? To je pravá otázka. V dlouhé noci feudálního barbarství mohly být právě vztahy mezi lidmi zničeny, všechny pojmy převráceny, veškerá spravedlnost zkažena; když se však rozednívá, musí gotické¹¹ nesmysly prchnout a zbytky dávné surovosti padnout a zaniknout. To je jisté. Vyměníme jen jedno zlo za druhé, nebo zaujme místo starého nepořádku společenský řád v celé své kráse? Budou změny, které nás čekají, trpkým plodem vnitřní války, zhoubné ve všech ohledech pro všechny tři stavy a výhodné jen pro ministerskou moc, anebo budou přirozeným, předvídaným a dobře řízeným výsledkem prostého a správného názoru, šťastné součinnosti, které přejí mocné okolnosti a kterou upřímně podporují všechny zúčastněné třídy?

* *Sieyèsova poznámka.* Společenskou smlouvu nelze chápat jinak; váže členy sdružení mezi sebou. Je mylné a nebezpečné předpokládat smlouvu mezi lidem a jeho vládou. Národ se svými zmocněnci smlouvu neuzavírá, nýbrž je pověřuje

11. „Gotický“ znamená v jazyce 18. století středověký, a tedy barbarský a zastaralý.

výkonem své moci.¹² (Poznámka i dovětek věty, k němuž se váže – od slov „smlouvy, která se týká“ –, přibyl ve třetím vydání.)

§ IV. Slib nést daně rovným dílem

Notáblové vyslovili výslovné přání, aby všechny tři stavy nesly stejné daně. Na to se jich nikdo neptal. Šlo o způsob, jak svolat generální stavy, a ne o to, na čem se toto shromáždění bude usnášet. Na toto přání tedy lze hledět jen stejně jako na to, které vzešlo od pairů, od parlamentu¹³ a konečně od tolika soukromých společností a jednotlivců, kteří dnes překotně uznávají, že nejbohatší má platit tolik co nejchudší.

Nemůžeme zastírat, že tak nezvyklá shoda část veřejnosti polekala. Je jistě dobré a chvályhodné, říkalo se, dávat předem najevo ochotu podrobit se z dobré vůle spravedlivému rozvržení daní, až je stanoví zákon. Kde se však u druhého stavu bere tak nová horlivost, tolik svornosti a tolik spěchu? Nedoufá snad, že nabídně-li dobrovolné postoupení, ušetří zákon toho, aby z něj učinil akt spravedlnosti? Nemohla by přílišná snaha předejít tomu, co mají udělat generální stavy, směřovat k tomu, aby se bez nich dalo obejít? Neobviňuji šlechtu, že říká králi: Sire, generální stavy potřebujete jen k tomu, abyste dal do pořádku své finance; dobrá, nabízíme, že budeme platit jako třetí stav; uvažte, zda by vás tento přebytek nemohl zbavit shromáždění, které znepokojuje nás víc než vás. Ne, takový úmysl nelze předpokládat.

Spíše by bylo možné šlechtu podezírat, že chce třetí stav oklamat, že chce za cenu jakési předčasné spravedlivosti svést jeho nynější žádosti na falešnou stopu a odvrátit jeho pozornost od toho, že pro něj je nezbytné být na generálních stavech *něčím*. Jako by třetímu stavu říkala: Co žádáte? Abychom platili jako vy; to je spravedlivé, budeme platit. Nechte tedy věci při starém běhu, kdy jste nebyli ničím, kdy jsme my byli vším a kdy pro

12. Shodně Jean-Jacques Rousseau, *O společenské smlouvě* (1762), kniha III, kap. 16: zřízení vlády není smlouva. Sieyès se tu obrací proti staršímu pojetí, podle něhož je základem státu smlouva mezi panovníkem a poddanými.

13. Parlament (*Parlement*) byl ve Francii starého režimu nejvyšší soudní dvůr, nikoli zákonodárný sbor; nejvýznamnější byl pařížský. Pairové Francie (princové královské krve, vévodové-pairové a několik prelátů) měli právo v něm zasedat. V prosinci 1788 se vévodové a pairové dopisem králi zřekli svých daňových privilegií a pro rovné zdanění se tehdy vyslovil i pařížský parlament.

nás bylo tak snadné platit jen to, co jsme chtěli. Privilegovaným třídám by tolik prospělo, kdyby si za cenu vynuceného zřeknutí koupily zachování všech zlořádů a naději, že je ještě rozmnoží! Stačí-li k uzavření tohoto výtečného obchodu vzbudit v lidu trochu nadšení, myslíte, že je tak těžké poohnout jím, ba dojmout jej, když se mu mluví o úlevě a když mu v uších zní slova rovnost, čest, bratrství atd. atd. atd.?¹⁴

Třetí stav může odpovědět: „Je zajisté načase, abyste jako my nesli tíhu daně, která je mnohem užitečnější vám než nám. Velmi dobře jste předvídali, že tato obludná nespravedlnost už déle trvat nemůže. Jsme-li ve svých darech svobodni, je jasné, že nemůžeme, nemáme ani nechceme dávat hojněji než vy. Už toto naše rozhodnutí samo způsobuje, že jsou nám téměř lhostejné ony akty zřeknutí, které nepřestáváte vychvalovat jako to nejvzácnější, co může velkodušnost a čest přikázat francouzským rytířům.* Ano, budete platit; ne z velkodušnosti, ale ze spravedlnosti; ne proto, že ráčíte chtít, ale proto, že musíte. Čekáme od vás akt poslušnosti vůči společnému zákonu spíše než projev urážlivého soucitu se stavem, s nímž jste tak dlouho jednali bez soucitu. Tato věc se však má projednat na generálních stavech; dnes jde o to, aby byly dobře ustaveny. Nebude-li na nich třetí stav zastoupen, národ na nich bude němý. Nic se tam nebude moci platně usnést. I kdybyste našli způsob, jak bez naší součinnosti zavést všude dobrý pořádek, nemůžeme strpět, aby se o nás rozhodovalo bez nás. Dlouhá a neblahá zkušenost nám dokonce brání věřit v trvalost jakéhokoli dobrého zákona, který by byl jen darem silnějšího.“

* *Sieyèsova poznámka.* Přiznávám, že nemohu schvalovat velkou důležitost, jaká se přikládá tomu, aby se privilegovaní zřekli svých peněžních výjimek. Třetí stav jako by nevěděl, že souhlas s daněmi je ústavním právem pro něj přinejmenším stejně jako pro ostatní, a že tedy postačí prohlásit, že nehodlá nést žádné břemeno, které by nedopadalo na všechny tři stavy zároveň.

Stejně málo jsem spokojen se způsobem, jakým bylo toto až příliš vyprošované zřeknutí učiněno ve většině *baillies*,¹⁵ přes všechno okázalé vděčení, jímž se plnily časopisy a noviny. Čteme v nich, že si šlechta „vyhrazuje posvátná práva

14. *Doplňeno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Privilegovaným třídám by tolik prospělo“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí.

15. *Bailliage* (na jihu *sénéchaussée*): soudní obvod, který byl roku 1789 zároveň volebním obvodem pro generální stavy. Na volebních shromážděních v březnu a dubnu 1789 se šlechta mnoha obvodů zřekla daňových privilegií; poznámka tedy vznikla nejdříve na jaře 1789.

vlastnictví... prerogativy, které jí náležejí... a odlišení podstatná pro monarchii“. Je s podivem, že třetí stav neodpověděl nejprve na „výhradu posvátných práv vlastnictví“, že celý národ má stejný zájem ji učinit, že však nevidí, proti komu by mohla být namířena; že kdyby se stavy chtěly posuzovat odděleně, dějiny by je bezpochyby poučily, který z těch tří má největší důvod nedůvěřovat ostatním; že zkrátka může jen za bezdůvodnou urážku pokládat to, co se rovná slovům: „Jsme ochotni platit daň, pod podmínkou, že nás neokradete.“ Dále: co je to za „prerogativy náležející“ části národa, aniž jí je národ kdy udělil? Prerogativy, jichž by si lidé dokonce přestali vážit, kdyby u nich znali jiný původ než „právo meče“! A konečně ještě méně chápeme, kde by mohla být ona „odlišení podstatná“ pro monarchii, bez nichž tedy monarchie nemůže existovat. Žádné, o němž víme, byť by to bylo i právo nastupovat do králových kočárů,¹⁶ se nám nezdá dost důležité, aby bylo pravda, že bez něj už není monarchie. *(Poznámka i věta, k níž se váže – „Už toto naše rozhodnutí samo...“ –, přibýly ve třetím vydání.)*

Privilegovaní neúnavně opakují, že mezi stavy je všechno rovné od chvíle, kdy se zřeknou peněžních výjimek. Je-li všechno rovné, čeho se v požadavcích třetího stavu bojí? Myslí si někdo, že by třetí stav chtěl zranit sám sebe útokem na společný zájem? Je-li všechno rovné, k čemu všechno to úsilí zabránit mu, aby vyšel ze své politické nicotnosti?

Ptám se však, kde je ta zázračná moc, která Francii zaručí, že nebude možný žádný zlořád jakéhokoli druhu, jen proto, že šlechta zaplatí svůj díl daně. A potvrzují-li ještě nějaké zlořády či nepořádky, ať mi tedy někdo vysvětlí, jak může být všechno rovné mezi tím, kdo z nich těží, a tím, kdo jimi trpí.

Všechno je rovné! To tedy z ducha rovnosti byl třetí stav tím nejpotupnějším způsobem vyloučen ze všech jen trochu významných úřadů a míst? To z ducha rovnosti z něj byla vydřena daň navíc, aby se vytvořilo ono ohromné množství prostředků všeho druhu, určených výhradně tomu, čemu se říká chudá šlechta?¹⁷

16. Právo „nastupovat do králových kočárů“ a provázet krále na lov patřilo k takzvaným dvorským poctám (*honneurs de la Cour*); připuštěn k nim byl jen ten, kdo prokázal starobylé šlechtictví svého rodu sahající do roku 1400.

17. Narážka na předpisy a zvyklosti, které šlechtě vyhrazovaly důstojnická místa (nařízení ministra války Ségura z roku 1781 žádalo pro přímé jmenování důstojníkem čtyři pokolení šlechtictví), vyšší církevní hodnosti a místa v parlamentech; a na ústavy pro nemajetnou šlechtu, jako byla pařížská vojenská škola (*École militaire*, 1751) nebo dívčí ústav v Saint-Cyru.

Není snad ve všech sporech mezi privilegovaným a člověkem z lidu jisté, že člověk z lidu bude beztrestně utlačen právě proto, že se musí – odváží-li se žádat o spravedlnost – obracet k privilegovaným? Jen oni vládou veškerou mocí, a není snad jejich prvním hnutím hledět na stížnost neurozeného jako na nedostatek podřízenosti?

Proč pochopové policie a justice vykonávají své povinnosti vůči privilegovanému jen s třesením, dokonce i vůči tomu, kdo je přistižen při činu, kdežto s chudákem, který je teprve obviněn, nakládají tak surově?¹⁸ Pro koho jsou všechna ta privilegia v soudních věcech, prikazování, evokace, odkladné listy atd.,¹⁹ jimiž lze protivníka ve sporu odradit nebo zničit? Pro neprilegovaný třetí stav?

Kterí občané jsou nejvíce vystaveni osobnímu týrání ze strany berních úředníků a podřízených zřízců ve všech odvětvích správy? Příslušníci třetího stavu; rozumím tím vždy pravý třetí stav, ten, který nepoživá žádné výjimky.

Proč privilegovaní po nejstrašnějších zločinech téměř vždy uniknou trestu, takže je veřejný pořádek připraven o nejúčinnější příklady?

S jak nesmyslným a krutým pohrdáním se opovažujete zařadit privilegovaného zločince zpět do obecného stavu, abyste jej, jak říkáte, *degradovali* a abyste jej zřejmě teprve v takové společnosti učinili *způsobilým* podstoupit popravu!²⁰ Co byste řekli, kdyby zákonodárce, než potrestá zločince z třetího stavu, dbal o to, aby od něj očistil jeho stav tím, že by mu udělil šlechtický list?

Zákon ukládá jiné tresty privilegovanému a jiné tomu, kdo privilegovaný není. Jako by šlechtického zločince provázel s něhou a chtěl jej ctít ještě i

18. *Doplňeno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Proč pochopové policie a justice“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí.

19. *Attribution:* přikázání sporu zvláštnímu soudu místo soudu řádného; *évocation:* odnětí věci příslušnému soudu a její přenesení před jiný soud nebo před královskou radu; *lettres de surséance:* královský list, jímž se dlužníkovi odkládalo vymáhání dluhů. Všechny tyto výhody se udělovaly z královny milosti, a byly tedy dostupné hlavně lidem s vlivem u dvora.

20. Šlechtic odsouzený k potupnému trestu byl nejprve zbaven šlechtictví (*degradace*), tedy „vrácen“ do obecného stavu, mezi neurozené, a teprve pak popraven jako oni.

na popravišti.²¹ S tímto ohavným rozlišováním, které se v podstatě může zdát hodné zachování jen těm, kdo by sami zamýšleli nějaký zločin, je, jak známo, spojen trest bezectí pro celou rodinu nešťastníka, který byl popraven bez privilegia; touto krutostí je vinen zákon; a jeho nápravu by někdo odmítal! Povinnost je pro všechny stejná, její porušení je stejné; proč by měl být trest rozdílný? Uvažte dobře, že za nynějšího stavu věcí nikdy nepotrestáte privilegovaného, aniž jej poctíte a aniž potrestáte národ, který už jeho zločinem trpěl dost.

Ptám se: je dovoleno, pohlédneme-li na společnost třeba jen zcela zběžně, opakovat, že všechno bude rovné od chvíle, kdy se šlechta zřekne svých peněžních výjimek? Jsou lidé citliví jen na peníze; ke všemu, co se týká svobody, cti, rovnosti před zákonem, zkrátka všech společenských práv kromě peněz, jsou doslova ochrnutí, a tak nechápou, že by si někdo mohl dělat starosti s něčím jiným než s tím, zda zaplatí o tolar víc nebo míň. Pro lidi nízké však nepíší.

Co říci o výlučném privilegiu ukazovat se se zbraní i v době míru, mimo vojenskou službu a bez stejnokroje tohoto stavu?²² Ozbrojuje-li se privilegovaný, aby hájil svůj život, majetek a čest, má snad člověk z třetího stavu menší zájem uchovat si život a majetek, není snad stejně citlivý na svou čest? Odvážil by se někdo tvrdit, že nad ním zákon bdí pozorněji, a proto jej víc než privilegovaného zbavuje nutnosti ozbrojit se k vlastní obraně?

Je-li všechno rovné, k čemu ty objemné sbírky zákonů ve prospěch šlechty? Našli jste snad tajemství, jak zvýhodnit jeden stav, aniž to bude na úkor ostatních? A když dobře víte, že toto zvláštní zákonodárství dělá ze šlechty jakoby zvláštní druh, zrozený k poroučení, a z ostatních občanů národ hei-

21. Šlechtici byli popravováni stětím, které se nepokládalo za potupné, neurození oběšením, za nejtěžší zločiny lámáním kolem; hanba oběšence dopadala na celou jeho rodinu. Stejně tresty pro všechny bez rozdílu stavu a zrušení rodinné hanby uzákonilo Ústavodárné shromáždění dekretem z 21. ledna 1790.

22. Právo nosit na veřejnosti kord příslušelo šlechticům a vojákům; neurozeným to královská nařízení opakovaně zakazovala, třebaže se zákaz v praxi často nedodržoval.

lótů²³ určený k službě, opovažujete se lhát svému svědomí a pokoušíte se ohlušit národ křikem, že všechno je rovné!*²⁴

* *Sieyèsova poznámka.* „Rád bych, aby mi někdo ukázal, kde jsou ta četná privilegia, na něž se nařiká, že jich požíváme,“ říkal jeden aristokrat. „Řekněte raději, kde nejsou,“ odpověděl přítel lidu. Z privilegovaného dýchá privilegium ve všem, až po tón, jímž se ptá a který by se u prostého občana zdál tak neobvyklý; až po sebejistotu, s níž klade otázky, které má v hloubi duše dávno rozřešené. I kdyby se však všechna privilegia zmenšila na jediné, shledával bych je stále nesnesitelným. Což necítíte, že by se násobilo počtem privilegovaných osob? (*Poznámka přibyla ve třetím vydání.*)

A konečně i zákony, které pokládáte za nejobecnější a nejvíce prosté strannickosti, jsou samy spoluvíníky privilegií. Zkoumejte jejich ducha, sledujte jejich účinky: pro koho se zdají být udělané? Pro privilegované. Proti komu? Proti lidu atd. atd.

A lid má být spokojen a nemá už na nic pomýšlet, protože šlechta svoluje platit jako on! Nová pokolení mají zavírat oči před světlem své doby a klidně si zvykat na řád útlatu, který už nemohla snášet pokolení odcházející! Opusťme nevyčerpatelný předmět, který budí jen rozhořčení.*

* *Sieyèsova poznámka.* A přitom tu byla řeč jen o nerovnosti občanských práv; o oblundné nerovnosti práv politických podám správné pojmy v posledních dvou kapitolách. (*Poznámka přibyla ve třetím vydání.*)

Všechny daně, které tíží jen třetí stav, budou zrušeny; o tom nelze pochybovat. Byla to podivná země, kde občané, kteří měli z veřejné věci největší prospěch, na ni přispívali nejméně! Kde existovaly daně, které bylo hanbou platit a které sám zákonodárce označoval za ponižující! Řídíme-li se jen zdravými pojmy: co je to za společnost, kde se prací ztrácí urozenost,²⁵ kde je čestné spotřebovávat a ponižující vyrábět, kde se namáhavým povoláním říká nízká – jako by mohlo být nízké něco jiného než neřest a jako by této nízkosti, jediné skutečné, bylo nejvíc právě v pracujících třídách!

23. Heilóti: nesvobodné obyvatelstvo starověké Sparty, které obdělávalo půdu pro vládnoucí vrstvu Spartánů.

24. *Doplňeno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Proč privilegovaní po nejstrašnějších zločinech“ až sem, tedy šest odstavců, v prvním vydání (leden 1789) chybí.

25. Fr. *dérogér*: šlechtic, který provozoval řemeslo nebo drobný obchod, tím „derogoval“, to jest pozbýval privilegií svého stavu a upadal mezi poplatníky *taille*.

A konečně všechna ta slova jako *taille*,* *franc-fief*, *ustensile*²⁶ atd. budou navždy vyobcována z politického jazyka a zákonodárce už nebude nacházet hloupé potěšení v tom, že odpuzuje cizince, jimž tato potupná rozlišování bránila přinést mezi nás svůj kapitál a svou přičinlivost.

* *Sieyèsova poznámka*. Je třeba poznamenat, že zrušení *taille* bude pro privilegované peněžně výhodné, spokojíme-li se, jak se zdá pravděpodobné, s tím, že ji nahradíme všeobecnou dávkou. Zaplatí méně, a hned to dokážu. 1. V krajích, kde je *taille osobní*,²⁷ se velmi dobře ví, že tuto daň v podstatě platí jen vlastník. Pachtýř, jemuž byste řekli, že jeho *taille* berete na sebe, by vám o tolik přidal na pachtovném. Tato pravda je známa. Nahradíte-li tedy *taille* daní, která dopadá stejně na všechny statky, i na ty, které dnes tomuto břemenu nepodléhají, je jasné, že máse statků, které dnes *taille* nesou, ulevíte o celou tu část náhradní daně, kterou zaplatí majetky dnes od *taille* osvobozené. Protože největší část *taille* platí propachtované pozemky, je jisté, že největší díl úlevy připadne těmto pozemkům jako celku. Ty však patří hlavně privilegovaným; právem jsem tedy řekl, že privilegovaní zaplatí méně.

2. V krajích s *taille věcnou* se venkovským statkům uleví o celou tu část náhradní daně, která dopadne na statky šlechtické. Tato přeměna se uskuteční bez ohledu na osobní stav vlastníků. Protože tedy nevíme, kterému stavu občanů patří většina šlechtických pozemků a většina statků venkovských, nesluší se ani připisovat ke cti výhradně šlechtě zvláštní výhody či nevýhody, které ze zrušení *taille* vyplynou.

Bohatí páni si velmi dobře spočítali, že zrušení *taille*, *franc-fief* atd. musí usnadnit převody majetku mezi jejich vazaly a zvýšit cenu pozemků, a že jim tedy slibuje nové peněžní zisky.²⁸ Na pachtýře je *taille* jistě uvalena špatně; kdyby se však pod jiným jménem vybírala od samých vlastníků ze všech statků, které propachtovávají, byla by to daň politicky zcela rozumná, protože by drobné vlastníky odrazovala od toho, aby se vzdávali správy svých statků, a zastupovala by prohibitivní daň či pokutu uvalenou na zahálku velkých vlastníků. (*Poznámka je už v prvním vydání, ale kratší a jinak formulovaná; ve třetím vydání ji autor ce-*

26. *Taille*: hlavní přímá daň starého režimu, od níž byly šlechta a duchovenstvo osvobozeny; platit ji znamenalo být neurozený. *Franc-fief*: poplatek, který odváděl neurozený držitel šlechtického léna (zpravidla roční výnos jednou za dvacet let). *Ustensile*: původně povinnost poskytnout ubytovaným vojákům lůžko, nádobí, oheň a světlo, později peněžní přírážka k *taille*.

27. *Taille osobní* (ve většině království) se ukládala osobám neurozeného stavu podle odhadu jejich majetku a výnosů, tedy i pachtýřům šlechtické půdy. *Taille věcná* (hlavně na jihu, například v Languedoku) lpěla na pozemcích zapsaných jako neurozené („venkovské“) bez ohledu na to, kdo je držel, kdežto pozemky „šlechtické“ byly osvobozeny, i když patřily neurozenému.

28. Při každém prodeji půdy podléhající vrchnosti vybíral pán převodní poplatek (*lods et ventes*); čím více prodejí a čím vyšší ceny, tím vyšší byl jeho příjem.

lou přepsal a rozvedl. Hlavní tvrzení – že zrušení *taille* privilegovaným prospěje – i závěrečná úvaha od slov „Na pachtýře je *taille* jistě uvalena špatně“ jsou už v prvním vydání; nové jsou zejména věta o pachtýři a pachtovním a výslovný závěr, že propachtované pozemky patří hlavně privilegovaným.)

Když však předvídám tuto výhodu a tisíc jiných, které dobře ustavené shromáždění musí lidu přinést, nevidím stále nic, co by třetímu stavu slibovalo dobrou ústavu. Ve svých požadavcích tím nepokročil ani o krok. Privilegovaní dál hájí všechny své výhody. Ať je poměrný počet jejich poslanců jakýkoli, chtějí tvořit dvě oddělené komory; chtějí dva hlasy ze tří a tvrdí, že každé z nich přísluší právo veta. Výtečný prostředek, jak znemožnit jakoukoli reformu! Tato nehybnost by mohla být po chuti prvním dvěma stavům. Může se však líbit třetímu stavu? Je zřejmé, že jemu nepřísluší opakovat hezký výrok generálního nájemce daní:²⁹ „Proč něco měnit? Vždyť se máme tak dobře!“³⁰

§ V. Střední cesta navrhovaná společnými přáteli privilegovaných a ministerstva

Ministerstvo se nade všechno bojí takového způsobu jednání, který by zastavil všechny záležitosti, a tím odložil i povolení peněžní pomoci, kterou očekává. Kdyby se aspoň podařilo dohodnout na zaplnění schodku, na ostatním by mu už sotva záleželo; stavy by se mohly přit, jak by chtěly a jak dlouho by chtěly. Naopak, čím méně by pokročily, tím spíše by ministerstvo doufalo, že se upevní ve své svévolné moci. Odtud smírný návrh, který se začíná všude roznášet a který by byl stejně užitečný privilegovaným a ministerstvu jako smrtelný pro třetí stav. Navrhuje se hlasovat po hlavách o subsidiích a o všem, co se týká daní. Potom se laskavě připouští, aby se stavy uchýlily do svých komor jako do nedobytných pevností, kde budou obce³¹ bezvysledně rokovat a privilegovaní bez obav užívat svých

29. Generální nájemci (*fermiers généraux*): společnost finančníků, která si od krále pronajímala výběr nepřímých daní a cel; byli příslovečně bohatí a neoblíbení.

30. *Doplněno ve třetím vydání*: pasáž od slov „Výtečný prostředek“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí.

31. *Les Communes* (obce): po anglickém vzoru (*House of Commons*) se tak v letech 1788–1789 začalo říkat třetímu stavu a jeho poslancům; v květnu 1789 toto označení přijala komora třetího stavu sama.

výhod, zatímco pánem zůstane ministr. Lze však věřit, že třetí stav padne do tak hrubé léčky? Protože povolení subsidií má být posledním úkonem generálních stavů, bude nutné, aby se předtím dosáhlo shody o obecném způsobu všech jednání; a jistě se přitom neodchýlí od toho, který shromáždění zachovává užívání všeho jeho rozumu a vší jeho moudrosti.*

* Sieyèsova poznámka. Viz *Vues sur les moyens d'exécution* atd., s. 87–91.³² (Poznámka i závěr věty, k němuž se váže – od slov „a jistě se přitom“ –, přibylý ve třetím vydání.)

§ VI. Navrhuje se napodobit anglickou ústavu

V šlechtickém stavu měly čas vzniknout různé zájmy. Nemá daleko k tomu, aby se rozdělil na dvě strany. Vše, co je spjato se třemi či čtyřmi sty nejvznešenějších rodin, touží po zřízení horní sněmovny podobné anglické; jejich pýcha se živí nadějí, že už nebudou splývat s davem šlechticů. Vysoká šlechta by tedy ochotně svolila, aby byl zbytek šlechticů odsunut do sněmovny obcí³³ spolu s ostatními občany.

Třetí stav se bude bedlivě střežit soustavy, která nesměřuje k ničemu menšímu než k tomu, aby jeho komoru zaplnili lidé, jejichž zájem je tak protichůdný zájmu společnému; soustavy, která by jej brzy vrátila do nicotnosti a útlaku. V této věci je mezi Anglií a Francií skutečný rozdíl. V Anglii jsou privilegovanými šlechtici jen ti, jimž ústava svěřuje část zákonodárné moci.* Všichni ostatní občané splývají v téměř zájmu; nejsou tu privilegia, která by z nich dělala zvláštní stavy. Chceme-li tedy ve Francii spojit tři stavy v jeden, je třeba nejprve zrušit privilegia všeho druhu. Šlechtic a

32. Sieyèsův spis *Vues sur les moyens d'exécution dont les Représentans de la France pourront disposer en 1789*, český „Názory na prostředky provedení, jimiž budou zástupci Francie moci v roce 1789 disponovat“ (1789), napsaný roku 1788 a vydaný anonymně. Podle toho, co o těchto stranách říká sám Sieyès na konci § VI, je tam popsán prostředek, jak vždy dospět ke společnému usnesení většinou hlasů počítaných po hlavách.

33. Fr. *Chambre des Communes*, doslova „sněmovna obcí“ (angl. *House of Commons*). Kde jde o sněmovnu zamýšlenou pro Francii, překládáme „sněmovna obcí“; skutečnou anglickou nazýváme dolní sněmovnou. Sieyès v dalším textu těží z doslovného významu: „obec“ (*Commune*) je pro něj společenství občanů stejného, obecného práva, a nemůže se tedy skládat z různých stavů. Tento důkaz zůstal až ve třetím vydání: slova o „obci složené z různých stavů“ jako zrůdné představě a protimluvu (níže, před odstavcem o nižší šlechtě) v prvním vydání chybějí; stálo tam jen, že se třetí stav nikdy nepropůjčí „ke smíšení tří stavů v takzvané sněmovně obcí“.

kněz nesmějí mít jiný zájem než zájem společný a mocí zákona smějí požívat jen práv prostého občana. Jinak můžete tři stavy spojovat pod týmž jménem, jak chcete; vždy to budou tři různorodé látky, které nelze slít dohromady.

* *Sieyèsova poznámka.* Lordi horní sněmovny netvoří ani zvláštní stav. V Anglii je jen jediný stav, národ. Člen sněmovny lordů je velký zmocněnec, jmenovaný zákonem, aby vykonával část zákonodárství a velké soudní funkce. Není to člověk privilegovaný právem kasty, bez vztahu k veřejným funkcím, vždyť bratři lorda nesdílejí privilegia prvorozeného. Je pravda, že tyto velké funkce jsou spojeny s rodem, či spíše s prvorozenstvím; je to pocta vzdaná feudalitě, která měla ještě před sto lety takovou převahu; je to zřízení gotické a zároveň směšné, neboť stali-li se králové dědičnými, aby se předešlo občanským nepokojům, které by jejich volba mohla vyvolat, není důvod obávat se něčeho podobného při jmenování pouhého lorda.³⁴

Nikdo mě nenařkne, že hájím rozlišování stavů, které pokládám za vynález nejškodlivější pro všechno společenské dobro. Nad toto neštěstí znám jen jedno ještě větší, neštěstí krajní: smísit tyto stavy podle jména, a ponechat je přitom ve skutečnosti oddělené zachováním privilegií. To by znamenalo navždy posvětit jejich vítězství nad národem. Veřejné blaho vyžaduje, aby se společný zájem společnosti někde uchoval čistý a bez příměsi. A z tohoto hlediska, jediného dobrého, jediného národního, se třetí stav nikdy nepropůjčí k tomu, aby do takzvané sněmovny obcí vstoupilo několik stavů, neboť obec složená z různých stavů je zruďná představa. Lze říci, že je to protimluv.

V jeho odporu jej podpoří nižší šlechta, která nikdy nebude chtít vyměnit privilegia, jichž požívá, za lesk, který by nebyl určen jí. Pohleďte jen, jak se v Languedoku bouří proti aristokracii baronů.³⁵ Lidé vůbec velmi rádi přivádějí k rovnosti všechno, co je nad nimi; tehdy se ukazují jako filozo-

34. Výklad je zjednodušený, v jádru však výstižný: v Anglii dědil titul a místo ve sněmovně lordů jen nejstarší syn, mladší synové byli právně prostí občané (*commoners*) a mohli být voleni do dolní sněmovny. Jistá osobní privilegia ovšem lordi měli, například právo být souzeni sněmovnou lordů.

35. Ve stavech provincie Languedoc zasedalo za šlechtu jen třicet baronů, držitelů určitých panství; ostatní languedocká šlechta se proti tomuto zřízení na přelomu let 1788 a 1789 veřejně ohradila.

fové. Toto slovo se jim zoškliví teprve ve chvíli, kdy tytéž zásady zpozorují u těch, kdo jsou pod nimi.

Plán dvou sněmoven však u nás získává tolik přívrženců, že je opravdu čeho se lekat. Rozdíl, na něž jsme právě upozornili, jsou skutečné; národ rozťatý na stavy nebude mít nikdy nic společného s národem jednotným. Jak chcete z tak nestejného staviva postavit ve Francii tutéž politickou budovu jako v Anglii?

Hodláte do své dolní sněmovny připustit část svých prvních dvou stavů? Povězte nám tedy nejprve, jak lze obec složit z několika stavů. Právě jsme dokázali, že obec může být jen souhrnem občanů, kteří mají stejná občanská a politická práva. Je výsměch rozumět tomu jinak a myslet si, že obec vznikne, posadíme-li do téhož sálu občany s nerovnými občanskými a politickými privilegii. Tak podivnou kombinaci v Anglii nenajdete. Dodávám, že té části šlechty, kterou byste do své takzvané sněmovny obcí uvedli, by netrvalo dlouho, než by se zmocnila většiny poslaneckých míst. Třetí stav by ztratil své pravé zástupce a vrátili bychom se ke starému běhu věcí, kdy šlechta byla vším a národ ničím.

Chtěli byste se těmto nesnázím vyhnout tím, že druhou komoru vyhradíte výlučně třetímu stavu? Pak své nynější postavení neměníte. Spojit oba privilegované stavy je dokonce zlo navíc; tímto spojenectvím je posilujete proti obecnému stavu a všichni dohromady budou slabší vůči ministerské moci, která velmi dobře vidí, že mezi dvěma rozdělenými národy bude zákon diktovat vždy ona. Ostatně ani v tomto novém uspořádání nevidím, že byste se přiblížili anglické ústavě. Legitimujete a posvěcujete rozlišení privilegovaného stavu; navždy oddělujete jeho zájmy od zájmů národa a zvětčujete nenávisť, či spíše jakousi občanskou válku, která zmítá každým lidem rozděleným na privilegované a neprivilegované. U našich sousedů jsou naopak všechny zájmy národa spojeny v dolní sněmovně. Sami lordi by se měli na pozoru, aby se nestavěli proti společnému zájmu; je to jejich vlastní zájem a především zájem jejich bratří, dětí, celé jejich rodiny, kteří po právu náležejí k obci. A někdo se odvažuje srovnávat anglickou horní sněmovnu s komorou, která by ve Francii spojila duchovenstvo a šlechtu! Ať ji předložíte v jakékoli podobě, neuniknete spoustě zel, která k ní bytostně patří. Složíte-li ji ze skutečných zástupců duchovenstva a šlechty ce-

lého království, bude to, jak říkáme, znamenat navždy oddělit oba zájmy a vzdát se naděje, že vytvoříte *jeden* národ. Uděláte-li z ní sněmovnu pairů, můžete ji buď zaplnit poslanci volenými určitým počtem nejvznešenějších rodin, nebo – abyste se od svého anglického vzoru odchýlili ještě méně – můžete prostě učinit z hodnosti paira privilegium dědičné nebo aspoň doživotní. Všechny tyto předpoklady jen množí obtíže; všechny vyžadují sněmovnu obcí složenou napůl z jedněch a napůl z druhých, a tedy zruďnou, atd. Navíc když se anglickému králi zlíbí jmenovat lorda, není povinen vybírat jej jen z jediné třídy občanů; další rozdíl, který úplně převrací naše představy o šlechtě.

Mám ještě poslední poznámku; plyne přirozeně z předpokladu horní sněmovny složené z členů dědičných nebo zvolených doživotně. Je jisté, že by takové osoby nebyly nijak zástupci národa, a přece by vykonávaly jeho moc. Upřímně: bylo by nemožné předvídat okolnosti, za nichž by svolání obcí působilo velké rozpaky? Tisíc snadno pochopitelných důvodů by je mohlo nejprve odkládat z období na období. Nakonec by čas tlačil tak silně, že by horní sněmovna byla náležitě vyzvána, aby dala předem souhlas k té či oné půjčce, k tomu či onomu zákonu atd. Ponechávám čtenářově představivosti, aby zbytek cesty urazila sama. Bylo by dosti zábavné, kdybychom nakonec došli k témuž plenárnímu dvoru,³⁶ který jsme nedávno tak špatně přijali! Mám za to, že je dovoleno nemít v lásce plán, který by nás mohl dovést k propasti, o níž jsme se domnívali, že jsme se jí navždy vyhnuli. Nepotřebujeme zajisté ani sněmovnu *královskou*, ani sněmovnu *feudální*. Než však tento oddíl ukončím, poznamenám, že jsem na rozlišení *komor* útočil jen v tom smyslu, v němž by bylo rozlišením *stavů*. Oddělte tyto dvě myšlenky, a budu první, kdo požádá o tři komory ve všem si rovné, složené každá z třetiny velkého národního poselstva. V tomto novém plánu by zbývalo jen přijmout prostředek uvedený na stranách 89 a 90 spisu *Vues sur les moyens d'exécution* atd., aby se ve všech případech, kdy se

36. Plenární dvůr (*Cour plénière*): sbor králem jmenovaných hodnostářů, který měl podle ediktů strážce pečeti Lamoignona z května 1788 místo parlamentů zapisovat královské zákony a daně pro celé království. Pro všeobecný odpor se nikdy neujal a v létě 1788 od něj vláda ustoupila.

tři komory jako sbory neshodnou, vždy dospělo ke společnému usnesení většinou hlasů počítaných po hlavách.³⁷

§ VII. Že duch napodobování není dobrým vůdcem

Nevěřili bychom tolik v anglické instituce, kdyby u nás politické vědomosti byly starší nebo rozšířenější. V tomto ohledu se francouzský národ skládá z lidí buď příliš mladých, nebo příliš starých. Tyto dva věky, které se v tolikerém stýkají, se podobají i v tom, že jeden ani druhý se neumí řídit jinak než příkladem. Mladí se snaží napodobovat, staří umějí jen opakovat. Staří jsou věrní svým vlastním zvykům. Mladí se opičí po zvycích cizích. Dál jejich důmysl nesahá.

Nedivme se tedy, že národ, který sotva otevírá oči světlu, se obrací k anglické ústavě a chce si ji ve všem vzít za vzor. Bylo by v této chvíli velmi žádoucí, aby se některý dobrý spisovatel ujal toho, že nás poučí o dvou otázkách: Je britská ústava dobrá sama o sobě? A i kdyby dobrá byla, může se hodit pro Francii?*

* *Sieyèsova poznámka.* Od prvního vydání tohoto spisu vyšlo vynikající dílo, které až na maličkosti plní přání, jež jsem tu vyslovil. Je to *Examen du gouvernement d'Angleterre, comparé aux constitutions des États-Unis*, brožura o 291 stranách.³⁸ (Poznámka přibyla ve třetím vydání.)

Velmi se obávám, že toto tak vychvalované mistrovské dílo by neobstálo při nestranném zkoumání podle zásad pravého politického řádu. Možná bychom poznali, že je mnohem spíše výtvozem náhody a okolností než rozumu. Jeho horní sněmovna zjevně nese stopy doby revoluce.³⁹ Pozname-

37. *Doplněno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Plán dvou sněmoven však u nás získává“ až sem, tedy čtyři odstavce, v prvním vydání (leden 1789) chybí.

38. „Rozbor anglické vlády ve srovnání s ústavami Spojených států“ (1789): anonymně vydaný francouzský překlad amerického spisu *Observations on Government* (New York 1787), který vyšel pod označením „rolník z New Jersey“ a dnes se připisuje Johnu Stevensovi (dříve se připisoval Williamu Livingstonovi). Překlad provázají rozsáhlé poznámky francouzských autorů; připisují se hlavně Dupontu de Nemours a Condorcetovi. Spis polemizuje s obdivovateli anglické ústavy Johnem Adamsem a Jeanem-Louisem de Lolme.

39. Rozumí se anglická „slavná revoluce“ z let 1688–1689, jíž byl svržen Jakub II. a moc krále omezena ve prospěch parlamentu; odtud Sieyèsovo „před sto lety“.

nali jsme již, že ji lze sotva pokládat za něco jiného než za pomník gotické pověry.

Pohleďte na národní zastoupení, jak je špatné ve všech svých prvcích, podle doznání samých Angličanů!⁴⁰ A přece jsou znaky dobrého zastoupení tím nejpodstatnějším pro vytvoření dobrého zákonodárného sboru.

Vzešla snad z pravých zásad myšlenka rozdělit zákonodárnou moc na tři části, z nichž jen jediná má mluvit jménem národa? Nejsou-li lordi a král zástupci národa, nejsou v zákonodárné moci ničím; neboť jen národ může chtít sám za sebe, a tedy si dávat zákony. Všechno, co vstupuje do zákonodárného sboru, je oprávněno hlasovat za lid jen potud, pokud je pověřeno jeho plnou mocí. Kde je však plná moc, když není svobodné a všeobecné volby?

Nepopírám, že anglická ústava je na dobu, kdy byla stanovena, dílo podivuhodné. A přece – i když jsou lidé hotovi vysmát se Francouzi, který před ní nepadá na kolena – troufnu si říci, že v ní nevidím prostotu dobrého řádu, nýbrž spíše lešení z pojistek proti nepořádku.* A protože v politických zřízeních souvisí všechno se vším a není účinku, který by nebyl zase počátkem řady účinků a příčin, již lze prodlužovat tak daleko, jak daleko stačí naše pozornost, není nic zvláštního na tom, že v ní silné hlavy spatřují velkou hloubku. Ostatně je v obvyklém běhu věcí, že nejsložitější stroje předcházejí skutečným pokrokům společenského umění stejně jako všech ostatních umění; i jeho triumfem bude dosahovat největších účinků prostými prostředky.

* *Sieyèsova poznámka.* Vláda je v Anglii předmětem ustavičného boje mezi ministerstvem a aristokracií opozice. Národ a král se tu jeví téměř jako pouzí diváci. Králova politika spočívá v tom, že se vždy přidá k silnější straně. Národ se stejně obává jedné i druhé strany. Pro jeho záchranu je třeba, aby boj trval; podporuje tedy slabšího, aby nebyl úplně rozdrčen. Kdyby se však lid, místo aby správu svých záležitostí nechával sloužit za cenu v tomto zápase gladiátorů, chtěl se o ně starat sám prostřednictvím skutečných zástupců, věří někdo upřímně, že

40. Volební právo do dolní sněmovny bylo vázáno na majetek a mandáty byly rozděleny krajně nerovně: vyhlidněná městečka („shnilé obvody“) volila poslance, kdežto nová velká města nikoli. O reformu se v osmdesátých letech neúspěšně pokusil i William Pitt mladší.

by všechna důležitost, která se dnes přikládá rovnováze mocí,⁴¹ nepadla spolu s řádem věcí, který jediný ji činí nezbytnou?

Bylo by chybou rozhodnout ve prospěch britské ústavy právě proto, že se drží už sto let a zdá se, že vydrží ještě staletí. Které z lidských zřízení netrvá velmi dlouho, ať je sebestorší? Netrvá snad i despotismus, nezdá se snad věčný ve většině světa?

Lepším důkazem je dovolávat se účinků. Srovnáme-li z tohoto hlediska anglický lid s jeho sousedy na pevnině, je těžké nevěřit, že má něco lepšího. Vskutku má ústavu, ať je jakkoli neúplná, a my nemáme nic. Rozdíl je velký. Není divu, že je znát na účincích. Je však jistě mylné přičítat všechno, co je v Anglii dobré, jen moci ústavy. Zjevně je tam nejeden zákon, který má větší cenu než ústava sama. Mám na mysli soud poroty,⁴² pravou záruku osobní svobody ve všech zemích světa, kde lidé budou usilovat o svobodu. Tento způsob výkonu spravedlnosti jediný chrání před zneužitím soudní moci, tak častým a tak hrozným všude, kde člověka nesoudí lidé jemu rovní.

S ním už ke svobodě stačí zabezpečit se proti nezákonným rozkazům, které by mohly vycházet z ministerské moci; k tomu je třeba buď dobré ústavy – tu Anglie nemá –, nebo takových okolností, aby hlava výkonné moci nemohla svou svévoli prosazovat otevřeným násilím. Je zřejmé, že anglický národ je jediný, jemuž je dopřáno nemít pozemní vojsko, které by bylo národu nebezpečné.⁴³ Je tedy jediný, který může být svobodný bez dobré ústavy. Tato myšlenka by měla stačit, aby se nám zprotivila mánie napodobovat sousedy; radíme se raději se svými potřebami; jsou nám blíží a vnuknou nám mnohem lepší věci.

Pokusíte-li se u sebe zdomácnit anglickou ústavu, není pochyb, že snadno získáte její vady, protože budou užitečné jediné moci, od níž byste se mohli obávat překážek. Získáte i její přednosti? Tato otázka je spornější, proto-

41. Míří na Montesquieua (*O duchu zákonů*, 1748, kniha XI) a na ženevského právníka Jeana-Louise de Lolme (*Constitution de l'Angleterre*, 1771), kteří v rovnováze mocí viděli záruku anglické svobody.

42. Porota (*jury*): o vině rozhodují přísedící z řad občanů, nikoli soudci z povolání. Ve Francii byla porota v trestních věcech zavedena roku 1791.

43. Anglii jako ostrov chránilo loďstvo; stálé pozemní vojsko v době míru směl král podle Listiny práv (1689) držet jen se souhlasem parlamentu.

že tu narazíte na moc, která má zájem zabránit vám ve splnění vašich přání. Koneckonců, proč po této cizokrajné ústavě tak vroucně toužíme? Zřejmě proto, že se blíží dobrým zásadám společenského stavu. Existuje-li však ve všem vzor dobra a krásy, podle něhož se posuzuje pokrok k lepšímu, a nelze-li říci, že je nám tento vzor ve společenském umění dnes znám méně, než byl roku 1688 znám Angličanům, proč bychom zanedbávali pravý pravzor dobra a spokojovali se s napodobováním kopie? Povznesme se rázem k ctižádosti sloužit sami za příklad národům.

Žádný lid prý to nesvedl lépe než Angličané. I kdyby tomu tak bylo: mají být výtvoři politického umění na konci osmnáctého století jen tím, čím byly ve století sedmnáctém? Angličané nezůstali pozadu za poznáním své doby; nezůstávejme pozadu za poznáním doby naší. Především neklesejme na mysli, když v dějinách nevidíme nic, co by se hodilo pro naši situaci. Pravá věda o společenském stavu není stará. Lidé dlouho stavěli chatrče, než dokázali budovat paláce. Kdo by neviděl, že společenská architektura musela postupovat ještě pomaleji, protože toto umění, třebaže ze všech nejdůležitější, nemohlo, jak se dá snadno uhadnout, čekat žádnou podporu od despotů a aristokratů?

V. Co se mělo udělat. Zásady

[Teoretické jádro spisu. Na sklonku roku 1788, uprostřed sporu o složení nadcházejících generálních stavů a o způsob hlasování v nich, vykládá Sieyès, jak vzniká politická společnost, proč ústava váže vládu, a nikoli národ, a proč o ústavě smí rozhodnout jedině národ sám, a to prostřednictvím mimořádných zástupců. Zavádí přitom rozlišení moci ustavující a moci ustavené.]

„V morálce nemůže nic nahradit prostý a přirozený prostředek. Čím víc času však člověk ztratil zbytečnými pokusy, tím víc se děsí pomyslení, že by měl začít znovu; jako by nebylo vždycky lepší začít ještě jednou a dojít ke konci než zůstat vydán na milost událostem a umělým výpomocím, s nimiž se bude začínat stále znovu, aniž se kdy postoupí o krok dál!“¹

V každém svobodném národě – a každý národ má být svobodný – je jen jeden způsob, jak ukončit spory, které vzniknou o ústavu. Nelze se obracet na notáblly,² je třeba obrátit se na národ sám. Nemáme-li ústavu, je třeba ji vytvořit; právo na to má jedině národ. Máme-li ústavu, jak někteří tvrdošíjně tvrdí, a je-li jí národní shromáždění rozděleno, jak prohlašují, na tři poselstva tří stavů občanů, nelze přinejmenším nevidět, že jeden z těchto stavů vznáší námitku tak silnou, že není možné udělat jediný krok dál, dokud nebude rozsouzena.³ Komu tedy náleží rozhodovat takové spory?

1. Motto kapitoly. Pramen Sieyès neuvádí; patrně jde o jeho vlastní slova.

2. Shromáždění notáblů: sbor předních osob království (princů, prelátů, šlechticů, soudců a zástupců měst), které jmenoval král a které měly jen poradní hlas. Druhé shromáždění notáblů, svolané z podnětu ministra Neckera, zasedalo od 6. listopadu do 12. prosince 1788 a mělo se vyjádřit ke složení generálních stavů; většinou se vyslovilo proti zdvojení počtu poslanců třetího stavu. Sieyès psal svůj spis právě za jeho zasedání.

3. „Národním shromážděním“ tu Sieyès nazývá generální stavy jako zastoupení národa. Námitkou jednoho ze stavů míní požadavky třetího stavu rozebrané v kapitole III: aby jeho zástupci byli voleni jen z jeho řad, aby měl tolik poslanců jako oba první stavy dohromady a aby se hlasovalo po hlavách, ne po stavech. Dne 17. června 1789 se poslanci třetího stavu na Sieyèšův návrh za Národní shromáždění sami prohlásili.

Otázka tohoto druhu se může zdát lhostejnou jen těm, kdo si ve věcech společnosti málo cení spravedlivých a přirozených prostředků a váží si jen oněch umělých výpomocí, více či méně nespravedlivých, více či méně složitých, které všude zakládají pověst takzvaných státníků a velkých politiků. My však morálku neopustíme; ta má řídit všechny vztahy, které lidi poutají mezi sebou navzájem, k jejich zájmu soukromému i k jejich zájmu společnému čili společenskému. Jí přísluší, aby nám řekla, co se mělo udělat; a konec konců to může říci jen ona. Vždy je třeba vracet se k prostým zásadám, neboť jsou mocnější než všechno úsilí génia.

Společenský mechanismus nikdy nepochopíme, neodhodláme-li se rozebrat společnost jako obyčejný stroj, prohlédnout si každou její část zvlášť a pak je v duchu jednu po druhé zase spojit, abychom postihli jejich souhru a porozuměli celkové harmonii, která z nich má vzejít. Do tak rozsáhlé práce se tu pouštět nemusíme. Protože však je vždy třeba být jasný a protože jasný není, kdo rozpráví bez zásad, požádáme čtenáře aspoň o to, aby ve vzniku politické společnosti rozlišil tři období; jejich rozlišení připraví půdu pro nezbytná objasnění.

V prvním si představme větší či menší počet osamocených jednotlivců, kteří se chtějí spojit. Už tím samým tvoří národ: mají všechna jeho práva; jde už jen o to je vykonávat. Toto první období se vyznačuje hrou vůlí jednotlivců. Sdružení je jejich dílo; ony jsou původem veškeré moci.

Druhé období se vyznačuje působením společné vůle. Členové sdružení chtějí dát svému spojení pevnost; chtějí naplnit jeho účel. Radí se tedy a dohodnou se mezi sebou o veřejných potřebách a o prostředcích, jak je zajistit. Je vidět, že zde moc náleží veřejnosti. Jejím původem jsou sice stále vůle jednotlivců a tvoří její podstatné prvky; vzaty však každá zvlášť by neměly moc žádnou. Ta spočívá jen v celku. Společenství potřebuje společnou vůli; bez jednoty vůle by nedokázalo vytvořit celek, který chce a jedná. Jisté je také, že tento celek nemá žádné právo, které by nenáleželo společné vůli.

Překročme však časové odstupy. Členů sdružení je příliš mnoho a jsou rozptýleni po příliš rozlehlém území, než aby mohli svou společnou vůli snadno vykonávat sami. Co udělají? Oddělí od ní vše, co je nutné k tomu, aby

se nad veřejnými potřebami bdělo a aby se o ně pečovalo; a výkon této části národní vůle, a tudíž i moci, svěří několika ze svého středu. Jsme ve třetím období, totiž v období vlády vykonávané na základě plné moci. Po všimněme si k tomu několika pravd. 1. Společenství se nevzdává práva chtít: je to jeho nezcizitelné vlastnictví; může jen svěřit jeho výkon. Tato zásada je rozvedena jinde.⁴ 2. Sbor delegátů nemůže mít ani plnost tohoto výkonu. Společenství mu ze své celkové moci mohlo svěřit jen tu část, která je nutná k udržení dobrého pořádku. Nic nadbytečného se v této věci nedává. 3. Sboru delegátů tedy nepřísluší posouvat hranice moci, která mu byla svěřena. Je zřejmé, že takové oprávnění by odporovalo samo sobě.

Třetí období odlišuji od druhého tím, že už nejedná skutečná společná vůle, nýbrž zastupitelská společná vůle.⁵ Náležejí jí dva nesmazatelné znaky; je třeba to opakovat. 1. Tato vůle není ve sboru zástupců úplná a neomezená; je to jen část velké společné vůle národa. 2. Delegáti ji nevykonávají jako vlastní právo, je to právo cizí; společná vůle je tu jen z pověření.

Nyní pomímám množství úvah, k nimž by nás tento výklad docela přirozeně dovedl, a mírím ke svému cíli. Jde o to vědět, co je třeba rozumět politikou ústavou společnosti, a všimnout si jejích správných vztahů k národu samému.

Není možné vytvořit sbor k nějakému účelu, aniž mu dáme organizaci, formy a zákony, díky nimž může plnit funkce, k nimž jsme ho chtěli určit. Tomu se říká ústava tohoto sboru.⁶ Je zřejmé, že bez ní nemůže existovat. Je tedy stejně zřejmé, že každá vláda vykonávaná z pověření musí mít

4. Sieyès má patrně na mysli svůj spis *Vues sur les moyens d'exécution dont les Représentans de la France pourront disposer en 1789* (Názory na prostředky provedení, jimiž budou zástupci Francie moci v roce 1789 disponovat), na který v kapitole IV výslovně odkazuje.

5. Sieyès tu po svém přetváří učení o společenské smlouvě. Na rozdíl od Rousseaua, podle něhož se obecná vůle zastupovat nedá (*O společenské smlouvě*, kniha III, kap. 15), pokládá zastoupení za přirozený stupeň vývoje každé větší společnosti; zároveň však trvá na tom, že zástupci mají vůli národa jen svěřenu, a to jen zčásti.

6. Francouzské *constitution* znamená jak „ústavu“ státu, tak „ustrojení, složení“ jakéhokoli tělesa; sloveso *constituer* znamená „ustavit, zřídit“. Na této dvojznačnosti stojí celý Sieyèsův výklad i dvojice pojmů moc ustavující (*pouvoir constituant*) a moc ustavená (*pouvoir constitué*). Překlad proto drží slovo „ústava“ i tam, kde jde o vnitřní uspořádání jednotlivého sboru („ústava zákonodárného sboru“, „ústava generálních stavů“); přídavné jméno *constitutif* překládá „ustavující“ („ustavující formy“) nebo opisem („podmínky svého ustavení“).

svou ústavu; a co platí o vládě obecně, platí i o všech částech, z nichž se skládá. Sbor zástupců, jemuž je svěřena moc zákonodárná čili výkon společné vůle, tak existuje jen v té podobě, jakou mu chtěl dát národ. Bez svých ustavujících forem není ničím; jen skrze ně jedná, řídí se a prikazuje.

K této nutnosti uspořádat vládní těleso, má-li existovat či jednat, je třeba připojit zájem národa na tom, aby delegovaná veřejná moc nikdy nemohla začít škodit svým zmocnitelům. Odtud množství politických pojistek, které byly k ústavě přimíšeny a které jsou vesměs podstatnými pravidly vlády, bez nichž by se výkon moci stal nezákonným.*

* *Sieyèsova poznámka.* Je-li ústava jednoduchá a dobře udělaná, je pojistek málo; v zemích, kde je složitá a, po pravdě řečeno, špatně pojatá, množí se pojistky do nekonečna. Stávají se předmětem studia. Ústava se mění ve vědu a to, co je na ní podstatné, totiž vnitřní organizace, se ztrácí nebo je udušeno učeným lešením pouhých přídavků. (*Poznámka přibyla ve třetím vydání.*)

Je tedy zřejmá dvojitá nutnost podřídit vládu pevným formám, ať vnitřním, nebo vnějším, které zaručí, že bude způsobilá k účelu, pro nějž je zřízena, a že nebude s to se od něho odchýlit.

At' se nám však řekne, s jakým záměrem a v jakém zájmu by byl kdo mohl dát ústavu národu samému. Národ existuje přede vším, je původem všeho. Jeho vůle je vždy zákonná, je to zákon sám. Před ním a nad ním je jen přirozené právo. Chceme-li si udělat správnou představu o řadě pozitivních zákonů, které mohou vycházet jen z jeho vůle, vidíme na prvním místě ústavní zákony, které se dělí na dvě části: jedny upravují organizaci a funkce zákonodárného sboru; druhé určují organizaci a funkce různých činných sborů.⁷

7. „Činnými sbory“ (*corps actifs*) a „činnou mocí“ (*pouvoir actif*) rozumí Sieyès orgány, které zákony provádějí – jak je vidět níže, správu i soudy –, na rozdíl od sboru zákonodárného, který společnou vůli vyslovuje.

Těmto zákonům se říká základní⁸ nikoli v tom smyslu, že by se mohly stát nezávislými na národní vůli, nýbrž proto, že sbory, které skrze ně existují a jednají, na ně nesmějí sáhnout. Ústava není v žádné své části dílem moci ustavené, nýbrž moci ustavující.⁹ Žádná delegovaná moc nemůže nic změnit na podmínkách, za nichž byla delegována. Takto, a ne jinak, jsou ústavní zákony základní. První z nich, ty, které zřizují zákonodárný sbor, zakládá národní vůle před jakoukoli ústavou; tvoří její první stupeň. Druhé musí být rovněž stanoveny zvláštní zastupitelskou vůlí. Tak si všechny části vlády navzájem odpovídají a v posledku závisejí na národu. Podáváme tu jen letmý náčrt, ale je přesný.

Snadno pak pochopíme, jak jsou zákony ve vlastním smyslu, ty, které chrání občany a rozhodují o společném zájmu, dílem zákonodárného sboru, který je utvořen a pohybuje se podle podmínek svého ustavení. Ačkoli tyto zákony uvádíme až na druhém místě, jsou přece nejdůležitější; jsou cílem, k němuž je ústava jen prostředkem. Lze je rozdělit na dvě části: zákony bezprostřední čili ochranné a zákony zprostředkované čili řídicí. Zde není místo, abychom tento rozbor rozváděli dál.*

* *Sieyèsova poznámka.* Řekněme jen, že nejjistější způsob, jak si neporozumět, je směšovat všechny části společenského řádu pod jménem ústavy. (*Poznámka přibyla ve třetím vydání.*)

Viděli jsme, jak se ústava rodí ve druhém období. Je jasné, že se vztahuje jen k vládě. Bylo by směšné předpokládat, že národ sám je vázán formalitami nebo ústavou, jimž podřídil své zmocněnce. Kdyby byl musel čekat, až dostane pozitivní způsob bytí, aby se stal národem, nikdy by jím nebyl. Národ se tvoří pouhým přirozeným právem. Vláda naproti tomu může ná-

8. O „základních zákonech království“ (*lois fondamentales du royaume*) se ve Francii mluvilo odedávna; rozuměla se jimi nepsaná pravidla monarchie, například nástupnictví na trůn v mužské linii a nezcititelnost korunního majetku. Pařížský parlament – nejvyšší soudní dvůr starého režimu, nikoli zákonodárný sbor – je 3. května 1788 sám vypočetl ve zvláštní deklaraci, namířené proti chystaným ediktům ministerstva. Sieyès dává pojmu jiný smysl: tyto zákony jsou základní vůči vládě, nikoli vůči národu.

9. Rozlišení moci ustavující, která ústavu dává, a moci ustavených, které ústava teprve zřizuje a které ji proto nesmějí měnit, je nejvlivnější myšlenkou spisu; v ústavní teorii se obvykle připisuje právě Sieyèsovi. Věcně mu odpovídala už americká praxe, kde ústavy vypracovávaly zvláštní konventy odlišné od řádných zákonodárných sborů (Massachusetts 1779–1780, federální konvent ve Filadelfii 1787).

ležet jen právu pozitivnímu. Národ je vším, čím může být, už jen tím, že je. Nezávisí na jeho vůli, aby si přisoudil více nebo méně práv, než má. Ve svém prvním období má všechna práva národa. Ve druhém období je vykonává; ve třetím dává svým zástupcům vykonávat z nich vše, co je nutné k zachování a dobrému pořádku společenství. Kdo z tohoto sledu prostých myšlenek vybočí, může jen upadat z nesmyslu do nesmyslu.

Vláda vykonává skutečnou moc, jen pokud je ústavní; je zákonná, jen pokud je věrna zákonům, které jí byly uloženy. Národní vůle naproti tomu potřebuje jen svou skutečnost, aby byla vždy zákonná; je původem veškeré zákonnosti.

Národ nejenže ústavě nepodléhá, on jí ani podléhat nemůže, ani podléhat nemá, což opět znamená tolik, že jí nepodléhá.

Nemůže jí podléhat. Od koho by totiž mohl pozitivní formu dostat? Existuje snad nějaká dřívější autorita, která mohla říci množství jednotlivců: „Spojuji vás pod takovými a takovými zákony; vytvoříte národ za podmínek, které vám předepisují“? Nemluvíme tu o loupeži ani o nadvládě, nýbrž o sdružení legitimním, to jest dobrovolném a svobodném.

Namítne se, že národ se může prvním aktem své vůle, který je ovšem nezávislý na jakékoli formě, zavázat, že napříště bude chtít už jen určitým způsobem? Předně, národ nemůže právo chtít ani zcizit, ani si je zakázat; a ať je jeho vůle jakákoli, nemůže ztratit právo ji změnit, jakmile to vyžaduje jeho zájem. Za druhé, vůči komu by se tento národ zavázal? Chápu, jak může zavázat své členy, své zmocněnce a vše, co mu náleží; může však v jakémkoli smyslu uložit povinnosti sám sobě? Co je to smlouva se sebou samým?¹⁰ Protože obě strany jsou táž vůle, je vidět, že se z domnělého závazku může vždy vyvázat.

I kdyby mohl, nemá se národ spoutávat pozitivní formou. Vystavoval by se nebezpečí, že svou svobodu ztratí nenávratně, neboť tyranii by stačil okamžik úspěchu, aby lid pod záminkou ústavy připoutala k takové formě, že

10. Argument je rousseauovský: podle spisu *O společenské smlouvě* (kniha I, kap. 7) odporuje povaze politického tělesa, aby si suverén uložil zákon, který by nemohl porušit; je v postavení jednotlivce, který uzavírá smlouvu sám se sebou, a pro lid jako celek proto není závazný žádný základní zákon.

by už nemohl svobodně projevit svou vůli, a tedy ani setřást okovy despotismu. Národy na zemi si musíme představovat jako jednotlivce mimo společenský svazek čili, jak se říká, v přirozeném stavu. Výkon jejich vůle je svobodný a nezávislý na všech občanských formách. Protože existují jen v přirozeném řádu, stačí jejich vůli k plnému účinku, aby nesla přirozené znaky vůle. Ať národ chce jakýmkoli způsobem, stačí, že chce; všechny formy jsou dobré a jeho vůle je vždy nejvyšším zákonem.

Když jsme, abychom si představili legitimní společnost, předpokládali u čistě přirozených vůlí jednotlivců morální moc vytvořit sdružení, jak bychom mohli odmítnout uznat podobnou sílu u společné vůle, stejně přirozené? Národ z přirozeného stavu nikdy nevystupuje¹¹ a uprostřed tolika nebezpečí nemá nikdy dost všech možných způsobů, jak svou vůli projevit. Nebojme se to opakovat: národ je nezávislý na jakékoli formě; a ať chce jakýmkoli způsobem, stačí, aby se jeho vůle projevila, a veškeré pozitivní právo před ní pomíjí jako před zdrojem a nejvyšším pánem veškerého pozitivního práva.

Pro pravdivost našich zásad je však ještě pádnější důkaz, třebaže by se bez nových důkazů mohly obejít.

Národ se nemá a nemůže vázat ústavními formami, neboť při prvním sporu, který by vznikl mezi částmi této ústavy, co by se stalo s národem, který by byl takto uspořádán či zařízen, že by mohl jednat jen podle ústavy, o niž je spor? Všimněme si, jak podstatné je v občanském řádu, aby občané nacházeli v jedné větvi činné moci autoritu, která pohotově ukončí jejich pře. Stejně tak musí mít různé části činné moci u svobodného lidu volnost dovolat se ve všech nepředvídaných obtížích rozhodnutí zákonodárního sboru. Jestliže se však neshodne sám váš zákonodárny sbor, jestliže se mezi sebou neshodnou různé části této první ústavy, kdo bude nejvyšším soudcem? Neboť nějaký být musí vždy, jinak po řádu nastoupí anarchie.

11. Že státy žijí vůči sobě navzájem v přirozeném stavu, bylo běžnou tezí novověké přirozeno-právní nauky (Hobbes, Locke, Vattel). Sieyès ji obrací dovnitř: národ zůstává v přirozeném stavu i vůči vlastní ústavě, a jeho ustavující moc proto není vázána žádnou formou. Na tuto tezi navázala pozdější ústavní teorie (ve 20. století zejména Carl Schmitt) i její kritikové, podle nichž otevírá cestu libovůli těch, kdo mluví jménem národa.

Jak si lze představit, že by ustavený sbor mohl rozhodovat o své ústavě? Jedna nebo několik nedílných součástí morálního tělesa¹² nejsou samy o sobě ničím. Moc náleží jen celku. Jakmile jedna část vznese námitku, celek už není; a když neexistuje, jak by mohl soudit? Je tedy třeba uznat, že by v zemi už nebylo ústavy při sebemenší nesnázi, která by vznikla mezi jejími částmi, kdyby národ neexistoval nezávisle na jakémkoli pravidlu a jakékoli ústavní formě.

* *Sieyèsova poznámka.* V Anglii se říká, že dolní sněmovna zastupuje národ. To není přesné. Možná jsem to už poznamenal; v tom případě opakuji, že kdyby dolní sněmovna sama zastupovala celou národní vůli, tvořila by sama celý zákonodárný sbor. Protože ústava rozhodla, že je jen jednou z jeho tří částí, je nutno pokládat za zástupce národa i krále a lordy.¹³

S pomocí těchto objasnění můžeme odpovědět na otázku, kterou jsme si položili. Je nesporné, že části toho, co pokládáte za francouzskou ústavu, nejsou mezi sebou zajedno. Komu tedy náleží rozhodnout? Národu, nezávislému, jak nutně je, na jakékoli pozitivní formě. I kdyby národ měl své pravidelné generální stavy,¹⁴ nepříslušelo by tomuto ustavenému sboru vyslovit se o sporu, který se týká jeho ústavy. Bylo by to *petitio principii*, bludný kruh.

Řádní zástupci lidu jsou pověřeni, aby v ústavních formách vykonávali celou tu část společné vůle, která je nutná k udržení dobré společenské správy. Jejich moc je omezena na záležitosti vlády.

Mimořádní zástupci budou mít takovou novou moc, jakou se národu zlíbí jim dát. Protože se velký národ nemůže ve skutečnosti shromáždit sám po každé, kdy by to mohly vyžadovat okolnosti vymykající se obecnému řádu, musí zmocnění potřebná v takových případech svěřit mimořádným

12. *Corps moral*: v dobové terminologii kolektivní útvar, který jedná jako jediná osoba a má jedinou vůli (srov. dnešní francouzské *personne morale*, právnická osoba).

13. Podle anglické ústavní nauky tvoří zákonodárnou moc „král v parlamentu“, tedy král, sněmovna lordů a dolní sněmovna společně; zákon vyžaduje souhlas všech tří. Anglickou ústavou a jejím napodobováním se Sieyès zabývá v kapitole IV, § VI a VII.

14. Generální stavy: shromáždění zástupců tří stavů království (duchovenstva, šlechty a třetího stavu), které král svolával nepravidelně a naposledy roku 1614. Jejich složení ani způsob jednání neurčoval žádný zákon; právě o to se od podzimu 1788 vedl spor. „Pravidelnými“ (*réguliers*) míní Sieyès stavy ustavené podle pevných pravidel; slovo „řádný“ vyhrazuje překlad pro *ordinaire* (řádní a mimořádní zástupci).

zástupcům. Kdyby se mohl sejít před vámi a projevit svou vůli, odvážili byste se mu ji upírat proto, že ji nevykonává v té, a ne v jiné formě? Zde je skutečnost vším, forma ničím.

Sbor mimořádných zástupců nahrazuje shromáždění tohoto národa. Nepotřebuje ovšem být pověřen plností národní vůle; stačí mu zvláštní zmocnění, a to ve vzácných případech; nastupuje však na místo národa v jeho nezávislosti na všech ústavních formách. Zde není třeba tolika pojistek proti zneužití moci; tito zástupci jsou vysláni jen k jediné věci a jen na čas. Říkám, že nejsou vázáni ústavními formami, o nichž mají rozhodnout. 1. Bylo by to protismyslné, neboť tyto formy jsou nerozhodnuté; právě jim přísluší je upravit. 2. Nemají co mluvit do toho druhu záležitostí, pro něž byly pozitivní formy stanoveny. 3. Jsou postaveni na místo národa samého, který má upravit ústavu. Jsou na ní nezávislí jako on. Stačí jim chtít, jako chtějí jednotlivci v přirozeném stavu; ať jsou vysláni, ať se shromažďují a ať se radí jakkoli, jen když nelze nevědět (a jak by to nevěděl národ, který je pověřuje?), že jednají na základě mimořádného pověření lidu, bude jejich společná vůle platit tolik co vůle národa samého.

Nechci tím říci, že národ nemůže nové pověření, o němž je tu řeč, dát svým řádným zástupcům.¹⁵ Tytéž osoby se bezpochyby mohou podílet na vytvoření různých sborů a na základě zvláštních plných mocí vykonávat postupně moci, které se svou povahou nemají směšovat.¹⁶ Stále však platí, že mimořádné zastoupení se řádnému zákonodárnému sboru nepodobá. Jsou to rozdílné moci. Řádný zákonodárný sbor se může pohybovat jen ve formách a za podmínek, které mu byly uloženy. Mimořádné zastoupení nepodléhá žádné zvláštní formě: shromažďuje se a radí, jak by to dělal národ sám, kdyby jej tvořil jen malý počet jednotlivců a chtěl dát své vládě ústavu. Nejsou to zbytečná rozlišení. Všechny zásady, které jsme právě uvedli, jsou pro společenský řád podstatné; nebyl by úplný, kdyby se mohl vyskyt-

15. Tak se také stalo: ústavodárné moci se ujali sami poslanci zvolení roku 1789 do generálních stavů. Poslanci třetího stavu se 17. června 1789 prohlásili Národním shromážděním a to se po připojení obou zbývajících stavů 9. července 1789 nazvalo ústavodárným (*Assemblée nationale constituante*).

16. *Doplněno ve třetím vydání*: pasáž od slov „a na základě zvláštních plných mocí“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí.

nout jediný případ, pro nějž by nedokázal udat pravidla jednání, která by pamatovala na vše.*

* *Sieyèsova poznámka.* Tyto zásady jasně rozhodují otázku, o níž se v této chvíli v Anglii přou pánové Pitt a Fox.¹⁷ Pan Fox nemá pravdu, když nechce, aby regentství svěřil národ, komu a jak se mu zlíbí. Kde nestanoví zákon, může stanovit jen národ. Pan Pitt se mylí, když chce dát otázku rozhodnout parlamentem. Parlament je neúplný, je nicotný, neboť král, který je jeho třetí částí, není schopen chtít. Obě sněmovny sice mohou zákon připravit, nemohou jej však *sankcionovat*.¹⁸ Beru to slovo ve smyslu, jaký mu dnes dává úzus. Je tedy třeba požádat národ o mimořádné zástupce... Nic takového se nestane. Byl by to počátek dobré ústavy. Ani opozice, ani ministerstvo po tom netouží. Lidé lpějí na formách, díky nimž existují; ať jsou sebevadnější, dávají jim přednost před nejkrásnějším společenským řádem. Viděli jste kdy sešlého starce, který by se smířil se smrtí, ať je mladík, kterého vidí připraveného nastoupit na jeho místo, sebesvěžejší a sebesilnější? Je přirozené, že se politická tělesa jako všechna živá těla brání poslední chvíli, dokud mohou. (*Část od slov „Beru to slovo“ po slova „dává úzus“ přibyla ve třetím vydání.*)

Je čas vrátit se k nadpisu této kapitoly. Co se mělo udělat uprostřed nesnází a sporů o nadcházející generální stavy? Svolat notáblý? Ne. Nechat národ i záležitosti živořit? Ne. Manévrovat u zúčastněných stran, aby každá ze své strany ustoupila? Ne.¹⁹ Bylo třeba sáhnout k velkému prostředku mimořádného zastoupení. Zeptat se bylo třeba národa.

Odpovězme na dvě otázky, které se ještě nabízejí. Kde národ hledat? Komu přísluší se ho dotázat?

17. Regentská krize: na podzim 1788 propukla u anglického krále Jiřího III. duševní choroba a bylo třeba zřídit regentství. Vůdce opozice Charles James Fox (1749–1806) tvrdil, že regentství náleží bez dalšího následníku trůnu, princ z Walesu; předseda vlády William Pitt mladší (1759–1806) trval na tom, že regenta a rozsah jeho moci určí parlament. Zákon o regentství prošel v únoru 1789 dolní sněmovnou, král se však uzdravil dřív, než jej schválili lordi. Spor obou státníků propukl v dolní sněmovně 10. prosince 1788; slova „v této chvíli“ tedy ukazují, že poznámka vznikla nejspíše v druhé polovině prosince 1788.

18. Sankce: panovníkův souhlas, jímž se usnesení obou sněmoven teprve stává zákonem (v Anglii *royal assent*).

19. Výčet toho, co vláda na podzim 1788 skutečně dělala. Jacques Necker (1732–1804), od srpna 1788 znovu v čele financí, dal svolat notáblý; po jejich odmítavém stanovisku rozhodla královská rada 27. prosince 1788 (*Résultat du Conseil*) kompromisem: zdvojení počtu poslanců třetího stavu povolila, o hlasování po hlavách pomlčela.

1. Kde národ hledat? Tam, kde je: ve čtyřiceti tisících farností,²⁰ které zahrnují celé území, všechny obyvatele a všechny, kdo přispívají na věc veřejnou; to je bezpochyby národ. Bylo by se určilo územní rozdělení, aby se snáze vytvořily obvody po dvaceti až třiceti farnostech, a to prostřednictvím prvních poslanců. Podle podobného plánu by byly obvody vytvořily provincie; a ty by byly do hlavního města vyslaly opravdové mimořádné zástupce se zvláštním zmocněním rozhodnout o ústavě generálních stavů.

Řeknete, že by tento prostředek znamenal příliš velké průtahy? Vpravdě ne větší než ona řada nouzových prostředků, které vedly jen k tomu, že se věci zamotaly. Ostatně šlo o to zvolit pravé prostředky, jak dojít k cíli, a ne smlouvat s časem. Kdyby se bylo chtělo nebo umělo vzdát čest dobrým zásadám, bylo by se pro národ za čtyři měsíce udělalo víc, než dokáže za půl století postup osvěty a veřejného mínění, který přitom pokládám za velmi mocný.

Ale řeknete: kdyby mimořádné zástupce jmenovala většina občanů, co by se stalo s rozlišením tří stavů? Co by se stalo s privilegií? To, co se s nimi stát má. Zásady, které jsem právě vyložil, jsou jisté. Je třeba buď se vzdát jakéhokoli společenského řádu, nebo je uznat. Reformovat svou ústavu má národ vždy ve své moci. Zejména se nemůže vyhnout tomu, aby si dal ústavu jistou, je-li ta jeho sporná. S tím dnes souhlasí každý; a nevidíte, že by na ni nemohl sáhnout, kdyby byl sám jen stranou ve sporu? Sbor podrobený ustavujícím formám nemůže nic rozhodnout jinak než podle své ústavy. Jinou si dát nemůže. Přestává existovat ve chvíli, kdy se pohybuje, mluví a jedná jinak než ve formách, které mu byly uloženy. Generální stavy, i kdyby byly shromážděny, nejsou tedy příslušné rozhodovat cokoli o ústavě. Toto právo náleží jedině národu, nezávislému, jak neustále opakujeme, na všech formách a všech podmínkách.

20. Farnost byla ve Francii starého režimu nejnižší jednotkou nejen církevní, ale i správní a daňové. Také královský volební řád z 24. ledna 1789 začínal u třetího stavu na venkově shromážděními farností, ovšem v rámci tradičních soudních a volebních obvodů (*bailliages a sénéchaussées*) a při zachování oddělených voleb podle stavů.

Privilegovaní, jak je vidět, mají dobré důvody mást v této věci pojmy i zásady. Dnes budou neohroženě hájit opak toho, co tvrdili před šesti měsíci.²¹ Tehdy se ve Francii ozýval jediný hlas: nemáme ústavu a žádáme, abychom si ji vytvořili. Dnes nejenže ústavu máme, ale, máme-li věřit privilegovaným, obsahuje dvě výtečná a nenapadnutelná ustanovení. První je rozdělení občanů na stavy; druhé je rovnost vlivu každého stavu při utváření národní vůle. Už jsme dostatečně dokázali, že i kdyby všechny tyto věci tvořily naši ústavu, měl by národ vždy ve své moci je změnit. Zbývá blíže prozkoumat povahu této rovnosti vlivu na národní vůli, kterou by chtěli přiznat každému stavu. Uvidíme, že tato myšlenka je nejnesmyslnější, jaká může být, a že není národa, který by mohl do své ústavy něco takového vložit.

Politická společnost nemůže být ničím jiným než souhrnem členů sdružení. Národ nemůže rozhodnout, že nebude národem nebo že jím bude jen určitým způsobem: neboť to by znamenalo říci, že jím není žádným jiným způsobem. Stejně tak národ nemůže stanovit, že jeho společná vůle přestane být jeho společnou vůlí. Je smutné, že je třeba vyslovovat věty, jejichž prostota by se zdála hloupou, kdyby člověk nepomyslel na důsledky, které z nich chceme vyvodit. Národ tedy nikdy nemohl stanovit, že práva vlastní společné vůle, to jest většiny, přejdou na menšinu. Společná vůle nemůže zničit sama sebe. Nemůže změnit povahu věcí a způsobit, aby mínění menšiny bylo míněním většiny. Je dobře vidět, že takové ustanovení by nebylo aktem zákonným ani morálním, nýbrž aktem šílenství.

Tvrdí-li se tedy, že k francouzské ústavě patří, aby dvě stě tisíc jednotlivců tvořilo při počtu dvaceti milionů občanů dvě třetiny společné vůle,²² co na to odpovédět, ne-li to, že se tu tvrdí, že dvě a dvě je pět?

21. Tedy na jaře a v létě 1788, kdy se parlamenty a šlechta postavily proti květnovým ediktům ministerstva Loménie de Brienne a spolu s třetím stavem žádaly svolání generálních stavů. Jednota skončila, když pařížský parlament 25. září 1788 požádal, aby se stavy sešly ve formách z roku 1614, tedy odděleně a s hlasováním po stavech.

22. Hlasuje-li se po stavech, mají dva privilegované stavy dva hlasy ze tří. Čísla jsou zde podle třetího vydání; první vydání mělo „dvě až tři sta tisíc jednotlivců“ a „dvacet šest milionů občanů“. Jinde Sieyès počítá necelých 200 000 privilegovaných obou prvních stavů na 25 až 26 milionů obyvatel Francie (výpočet v kapitole III, § II; stejná čísla v kapitole VI) a „dvacet šest milionů“ ponechal i o dva odstavce níže.

Vůle jednotlivců jsou jedinými prvky společné vůle. Nelze ani zbavit největší počet práva se na ní podílet, ani ustanovit, že deset vůlí bude platit jen za jednu proti deseti jiným, které budou platit za třicet. To jsou protimluvy, opravdové nesmysly.

Opustí-li se byť na jediný okamžik tato zásada nejprvnější zřejmosti, že společná vůle je míněním většiny, a ne menšiny, je zbytečné mluvit rozumně. Stejným právem lze rozhodnout, že vůle jediného člověka se bude nazývat většinou, a pak už není třeba ani generálních stavů, ani národní vůle atd.... Neboť může-li vůle jednoho šlechtice platit za deset, proč by vůle jednoho ministra neplatila za sto, za milion, za dvacet šest milionů? S takovými důvody lze docela dobře poslat všechny národní poslance domů a umlčet všechny stížnosti lidu.²³

Je snad třeba ještě víc zdůrazňovat přirozený důsledek těchto zásad? Je nesporné, že v národním zastoupení, ať řádném, nebo mimořádném, může vliv odpovídat jen počtu hlav, které mají právo dát se zastupovat. Zastupitelský sbor je pro to, co má vykonat, vždy na místě národa samého. Vliv v něm si musí zachovat touž povahu, tytéž poměry a tatáž pravidla.

Uzavřeme, že všechny zásady se dokonale shodují v tom, 1. že na ústavu může sáhnout nebo nám nějakou dát jedině mimořádné zastoupení; 2. že toto ustavující zastoupení se musí utvořit bez ohledu na rozlišení stavů.

2. Komu přísluší dotázat se národa? Kdybychom měli ústavu zákonodárního sboru, měla by na to právo každá z jejích částí, a to z toho důvodu, že stranám sporu je vždy otevřena cesta k soudcům, či spíše proto, že tlumočníci cizí vůle jsou povinni obracet se na své zmocnitele, buď aby si dali vyložit svou plnou moc, nebo aby je zpravili o okolnostech, které by vyžadovaly nová zmocnění. Jsme však téměř dvě století bez zástupců,²⁴ pokud jsme tehdy vůbec nějaké měli. Když je nemáme, kdo je u národa nahradí? Kdo upozorní lid, že je třeba vyslat mimořádné zástupce?

23. *Doplněno ve třetím vydání:* pasáž od slov „S takovými důvody“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí; předchozí věta tam zněla obecněji: „neboť může-li jedna vůle platit za deset, proč by neplatila za sto, za milion, za dvacet šest milionů?“

24. Poslední generální stavy se sešly roku 1614, tedy před necelými 175 lety.

Odpověď na tuto otázku může uvést do rozpaků jen ty, kdo se slovem svolání spojují změt' anglických představ.²⁵ Nejde tu o královskou prerogativu, nýbrž o prostý a přirozený smysl svolání. Tento výraz zahrnuje: upozornění na potřebu národa a určení místa společné schůzky. Když však záchrana vlasti naléhá na všechny občany, bude se ztrácet čas zjišťováním, kdo má právo svolávat? Spíš by bylo třeba se ptát: Kdo to právo nemá? Je to svatá povinnost všech, kdo v tom mohou něco udělat. Tím spíše to může moc výkonná, která má mnohem větší možnosti než pouzí soukromníci upozornit veškeré občanstvo, určit místo shromáždění a odstranit všechny překážky, které by tomu mohl klást korporativní zájem. Panovník má jako první občan nepochybně větší zájem než kdo jiný na tom, aby lid svolal. Není-li příslušný rozhodovat o ústavě, nelze říci, že by nebyl příslušný toto rozhodnutí vyvolat.

Otázka, co se mělo udělat, tedy nečiní žádné potíže. Měl být svolán národ, aby do hlavního města vyslal mimořádné zástupce se zvláštní plnou mocí upravit ústavu řádného národního shromáždění. Nebyl bych chtěl, aby tito zástupci měli navíc zmocnění ustavit se potom jako řádné shromáždění podle ústavy, kterou by sami, v jiném postavení, stanovili;²⁶ obával bych se, že místo aby pracovali jediné v zájmu národa, příliš by hleděli na zájem sboru, který měli vytvořit. V politice je to právě směřování a splývání mocí, co bude ustavičně znemožňovat nastolení společenského řádu na zemi; a stejně tak, jakmile se lidé odhodlají oddělit, co má být rozlišeno, podaří se vyřešit velký problém lidské společnosti uspořádané k obecnému prospěchu těch, kdo ji tvoří.

Někdo by se mě mohl zeptat, proč jsem se tak dlouho zdržel u toho, co se mělo udělat. Co bylo, bylo, řekne se. Odpovídám za prvé, že poznání toho, co se mělo udělat, může vést k poznání toho, co se udělá. Za druhé je vždy dobré předložit pravé zásady, zvláště ve věci pro většinu myslí tak nové. A konečně pravdy této kapitoly mohou pomoci lépe vyložit pravdy kapitoly následující.

25. V Anglii patří svolání a rozpuštění parlamentu ke královským prerogativám. Sieyès odmítá, aby se z toho pro Francii vyvozovalo, že se národ smí sejít jen z vůle krále.

26. Zásadu, že ústavodárce nemá být zároveň řádným zákonodárcem, uplatnilo Ústavodárné shromáždění samo na sobě: 16. května 1791 se na Robespierův návrh usneslo, že jeho členové nesmějí být zvoleni do příštího zákonodárného sboru.

VI. Co zbývá udělat. Rozvinutí několika zásad

[Poslední a nejdelší kapitola ukazuje dvě cesty, jimiž může třetí stav dojít svého práva: buď se sejde odděleně a vytvoří národní shromáždění sám, nebo se odvolá k národu, aby o ústavě rozhodli jeho mimořádní zástupci. Druhá polovina vykládá zásady, o něž se to opírá: rozdíl mezi zájmem společným, korporativním a osobním a důvody, proč privilegovaní nemohou být zástupci národa. Sieyès psal na sklonku roku 1788, kdy se šlechta a vysoké duchovenstvo postavily proti požadavkům měst; ve třetím vydání kapitoly značně rozšířil.]

Minuly časy, kdy tři stavy myslely jen na obranu před ministerským despotismem a byly ochotny spojit se proti společnému nepříteli.¹ Národ sice nemůže z nynější situace vytěžit nic užitečného ani učinit jediný krok ke společenskému řádu, aniž z toho sklídí plody i třetí stav; přesto se pýcha prvních dvou stavů rozjitřila, když viděla, že se velká města království domáhají té nejmenší části politických práv, která lidu náležejí.² Co tedy chtěli ti privilegovaní, tak horliví v obraně svého nadbytku a tak hbití, když jde o to zabránit třetímu stavu, aby v těžké věci dosáhl aspoň toho nejnutnějšího? Mysleli si, že obroda, v níž se doufá, bude jen pro ně? A chtěli lidu, stále nešťastného, použít jen jako slepého nástroje, aby rozšířili a posvětili svou aristokracii?

Co řeknou příští pokolení, až se dozvědí, s jakou zuřivostí druhý stav ve státě a první stav duchovenstva³ pronásledovaly všechny žádosti měst? Dokážou uvěřit tajným i veřejným spolčením, předstíranému zděšení* a zrádným úkladům, jimiž byli obhájci lidu obestřeni? Ve věrných vyprávě-

1. V letech 1787–1788 se šlechta, parlamenty (nejvyšší soudní dvory starého režimu, nikoli zákonodárné sbory) i měšťanstvo společně bránily reformám, které se ministři Calonne a po něm Loménie de Brienne snažili prosadit bez souhlasu stavů; tomu se říkalo boj proti „ministerskému despotismu“. Jednota se rozpadla na podzim 1788, když vyšlo najevo, že privilegovaní chtějí generální stavy ve formách z roku 1614, tedy s hlasováním po stavech.

2. Na podzim 1788 zaslala městská zastupitelstva a shromáždění občanů z celé Francie králi petice s žádostí, aby třetí stav měl na generálních stavech tolik poslanců jako oba první stavy dohromady a aby se hlasovalo po hlavách.

3. Druhým stavem je šlechta; „prvním stavem duchovenstva“ míní Sieyès vysoké duchovenstvo – biskupy a preláty, kteří pocházeli téměř výhradně ze šlechtických rodů.

ních, která vlastenečtí spisovatelé chystají potomstvu, nebude zapomenuto nic. Svět se dozví o ušlechtilém⁴ chování francouzských magnátů ve chvíli, která přece mohla vnuknout trochu vlasteneckého citu i lidem nejhluběji pohrouženým do vlastního sobectví. Jak se mohli princové panujícího rodu odhodlat k tomu, aby se ve sporu mezi stavy postavili na jednu stranu? Jak mohli dopustit, aby opovrženíhodní pisálkové chrlili pomluvy stejně ohavné jako směšné, jichž je plné ono neuvěřitelné memorandum vydané pod jejich jménem?⁵

* *Sieyèsova poznámka.* Je vskutku až příliš zábavné dívat se, jak se většina šlechticů snaží vydávat za vzpuru proti královské moci kroky, jichž se v hloubi srdce bojí jako příznivých despotismu. Nezdráhají se líčit jako shluk buřičů proti králi onen ubohý třetí stav, jemuž upírají všechnu rozhodnost a jehož odvahu si dovedou vysvětlit jen tím, čemu říkají pletichy samotného ministerstva.⁶ Mezi sebou šlechtici říkají: Nic není pro svobodu nebezpečnější než řeč třetího stavu, která se skutečně až příliš podobá této prosbě: „Sire, dělejte si s námi, co se vám zlíbí, jen nás nenechte sežrat aristokraty.“ A zároveň říkají králi: „Lid má spade-no na váš trůn. Mějte se na pozoru; chystá se svrhnout monarchii.“

Proč by se při takovém smýšlení nezašlo až k tomu, že by lůzu – vždy slepou, vždy pověřivě povolnou k hnutí, která se aristokracii zlíbí v ní vyvolat – popouzelí sami? Tak by se získala záminka říci: „To je ten váš třetí stav!“ Jenže poctiví lidé všude odpoví: „To jsou aristokraté!“ Kdyby jich nebylo, jak snadno bychom se v této chvíli stali prvním národem světa, to jest nejsvobodnějším a nejšťastnějším! (*Část od slov „Proč by se při takovém smýšlení“ po slova „nej-svobodnějším a nejšťastnějším!“ přibyla ve třetím vydání.*)

Stěžují si na prudkost některých spisovatelů třetího stavu. Co znamená smýšlení osamělého jednotlivce? Nic. Skutečné kroky třetího stavu, ty, které jsou úředně doloženy, se omezují na petice městských obcí a části pro-

4. Slovní hříčka: *noble* znamená „ušlechtilý“ i „šlechtický“; slovo je v původním tisku zdůrazněno kurzivou.

5. *Mémoire des princes*, memorandum podané králi 12. prosince 1788. Podepsali je hrabě d'Artois (mladší bratr Ludvíka XVI., pozdější král Karel X.), princ de Condé, vévoda de Bourbon, vévoda d'Enghien a princ de Conti; varovalo, že požadavky třetího stavu ohrožují stát, a hájilo práva prvních dvou stavů. Za autora textu bývá pokládán Auget de Montyon.

6. Privilegovaní podezírali vládu, od srpna 1788 vedenou Neckerem, že požadavky třetího stavu sama podporuje, aby jimi vyvážíla odpor šlechty a parlamentů.

vincií se zemskými stavy.⁷ Srovnajme je se stejně úředně doloženým krokem princů proti lidu, který se měl dobře na pozoru, aby je nenapadl. Jaká skromnost, jaká umírněnost v těch prvních! Jaká prudkost, jaká hluboká nespravedlnost v tom druhém!

Marně by třetí stav čekal, že mu součinnost stavů vrátí politická práva a zajistí plnost práv občanských; strach, že budou napraveny zlořády, je u aristokratů silnější než touha po svobodě. Mezi ní a několika odpornými privilegii si zvolili privilegia. Duše privilegovaných srostla s výhodami poroby. Dnes se bojí těch generálních stavů, jichž se donedávna tak živě dovolávali.⁸ Všechno je pro ně v pořádku; stěžují si už jen na novotářského ducha; nic jim už nechybí; strach jim dal ústavu.⁹

Třetí stav musí z pohybu myslí i událostí poznat, že už může doufat jen ve vlastní osvícenost a vlastní odvahu. Rozum a spravedlnost jsou na jeho straně; ať si tedy aspoň zajistí všechnu jejich sílu. Ne, na smiřování stran už není čas. Jakou shodu lze čekat mezi rozhodností utlačeného a vztekem utlačovatelů? Odvážili se vyslovit slovo rozkol. Pohrozili jím králi i lidu.¹⁰ Ach, velký Bože! Jaké by to bylo pro národ štěstí, kdyby k němu došlo jednou provždy, k tomu tolik žádoucímu rozkolu! Jak snadno bychom se bez privilegovaných obešli! A jak těžké bude přimět je, aby byli občany!

Aristokraté, kteří zaútočili první, nepomysleli, že se dopouštějí největší neobratnosti, když dávají podnět k rozvíření jistých otázek. U lidu uvyklého porobě lze pravdy nechat spát; ale vzbudíte-li pozornost, vyzvete-li k volbě mezi nimi a omylem, přilne duch k pravdě, tak jako se zdravé oči samy obracejí ke světlu. A světlo se v mravních věcech nemůže rozšířit nad jistou míru, aby nevedlo, po dobrém či po zlém, ke spravedlnosti; neboť v mrav-

7. Provincie se zemskými stavy (*pays d'États*) – provincie, které si uchovaly vlastní stavovská shromáždění (například Bretaň, Languedoc a Burgundsko; v Dauphiné byly stavy roku 1788 obnoveny). Koncem roku 1788 se v některých z nich třetí stav domáhal stejných změn jako města.

8. Generální stavy – shromáždění zástupců tří stavů království, naposledy svolané roku 1614. V letech 1787–1788 se jejich svolání nejhlasitěji dožadovaly právě parlamenty a šlechta; král je v srpnu 1788 svolal na rok 1789.

9. Sieyèsův sarkasmus: privilegovaní, kteří ještě nedávno sami volali po generálních stavech, hájí nyní ze strachu před třetím stavem dosavadní stavovské uspořádání jako hotovou ústavu, na niž se nesmí sáhnout (srov. kapitulu V).

10. Slovo „rozkol“ (*scission*) užilo memorandum princů: hrozilo, že budou-li práva prvních dvou stavů dotčena, mohly by tyto stavy generální stavy neuznat a odmítnout se jich účastnit.

ních věcech jsou pravdy spjaty s právy; neboť poznání práv probouzí jejich vědomí; neboť vědomí vlastních práv natahuje v hloubi duše pružinu svobody, která u Evropanů nikdy není docela zlomena.

Jen slepý by neviděl, že se náš národ šťastně zmocnil několika oněch plodných zásad, které vedou ke všemu, co je dobré, spravedlivé a užitečné. Už není možné na ně zapomenout ani na ně hledět s neplodnou lhostejností. V tomto novém stavu věcí je přirozené, že utlačené třídy cítí potřebu návratu k dobrému řádu živěji; mají větší zájem na tom, aby mezi lidmi byla přivolána zpět spravedlnost, ta první z ctností, tak dlouho vyhnaná ze světa. Je tedy na třetím stavu, aby pro národní obnovu vynaložil největší úsilí a učinil skoro všechny první kroky.

Je ho ostatně třeba upozornit, že pro něho nejde o to, aby, nedosáhne-li lepšího postavení, zůstal aspoň tak, jak byl. Okolnosti takový zbabělý počet nepřipouštějí. Jde o to, zda postoupit, nebo couvnout. Nechcete-li ten zástup nespravedlivých a protispolečenských privilegií zavrhnout, rozhodněte se tedy je uznat a uzákonit. A krev se vaří při pouhém pomýšlení, že by bylo možné na konci osmnáctého století zákonem posvětit ohavné plody ohavné feudalit. Byly doby, žel velmi dlouhé, kdy bezmoc třetího stavu vynášela jeho smutnému údělu lítost a slzy vlastenců. Kdyby si však své neštěstí osnoval sám, kdyby se ve chvíli, kdy něco zmůže, dobrovolně zaslíbil ponížení a hanbě, jakými city, jakými jmény by bylo třeba ho pranýřovat? Slabého jsme litovali, zbabělcem by bylo třeba pohrdat. Odvrátme se od obrazu nejhlubšího neštěstí; je jistě nemožné, protože by předpokládalo, že pětadvacet milionů lidí kleslo do nejhlubší nízkosti.¹¹

Zatímco aristokraté budou mluvit o své cti a hledět si svého zájmu, třetí stav, to jest národ, rozvine svou ctnost; neboť je-li zájem korporativní sobectvím, je zájem národní ctností. Šlechticům bude ponecháno, aby svou skomírající ješitnost živili potěšením, že třetí stav častují nejdrzejšími vý-

11. *Doplněno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Aristokraté, kteří zaútočili první“ až sem (v originále jeden odstavec) v prvním vydání (leden 1789) chybí. Stály tam na jejím místě jen čtyři krátké věty téhož smyslu: jsou otázky, jimiž by ti, kdo se bojí spravedlnosti, neměli nikdy hýbat, protože poučují veřejnost: a poznání vede, po dobrém či po zlém, ke spravedlnosti; třetímu stavu už nejde o to, zda mu bude lépe, nebo zůstane, jak byl; je třeba postoupit, nebo couvnout, nespravedlivá a protispolečenská privilegia zrušit, nebo uznat a uzákonit; a je zřejmé, jak pošetil by byl záměr posvětit na konci osmnáctého století ohavné zbytky feudalit.

razy feudálního jazyka.¹² Budou opakovat slova neurozenci, sedláci a chámové¹³ a zapomenou, že tyto výrazy, ať jim dáme jakýkoli smysl, se dnes třetího stavu buď netýkají, nebo platí pro všechny tři stavy stejně; zapomenou také, že v dobách, kdy byly přesné, bylo devětadevadesát setin z nich samých nepochybně neurozenci, sedláky a chámy – a ti zbylí nutně lupiči. Marně by privilegovaní zavírali oči před převratem, který způsobil čas a síla věcí; je přesto skutečný. Kdysi byl třetí stav nevolníkem a šlechtický stav byl vším. Dnes je třetí stav vším a šlechta je slovo; pod tímto slovem se však nezákonně, pouhým působením falešného mínění, vloudila nová a nesnesitelná aristokracie; a lid má všechen důvod aristokraty nechtít.*

* *Sieyèsova poznámka. Žádnou aristokracii!* – to by mělo být jakoby válečným heslem všech přátel národa a dobrého řádu. Aristokraté si budou myslet, že odpovídají, když řeknou: *Žádnou demokracii!* My však budeme s nimi i proti nim opakovat: *Žádnou demokracii.* Ti pánové nevědí, že zástupci nejsou demokraté; že skutečná demokracie je u početného lidu nemožná, a je tedy nesmyslné v ni věřit nebo se tvářit, že se jí bojíme;¹⁴ že však falešná demokracie je, žel, možná až příliš; že sídlí v kastě, která tvrdí, že právem rodu nebo z jiného stejně směšného titulu, stejně nezávislého na plné moci od národů, má pravomoci, které by ve skutečné demokracii vykonával sbor občanů.

Tato falešná demokracie, se vším zlem, které za sebou vleče, je v zemi, o níž se říká a věří, že je monarchická, kde si však privilegovaná kasta přisvojila monopol na vládu, na moc i na všechna místa. To je ta feudální demokracie, které se máte bát; ta, která neustále šíří plané hrůzy, aby si uchovala velkou důležitost, a která svou nicotnost v dobrém skrývá pod jménem *zprostředkujícího sboru* a svou moc ke zlému pod úctyhodnou autoritou aristokrata Montesquieua.¹⁵ Každému, kdo se nad tím chce zamyslet, je zřejmé, že kasta aristokratů, třebaže ji

12. *Doplněno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Zatímco aristokraté budou mluvit“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí; na jejím místě tam stála věta „Zde jazyk přežil věc“.

13. V originále *roturiers, manants, vilains* – výrazy, jimiž šlechta označovala neurozené: *roturier* je každý, kdo není šlechtic, *manant* původně usedlý obyvatel vsi, *vilain* středověký poddaný rolník; obě poslední slova nabyla hanlivého významu „hrubec, sprosták“.

14. Demokracií rozumí Sieyès, jak bylo v 18. století obvyklé, přímou vládu lidu, při níž občané vykonávají moc sami, bez zástupců; zastupitelskou vládu od ní důsledně odlišuje. „Falešnou“ či „feudální demokracií“ ironicky nazývá stav, kdy tutéž moc bez jakéhokoli zmocnění vykonává dědičná kasta.

15. Charles-Louis de Secondat, baron de Montesquieu (1689–1755), sám příslušník úřednické šlechty a jeden z předsedů parlamentu v Bordeaux. V díle *O duchu zákonů* (1748) učí, že k povaze monarchie patří „zprostředkující moci“ (*pouvoirs intermédiaires*), především šlechta, které stojí mezi panovníkem a lidem a brání despotismu; o tento výklad se opírali obhájci stavovských privilegií.

zdobí ten nejhlupejší předsudek, odporuje autoritě panovníka stejně jako zájmům lidu. (Poznámka přibyla ve třetím vydání.)

Co za tohoto stavu věcí zbývá třetímu stavu udělat, chce-li se ujmout svých politických práv způsobem užitečným pro národ? Nabízejí se k tomu dvě cesty.

Přísaha v míčovně 20. června 1789. Tři dny poté, co se poslanci třetího stavu na Sieyèsův návrh prohlásili Národním shromážděním, přísahají, že se nerozejdou, dokud Francie nedostane ústavu. Lept L.-F. Couchého podle kresby J.-L. Davida. Wellcome Collection, CC BY 4.0.

Půjde-li první z nich, musí se třetí stav shromáždit odděleně; nebude jednat společně se šlechtou a duchovenstvem, nebude s nimi hlasovat ani po stavech, ani po hlavách. Prosím, aby se dobře uvážil obrovský rozdíl mezi shromážděním třetího stavu a shromážděními obou ostatních stavů. První zastupuje pětadvacet milionů lidí a radí se o zájmech národa. Druhá dvě, i kdyby se spojila, mají plnou moc jen asi od dvou set tisíc jednotlivců¹⁶ a myslí jen na svá privilegia. Třetí stav sám, namítne se, nemůže tvořit generální stavy. Tím lépe! Vytvoří národní shromáždění.*¹⁷ Rada tak závažná

16. K číslu asi 200 000 privilegovaných došel Sieyès vlastním odhadem ve III. kapitole (asi 81 000 duchovních a nejvýše 110 000 šlechticů); obyvatel Francie počítá 25 až 26 milionů. Dnešní odhady počtu šlechticů se značně rozcházejí (zhruba od 120 000 do 350 000) a obyvatel bylo spíše kolem 28 milionů; na nepoměru, o který Sieyèsovi jde, to nic nemění.

17. Tak se i stalo: 17. června 1789 se poslanci třetího stavu, k nimž se už přidalo několik farářů, na Sieyèsův návrh prohlásili Národním shromážděním; většina poslanců duchovenstva a menšina šlechty se k nim připojily v následujících dnech, ostatní na králův pokyn z 27. června.

potřebuje být odůvodněna vším, co dobré zásady poskytují nejjasnějšího a nejjistějšího.

* *Sieyèsova poznámka.* Má velké výhody, vykonávají-li zákonodárnou moc tři sbory čili komory, a ne jediná. Je však krajně nerozumné skládat tyto tři komory ze tří stavů, které jsou si navzájem nepřáteli. Pravý střed je tedy v tom, rozdělit zástupce třetího stavu do tří stejných oddílů. V takovém uspořádání najdete totéž poslání, společný zájem a též cíl. Tuto poznámku adresuji těm, kdo jsou zaujati myšlenkou vyvažovat části zákonodárné moci a domnívají se, že v té věci není nic lepšího než anglická ústava. Což nelze přijmout dobré a nepřevzít s ním i zlé? Ostatně, jak jsme řekli výše,¹⁸ Angličané mají jen jeden stav, či spíše nemají žádný; kdybychom tedy svou zákonodárnou rovnováhu složili z různých stavů, byla by – nemůžeme to opakovat dost často – ještě nekonečně vadnější než rovnováha našich sousedů. Důležitým předmětem zkoumání jsou zásady, podle nichž se má řídit utváření zákonodárných komor tak, aby se neprohřešilo proti společnému zájmu, nýbrž aby jej naopak zajistilo spravedlivou rovnováhou mezi velkými pracemi, z nichž se v podstatě skládá. O této otázce pojednáme jinde.

Tvrdím, že poslanci duchovenstva a šlechty nemají s národním zastoupením nic společného, že mezi třemi stavy není na generálních stavech možné žádné spojení a že nemohou-li hlasovat společně, nemohou tak činit ani po stavech, ani po hlavách. Na konci třetí kapitoly jsme slíbili, že tuto pravdu zde dokážeme; rozumní lidé by si měli pospíšet, aby ji rozšířili mezi veřejností.

Není větší vady, praví obecně platná právní zásada, než nedostatek zmocnění. Je známo, že šlechtu nevyslalo duchovenstvo ani třetí stav. Duchovenstvo nemá plnou moc od šlechticů ani od obcí.¹⁹ Každý stav je tedy zvláštním národem, který není o nic víc příslušný vměšovat se do záležitostí ostatních stavů, než jsou například generální stavy Holandska nebo benátská rada²⁰ oprávněny hlasovat při jednáních anglického parlamentu.

18. V kapitole IV, § VI („Navrhuje se napodobit anglickou ústavu“): v Anglii jsou privilegovanými šlechtici jen ti, jimž ústava svěřuje část zákonodárné moci; všichni ostatní občané mají též zájem a tvoří zvláštní stavy.

19. Obce (*communes*) – staré označení třetího stavu, tedy neprivilegovaných obyvatel měst a venkova; shoduje se s názvem anglické dolní sněmovny (*House of Commons*). Poslanci třetího stavu si v květnu 1789 skutečně začali říkat „obce“.

20. Generální stavy Spojených nizozemských provincií a rada Benátské republiky (míněna je patrně Velká rada) – nejvyšší shromáždění dvou cizích států. Sieyès chce říci, že stavy jsou si navzájem stejně cizí jako svrchované státy.

Zplnomocněnec může zavazovat jen své zmocnitele, zástupce má právo mluvit jen za ty, které zastupuje.* Kdo tuto pravdu neuznává, musí zrušit všechny zásady a vzdát se usuzování.

* *Sieyèsova poznámka.* Přesto se sřezme žádat, aby se tři stavy v každém *bailliage*²¹ spojily a volily všechny poslance společně. Tento návrh jako by naši nesnáz předem odstraňoval; pokládám jej však na druhé straně za krajně nebezpečný, dokud se nezačne tím, že se zavede rovnost politických práv. Třetí stav se nikdy nesmí propůjčit ke kroku, jímž by byl přiveden k tomu, aby uznal a posvětil rozlišení stavů a nesmyslné vítězství menšiny nad obrovskou většinou. Takové neprozřetelné jednání by škodilo jeho zájmům i zájmům národa stejně, jako by odporovalo nejprostším pravidlům dobré politiky i počtů.

Z toho je vidět, že je, přísně vzato, naprosto zbytečné hledat poměr či úměru, v níž se má každý stav podílet na utváření obecné vůle. Tato vůle nemůže být jedna, dokud ponecháte tři stavy a tři zastoupení. Nanejvýš by se tato tři shromáždění mohla sejít v témž přání, tak jako tři spojenecké národy mohou zatoužit po témž. Nikdy z nich však neuděláte jeden národ, jedno zastoupení a jednu společnou vůli.

Cítím, že tyto pravdy, jakkoli jsou jisté, přivádějí do rozpaků stát, který nevznikl pod záštitou rozumu a politické spravedlnosti. Co naplat? Váš dům drží pohromadě jen umělými prostředky, s pomocí lesa neforemných podpěr, rozestavených bez vkusu a bez záměru, leda s tím, aby podepřely jednotlivé části, jak postupně hrozily zřícením. Je třeba jej postavit znovu, anebo se smířit s tím, že budete žít, jak se říká, ze dne na den, v tísní a v obavách, že vás jeho trosky nakonec zavalí. Ve společenském řádu všechno souvisí se vším. Zanedbáte-li jednu jeho část, neprojde to ostatním bez trestu. Začnete-li nepořádkem, nutně to poznáte na jeho následcích. Tato souvislost je nutná; vždyť kdyby bylo možné sklízet z nespravedlnosti a nesmyslu tytéž plody jako z rozumu a spravedlnosti, v čem by byly jejich přednosti?

Voláte, že shromáždí-li se třetí stav odděleně, aby vytvořil nikoli tři stavy, řečené generální,²² nýbrž národní shromáždění, nebude o nic víc příslušný

21. *Bailliage* (na jihu *sénéchaussée*) – soudní obvod, který sloužil také jako volební obvod pro volby do generálních stavů; každý stav v něm volil své poslance zvlášť.

22. Slovní hříčka s názvem generálních stavů (*États généraux*, doslova „obecné stavy“): podle Sieyèse nejsou ničím obecným, nýbrž jen třemi zvláštními stavy vedle sebe.

hlasovat za duchovenstvo a šlechtu, než jsou tyto dva stavy příslušné jednat za lid. Především vás prosím, abyste si povšimli, jak jsme právě řekli, že zástupci třetího stavu budou mít nepopíratelně plnou moc od pětadvaceti či šestadvaceti milionů jednotlivců, z nichž se skládá národ, s výjimkou asi dvou set tisíc šlechticů nebo kněží. To úplně stačí, aby si přisoudili název národního shromáždění. Budou tedy bez jakékoli potíže jednat za celý národ, s výjimkou pouhých dvou set tisíc hlav.

Za tohoto dočasného předpokladu by duchovenstvo mohlo dál konat svá shromáždění kvůli dobrovolnému daru²³ a šlechta by si zvolila nějaký způsob, jak králi nabídnout svůj příspěvek; a aby se zvláštní ujednání těchto dvou stavů nikdy nemohla stát třetímu stavu břemenem, začal by třetí stav důrazným prohlášením, že nehodlá platit žádnou daň, kterou by nenesly i oba ostatní stavy. Jen pod touto podmínkou by příspěvek odhlasoval; a i kdyby daň již byla vyměřena, nevybírala by se od lidu, kdyby se ukázalo, že se z ní duchovenstvo a šlechta pod jakoukoli záminkou vyvlékají.

Toto uspořádání by snad, navzdory zdání, vedlo národ zvolna zpět ke společenské jednotě stejně dobře jako kterékoli jiné. Přínejmenším by však už nyní odvrátilo nebezpečí, které této zemi hrozí. Jak by se totiž lid neměl zděsit, když vidí, že se dva privilegované sbory, a snad i třetí, z poloviny privilegovaný,²⁴ chystají pod jménem generálních stavů rozhodovat o jeho osudu a uložit mu úděl stejně neměnný jako nešťastný? Je víc než spravedlivé rozptýlit obavy pětadvaceti milionů lidí; a když už se někdo pouští do řeči o ústavě, musí svými zásadami i svým jednáním dokázat, že zná a ctí její první základy.

Je nesporné, že poslanci duchovenstva a šlechty nejsou zástupci národa; nejsou tedy příslušní za něj hlasovat.

Necháte-li je jednat o věcech obecného zájmu, co z toho vzejde? 1. Bude-li se hlasovat po stavech, vyplyne z toho, že pětadvacet milionů občanů nebude moci rozhodnout nic v obecném zájmu, protože se to nezlíbí stu či

23. „Dobrovolný dar“ (*don gratuit*) – částka, kterou duchovenstvo, jinak od přímých daní osvobozené, odhlasovávalo králi na svých pravidelných shromážděních (*assemblées du clergé*) a samo ji mezi sebe rozvrhovalo.

24. Míni zastoupení třetího stavu, pokud by – jak se dosud stávalo a proti čemu Sieyès brojí ve III. kapitole – za své poslance volil i šlechtice a jiné privilegované.

dvěma stům tisícům privilegovaných jednotlivců; jinak řečeno, že vůle více než sta osob bude stížena zákazem a zmařena vůlí jedině.

2. Bude-li se hlasovat po hlavách, při stejném počtu privilegovaných a neprivilegovaných, vyplyne z toho přece jen, že vůle dvou set tisíc osob bude moci vyvážit vůli pětadvaceti milionů, protože budou mít stejný počet zástupců. Není však zrušné složit shromáždění tak, aby mohlo hlasovat pro zájem menšiny? Není to shromáždění naruby?

V předchozí kapitole jsme dokázali, že společnou vůli je nutno spatřovat jen v mínění většiny. Tato zásada je nepopíratelná. Plyne z ní, že ve Francii jsou pravými nositeli národní vůle zástupci třetího stavu. Mohou tedy bez omylu mluvit jménem celého národa. Neboť i kdybychom předpokládali, že spojení privilegovaní budou vždy jednomyslně proti hlasu třetího stavu, přece by nebyli s to vyvážit většinu při jednáních tohoto stavu. Každý poslanec třetího stavu hlasuje, podle stanoveného počtu, za přibližně padesát tisíc lidí; stačilo by tedy ustanovit, že ve sněmovně obcí bude většinu tvořit pět hlasů nad polovinu, a jednomyslné hlasy dvou set tisíc šlechticů či kněží by těmito pěti hlasy byly přehlasovány, takže by bylo lhostejné, zda je známe.²⁵

A povšimněte si, že při tomto předpokladu na chvíli zapomínám, že poslanci prvních dvou stavů nejsou zástupci národa, a jsem dokonce ochoten připustit, že by zasedali ve skutečném národním shromáždění – ovšem jen s tím vlivem, který jim náleží – a neúnavně hlasovali proti přání většiny. I pak je zřejmé, že by jejich mínění zaniklo v menšině.

To bohatě stačí k důkazu, že třetí stav bude povinen vytvořit národní shromáždění sám, a k tomu, aby před rozumem a spravedlností obstál nárok, který by tento stav mohl vznést: jednat a hlasovat za celý národ bez jakékoli výjimky.

Vím, že takové zásady nebudou po chuti ani těm členům třetího stavu, kteří jeho zájmy hájí nejobratněji. Budiž; jen ať se uzná, že jsem vyšel z pra-

25. Rozhodnutí královské rady z 27. prosince 1788 stanovilo, že poslanců bude nejméně tisíc a že třetí stav jich bude mít tolik jako oba první stavy dohromady, tedy asi pět set; na 25 milionů obyvatel tak připadá jeden poslanec třetího stavu zhruba na 50 000 lidí. Pět hlasů proto „váží“ 250 000 lidí, víc než všech 200 000 privilegovaných.

vých zásad a že postupuji jen s oporou dobré logiky. Dodejme, že třetí stav, oddělí-li se od prvních dvou stavů, nemůže být obviněn, že způsobuje rozkol; tento neprozřetelný výraz i se smyslem, který obsahuje, je třeba ponechat těm, kdo ho užili první. Většina se totiž neodděluje vůbec; byl by to protimluv, neboť by se musela oddělit sama od sebe. Jen menšina může odmítnout podřídit se přání většího počtu, a tedy způsobit rozkol.

Ukážeme-li však třetímu stavu celý rozsah jeho prostředků, či spíše jeho práv, není naším úmyslem nabádat ho, aby jich užil s veškerou přisností.

Výše jsem ohlásil dvě cesty, jimiž se třetí stav může ujmout místa, které mu v politickém řádu náleží. Zdá-li se první, kterou jsem právě vyložil, poněkud příliš příkrá; soudí-li se, že je třeba dát veřejnosti čas, aby si na svobodu zvykla; má-li se za to, že práva národa, jakkoli zřejmá, potřebují – jakmile je někdo popírá, byť jen nejmenší počet lidí – ještě jakýsi zákonný rozsudek, který by je takřkajíc ustálil a posvětil posledním stvrzením: budiž. Odvolejme se k soudu národa, jedinému příslušnému soudci ve všech sporech, které se týkají ústavy. To je druhá cesta, která se třetímu stavu otevírá.

Zde si musíme připomenout všechno, co bylo řečeno v předchozí kapitole jak o nutnosti ustavit sbor řádných zástupců, tak o nutnosti svěřit toto velké dílo jen mimořádnému poselstvu, které k tomu má *ad hoc* zvláštní zmocnění.²⁶

Nikdo nebude popírat, že komora třetího stavu na příštích generálních stavech je zajisté plně příslušná svolat království k mimořádnému zastoupení. Především třetímu stavu tedy náleží, aby všechny občany upozornil na vadnou ústavu Francie. Na něm je, aby si hlasitě stěžoval, že generální stavy složené z několika stavů nemohou být než špatně uspořádaným sborem, neschopným plnit své národní úkoly; a na něm je, aby zároveň dokázal, že je nutné dát mimořádnému poselstvu zvláštní zmocnění, aby pevnými zákony určilo ústavní formy zákonodárného sboru.

26. *Ad hoc* (lat.) – „k tomu“, tedy výslovně pro tento účel. Podle kapitoly V smí o ústavě rozhodovat jen národ prostřednictvím mimořádných zástupců, kteří k tomu dostanou zvláštní zmocnění (moc ustavující); řádný zákonodárny sbor je moc ustavená a ústavu, která ho zřizuje, sám měnit nemůže.

Do té doby třetí stav přeruší nikoli své přípravné práce, nýbrž výkon své moci; nic neustanoví s konečnou platností; počká, až národ rozsoudí velkou při, která tři stavy rozděluje. To je, uznávám, postup nejupřímnější, nejvelkodušnější, a tedy nejprůměřenější důstojnosti třetího stavu.

Třetí stav se tedy může na sebe dívat z dvojího hlediska. Z prvního se pokládá jen za jeden ze stavů; je pak ochoten nesetřást docela předsudky starého barbarství; rozlišuje ve státě dva další stavy, nepřiznává jim však jiný vliv než ten, který se dá srovnat s povahou věcí; a zachovává k nim všechny možné ohledy, když svoluje pochybovat o svých právech až do rozhodnutí nejvyššího soudce.

Z druhého hlediska je národem. V této vlastnosti tvoří jeho zástupci celé národní shromáždění; mají všechnu jeho moc. Protože jsou jedinými nositeli obecné vůle, nepotřebují se svých zmocnitelů dotazovat na rozepři, která neexistuje. Mají-li žádat o ústavu, činí tak ve vzájemné shodě; jsou vždy ochotni podříditi se zákonům, které se národu zlíbí jim dát; nemusejí ho však vyzývat, aby rozhodl o kterékoli z otázek, jež vzešly z mnohosti stavů. Pro ně je jen jeden stav, to jest není žádný, protože pro národ může být jen národ.

Vyslání mimořádného poselstva, nebo aspoň udělení nového zvláštního zmocnění, jak bylo vyloženo výše, aby byla přede vším ostatním uspořádána velká věc ústavy, je tedy pravým prostředkem, jak ukončit nynější rozepři i možné nepokoje v národě. I kdyby se těchto nepokojů nebylo třeba obávat, bylo by to přece opatření nutné, protože ať žijeme v klidu, nebo ne, nemůžeme se obejít bez toho, abychom svá politická práva znali a ujali se jich. Tato nutnost se nám bude jevit ještě naléhavější, uvážíme-li, že politická práva jsou jedinou zárukou práv občanských a svobody jednotlivce. Vybízím čtenáře, aby se nad touto větou zamyslel.

Zde bych svůj spis o třetím stavu ukončil, kdybych si byl předsevzal jen nabídnout návod, jak jednat... Umínil jsem si však také rozvinout zásady. Budiž mi tedy dovoleno sledovat zájmy třetího stavu až do veřejné rozpravy, která se může rozproudit o pravém složení národního shromáždění. Budou mimořádní zástupci, až budou určovat ústavu zákonodárného sboru, brát zřetel na odporné a nepolitické rozlišování stavů? Nebudu mluvit o zá-

ležitostech ani o moci, nýbrž o zákonech, které mají určit osobní složení poselstev. Budou do nich vedle občanů posíláni také kněží a šlechtici z jiného titulu než jako občané? A především, bude jim ponecháno, aby v té věci vykonávali práva oddělená a vyšší? Velké otázky; je třeba aspoň vyložit pravé zásady, jimiž se řídí.²⁷

Snažme se nejprve jasně pochopit, co je předmětem či cílem zastupitelského shromáždění národa; tento předmět nemůže být jiný než ten, který by si kladl sám národ, kdyby se mohl sejít a radit na jednom místě.

Co je vůle národa? Je to výslednice vůlí jednotlivců, tak jako je národ souhrnem jednotlivců. Nelze si představit legitimní sdružení, jehož předmětem by nebyla společná bezpečnost, společná svoboda, zkrátka věc veřejná. Každý jednotlivec si ovšem vedle toho klade i své zvláštní cíle; říká si: Pod ochranou společné bezpečnosti se budu v klidu věnovat svým osobním záměrům, půjdu za svým štěstím, jak mu sám rozumím, a budu si jist, že mým přáním nepostaví zákon jiné meze než ty, které mi společnost předepíše pro společný zájem, na němž mám podíl a s nímž můj zvláštní zájem uzavřel tak užitečné spojenectví.

Lze si však představit, že by ve valném shromáždění byl člen natolik pošetilý, aby se odvážil říci: „Sešli jste se tu ne proto, abyste se radili o našich společných záležitostech, nýbrž abyste se zabývali zvlášť těmi mými a záležitostmi malé kliky, kterou jsem utvořil s několika z vás“?

Říci, že se společníci scházejí, aby uspořádali věci, které se jich týkají společně, znamená vyložit jediný důvod, který mohl členy přimět ke vstupu do sdružení; znamená to vyslovit jednu z těch prvních pravd, tak prostých, že je oslabuje, kdo je chce dokazovat. To je tedy předmět shromáždění: společné záležitosti.

Nyní stojí za to ujasnit si, jak budou všichni členové národního shromáždění svými jednotlivými vůlemi spolupůsobit při utváření oné společné vůle, která má směřovat jen k veřejnému zájmu.

27. *Doplněno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Budou do nich vedle občanů“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí.

Představme si tuto souhru či tento politický mechanismus nejprve v nejpříznivějším případě: tehdy, kdy by veřejný duch v plné síle dovoloval, aby se ve shromáždění projevovalo jen působení společného zájmu. Takové zázraky byly na zemi řídké a žádný netrval dlouho. Špatně by znal lidi, kdo by osud společností vázal na vypětí ctnosti. Je třeba, aby i za úpadku veřejných mravů, kdy se zdá, že všemi dušemi vládne sobectví – je třeba, pravím, aby i v těchto dlouhých obdobích bylo shromáždění národa ustaveno tak, že v něm zvláštní zájmy zůstanou osamoceny a přání většiny bude vždy v souladu s obecným dobrem. Tento účinek je zajištěn, je-li ústava aspoň snesitelná.

Rozlišme v lidském srdci tři druhy zájmu: 1. ten, v němž se občané sobě podobají; ten ukazuje pravý rozsah společného zájmu; 2. ten, jímž se jednotlivci spojuje jen s několika jinými; to je zájem korporativní;²⁸ a konečně 3. ten, jímž se každý odděluje a myslí jen na sebe; to je zájem osobní.

Zájem, v němž se člověk shoduje se všemi svými společníky, je zjevně předmětem vůle všech i předmětem společného shromáždění.

Každý hlasující si může do shromáždění přinést i oba své další zájmy; buď. Především však není třeba se bát zájmu osobního; je osamocený. Každý má svůj. Jeho rozmanitost je proti němu tím pravým lékem.

Velká obtíž tedy pramení ze zájmu, v němž se občan shoduje jen s několika jinými. Ten umožňuje domlouvat se a spolčovat; jím se osnují záměry nebezpečné pro celek; jím vznikají nejobávanější nepřátelé veřejnosti. Dějiny jsou této smutné pravdy plné.

Nedivme se tedy, že společenský řád tak přísně žádá, aby se prostým občanům nedovolovalo sdružovat se v korporace, a že dokonce žádá, aby se zmocněnci veřejné moci, kteří jediní musí z povahy věci tvořit skutečné

28. *Intérêt de corps* – zájem „sboru“, tedy jakékoli uzavřené skupiny uvnitř společnosti: cechu, úřednického sboru, stavu (odtud i *esprit de corps*, korporativní duch). Trojí rozlišení připomíná Rousseauovu *Společenskou smlouvu* (kniha III, kap. 2), kde se u úředníka rozeznává vůle vlastní, vůle sborová a vůle obecná; Sieyès Rousseaua nejmenuje.

sbory, vzdali po dobu svého úřadu možnosti být voleni do zákonodárného zastoupení.²⁹

Tak, a ne jinak, je zajištěno, že společný zájem převládne nad zájmy zvláštními.

Jen za těchto podmínek si můžeme zdůvodnit, že je možné zakládat lidská sdružení na obecném prospěchu jejich členů, a tedy si vysvětlit legitimitu politických společností.

Tak, a ne jinak, dospíváme k řešení naší úlohy a vysvětlujeme si, jak v národním shromáždění mají zvláštní zájmy zůstat osamoceny a přání většiny má být vždy v souladu s obecným dobrem.³⁰

Kdo o těchto zásadách přemýšlí, silně cítí, jak nutné je ustavit zastupitelské shromáždění podle plánu, který mu nedovolí vypěstovat si korporativního ducha a zvrhnout se v aristokracii. Odtud ony základní zásady, dostatečně rozvedené jinde:* že sbor zástupců se má každý rok z jedné třetiny obnovovat; že poslanci, jimž končí období, mají být znovu volitelní až po přestávce dost dlouhé na to, aby co největší počet občanů dostal příležitost podílet se na věci veřejné, která by jí přestala být, kdyby ji bylo možné pokládat za vlastní věc jistého počtu rodin, atd. atd.³¹

* Sieyèsova poznámka. Viz *Vues sur les moyens d'exécution*, oddíl III.³² (Poznámka přibyla ve třetím vydání.)

Když však zákonodárce, místo aby těmto prvním pojmům, těmto tak jasným a jistým zásadám vzdal čest, naopak sám ve státě vytváří korporace, uznává všechny, které vznikají, a posvěcuje je svou mocí, a když se konečně odváží povolat ty největší, nejprivilegovanější, a tedy nejzhooubnější z

29. Zmocnění veřejné moci jsou tu nositelé moci výkonné („činné“); první vydání mělo přímo „zmocnění moci výkonné“. Zákaz „korporací“ revoluce záhy uskutečnila: roku 1791 byly zrušeny cechy a Le Chapelierův zákon z června téhož roku zakázal i sdružování dělníků a mistrů téhož řemesla.

30. *Doplněno ve třetím vydání*: celý odstavec v prvním vydání (leden 1789) chybí.

31. Obě zásady se později uplatnily: ústava z roku 1791 dovolila poslance znovu zvolit jen jednou a pak až po přestávce jednoho volebního období, ústava z roku 1795 zavedla každoroční obnovu obou zákonodárných rad z jedné třetiny.

32. Sieyèsův vlastní spis *Vues sur les moyens d'exécution dont les Représentans de la France pourront disposer en 1789*, česky „Názory na prostředky provedení, jimiž budou zástupci Francie moci v roce 1789 disponovat“ (1789); napsal jej roku 1788 a vydal anonymně.

nich, aby se pod jménem stavů staly součástí národního zastoupení, zdá se nám, že vidíme zlý princip, jak se snaží mezi lidmi všechno zkazit, zničit a zvrátit. K dovršení a upevnění společenského nepořádku zbývalo už jen dát těmto strašlivým cechům³³ skutečnou převahu nad velkým tělesem národa; a právě z toho by bylo možné obvinít zákonodárce ve Francii, kdyby nebylo přirozenější přičíst většinu béd, které toto nádherné království sužují, slepému běhu událostí nebo nevědomosti a surovosti našich předchůdců.

Známe pravý předmět národního shromáždění; není tu od toho, aby se zabývalo zvláštními záležitostmi občanů, hledí na ně jen vcelku a z hlediska společného zájmu. Vyvodme z toho přirozený důsledek: právo dát se zastupovat náleží občanům jen pro ty vlastnosti, které mají společné, a ne pro ty, jimiž se od sebe liší.

Výhody, jimiž se občané liší, leží mimo to, co dělá občana občanem. Nerovnosti majetku a příčinlivosti jsou jako nerovnosti věku, pohlaví, vzrůstu, barvy pleti atd. Rovnost občanství nijak neporušují; práva občanství se nemohou vázat na rozdíly. Tyto zvláštní výhody jsou ovšem pod ochranou zákona; zákonodárci však nepřísluší, aby výhody takového druhu vytvářel, jedněm privilegia dával a druhým je odpíral. Zákon nic neuděluje; chrání to, co je, až do chvíle, kdy to, co je, začne škodit společnému zájmu. Jen tam leží hranice svobody jednotlivce.

Představuji si zákon ve středu obrovské koule; všichni občané bez výjimky jsou na jejím povrchu ve stejné vzdálenosti od něho a zaujímají tam jen stejná místa; všichni závisejí na zákonu stejně, všichni mu svěřují k ochraně svou svobodu a svůj majetek; a tomu říkám společná práva občanů, v nichž se všichni sobě podobají.³⁴ Všichni tito jednotlivci jsou spolu ve styku, vyjednávají, zavazují se jedni druhým, vždy pod společnou zárukou zákona.

33. V originále *jurandes* – řemeslnická společenstva s přísežnými představenými, která měla výlučné právo provozovat určité řemeslo. Ministr Turgot je roku 1776 zrušil, po jeho pádu byla ještě téhož roku obnovena. Sieyès tak posměšně nazývá privilegované stavy.

34. Jeden z nejznámějších obrazů spisu: rovnost před zákonem jako stejná vzdálenost všech bodů na povrchu koule od jejího středu. Sieyès hájí rovnost práv, nikoli rovnost majetku – nerovnost jmění zákon podle něho chrání, pokud nepřekročí „zákonné místo“ občana.

Chce-li v tomto obecném pohybu někdo ovládnout osobu svého souseda nebo si присвоjit jeho majetek, společný zákon takový útok potlačí; nebrání však tomu, aby každý podle svých přirozených i nabytých schopností a podle více či méně příznivých náhod rozmnožil svůj majetek o všechno, co k němu přidá přízeň osudu nebo plodnější práce, a aby si, aniž překročí své zákonné místo, sám pro sebe vybudoval či uspořádal štěstí, které nejlépe odpovídá jeho zálibám a je nejvíc hodno závidi. Zákon tím, že chrání společná práva každého občana, chrání každého občana ve všem, čím může být, až do okamžiku, kdy by jeho počínání poškodilo práva druhých.*

* *Sieyèsova poznámka.* Neberu si za úkol odpovídat na mnohomluvné ubohosti, někdy tak zábavné svou nesmyslností, ale tak opovrženímhodné svým úmyslem, které malé ženy a malí muži směšně pronášejí o strašlivém slově *rovnost*. Tyto zlovolné dětinskosti potvrzují jen nějaký čas; a až ten čas pomine, musel by se spisovatel velmi stydět, že své pero propůjčil k vyvracení žalostných žvástů, nad nimiž by se pak podivili i ti, kdo se jimi dnes honosí, a s pohrdáním by řekli: „Ten autor nás tedy má za hlupáky!“ (*Poznámka přibyla ve třetím vydání.*)

Snad se k týmž myšlenkám vracím poněkud příliš; nemám však čas uvést je do nejdokonalejší jednoduchosti; a ostatně, předkládá-li člověk pojmy tak málo uznávané, není dobré být příliš stručný.

Zájmy, v nichž se občané sobě podobají, jsou tedy jediné, o nichž mohou jednat společně, jediné, skrze něž a jejichž jménem se mohou domáhat politických práv, to jest činné účasti na tvorbě společenského zákona, a tedy jediné, které z občana činí někoho, kdo může být zastupován.

Právo volit poslance a být volen nemá tedy člověk proto, že je privilegovaný, nýbrž proto, že je občan. Všechno, co občanům náleží – opakují –, výhody společné i výhody zvláštní, pokud tyto neporušují zákon, má právo na ochranu; protože však společenské spojení mohlo vzniknout jen skrze to, co je společné, má právo na účast v zákonodárství jen společná vlastnost. Z toho plyne, že korporativní zájem nejenže nemá mít v zákonodárném sboru vliv, ale může v něm budit jen nedůvěru; vždy bude stejně protichůdný předmětu sboru zástupců, jako je cizí jeho poslání.

Tyto zásady platí ještě přísněji, jde-li o privilegované stavy. Privilegovaným rozumím každého, kdo se vymyká obecnému právu, buď proto, že si osobuje nebýt ve všem podroben společnému zákonu, nebo proto, že si

osobuje výlučná práva. Jinde jsme dostatečně dokázali, že každé privilegium je svou povahou nespravedlivé, odporné a protivné společenské smlouvě. Privilegovaná třída je pro národ tím, čím jsou pro občana zvláštní výhody; stejně jako ony nemůže být zastupována. Neříkám dost: privilegovaná třída je pro národ tím, čím jsou pro občana zvláštní výhody škodlivé; zákonodárce koná svou povinnost, když je ruší. Toto přirovnání má ještě jeden rozdíl: zvláštní výhoda škodlivá druhým je aspoň užitečná tomu, kdo ji má, kdežto privilegovaná třída je pro národ, který ji snáší, metlou. Abychom tedy došli k přesnému srovnání, jsme nuceni dívat se na privilegovanou třídu v národě tak, jako bychom se dívali na strašnou nemoc, která nešťastníkovi na těle užívá živé maso. Přikryjte ji – potřebujete to – všemi čestnými vyznamenáními, která vás jen napadnou.³⁵

Privilegovaná třída je tedy škodlivá nejen svým korporativním duchem, ale pouhou svou existencí. Čím víc získala oněch výhod, nutně protivných společné svobodě, tím důležitější je vyloučit ji z národního shromáždění. Privilegovaný by mohl být zastupován jen jako občan; tato vlastnost je však v něm zničena, stojí mimo občanství, je nepřitelem společných práv.* Přiznat mu právo na zastoupení by bylo zjevným protimluvem v zákoně; národ by se tomu mohl podrobit jen úkonem poroby, a to nelze předpokládat.

┌ * Sieyèsova poznámka. Viz *Esej o privilegiích*.³⁶

Když jsme dokázali, že zmocněnec činné moci nemá být ani voličem, ani volitelným do zákonodárského zastoupení, nepřestali jsme ho proto pokládat za pravého občana; je jím jako všichni ostatní svými individuálními právy; a nezbytné a čestné úkoly, které ho odlišují, v něm občanství neničí ani je neurážejí v druhých, nýbrž jsou naopak zřízeny k tomu, aby sloužily právům občanství. Je-li přesto nutné výkon jeho politických práv pozastavit, co teprve říci o těch, kdo pohrdají společnými právy a vytvořili si práva taková, že je jim národ cizí, o lidech, jejichž pouhá existence je ustavičným nepřátelstvím vůči velkému tělesu lidu? Ti se zajisté vlastnosti občana

35. *Doplňeno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Jinde jsme dostatečně dokázali“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí. Slovem „jinde“ míní Sieyès patrně svůj *Esej o privilegiích*.

36. *Essai sur les privilèges*, Sieyèsův spis z listopadu 1788; v této knize je otištěn za spisem o třetím stavu.

vzdali a musí být z práva volit i být voleni vyloučení ještě jistěji, než byste z něho vyloučili cizince, jehož přiznaný zájem by aspoň nemusel být proti-chůdný vašemu.

Shrňme: je zásadou, že nic, co se vymyká společné vlastnosti občana, se nemůže podílet na politických právech. Zákonodárný sbor lidu může být pověřen jen péčí o obecný zájem. Existují-li však místo pouhého rozlišení, zákonu téměř lhostejného, privilegovaní, kteří jsou už svým postavením nepřáteli obecného řádu, musí být výslovně vyloučeni. Nemohou být ani voliči, ani volitelní, dokud potvrzují jejich odporná privilegia.

Vím, že takové zásady budou většině čtenářů připadat výstřední. Pravda musí předsudku připadat stejně podivná, jako může předsudek připadat pravdě. Všechno je relativní. Jsou-li mé zásady jisté a mé závěry správně vyvozené, stačí mi to.

Přínejmenším, řekne se, jsou to věci v dnešní době naprosto neproveditelné. Však si také nekladu za úkol je provádět. Moje úloha je úlohou všech vlasteneckých spisovatelů: hlásat pravdu. Jiní se k ní přiblíží více či méně, podle svých sil a podle okolností, anebo se od ní ve zlé víře odchýlí; a pak strpíme, čemu nemůžeme zabránit. Kdyby všichni mysleli správně, nebylo by na největších změnách, jakmile by směřovaly k veřejnému užitku, nic nesnadného. Co mohu udělat lepšího než ze všech sil pomáhat šířit pravdu, která připravuje cestu? Zprvu se jí dostává špatného přijetí, pomalu si na ni myslí zvykají, utváří se veřejné mínění, a nakonec vidíme uskutečňovat zásady, které byly zprvu prohlašovány za bláznivé přeludy. Kdyby se spisovatelé nebyli odhodlali platit za blázný, byl by dnes svět téměř ve všech družích předsudků méně moudrý.

Všude potkávám lidi, kteří by z umírněnosti chtěli pravdu rozprodávat po kouscích nebo z ní najednou podávat jen drobné částečky. Pochybuji, že sami sobě rozumějí, když tak mluví. Jistě dost neuvažují o tom, jak rozdílné povinnosti jsou uloženy správcům a filozofům.³⁷ První postupuje, jak může; pokud nesejde ze správné cesty, zaslouží jen chválu. Tu cestu však

37. „Správce“ (*administrateur*) je ten, kdo věci veřejné prakticky řídí: ministr, státník, vysoký úředník. Protikladem filozofa a správce hájí Sieyès vlastní spis proti výtce, že jde příliš daleko a přichází předčasně.

musí filozof prorazit až do konce. Musí dojít až k cíli, jinak by nemohl zaručit, že je to opravdu cesta, která k němu vede.

Chce-li mě pod záminkou opatrnosti zastavit, kdy se mu zlíbí a jak se mu zlíbí, jak poznám, že mě vede dobře? Mám mu věřit na slovo? V řádu rozumu si slepou důvěru dovolit nelze.

Vskutku to vypadá, jako by někdo chtěl a doufal, že když bude říkat jen slovo po slovu, zaskočí nepřítele a vláká ho do pasti. Nechci rozebírat, zda i mezi soukromými osobami není upřímné jednání zároveň nejobratnější; jisté však je, že umění zámlk a všechny ty jemné úskoky, které se pokládají za plod znalosti lidí, jsou pravým bláznovstvím v národních záležitostech, o nichž veřejně jedná tolik skutečných a poučených zájmů. Zde pravý způsob, jak prospět své věci, není skrývat před nepřítelem, co ví stejně dobře jako my, nýbrž prodchnout většinu občanů přesvědčením o spravedlnosti jejich věci.

Mylně se soudí, že pravdu lze rozdělit, izolovat, a že tak po malých dávkách vnikne do mysli snáze. Ne: většinou je zapotřebí pořádných otřesů; pravda potřebuje všechno své světlo, aby vyvolala ony silné dojmy, které ji navždy vryjí do hloubi duše, ony dojmy, z nichž se rodí vášnivý zájem o to, co jsme poznali jako pravdivé, krásné a užitečné. Všimněte si: ve světě fyzickém se světlo nerodí z přímého paprsku, nýbrž z jeho odrazů; ve světě mravním se rodí ze vztahu a souhrnu všech pravd, které k dané věci náležejí. Bez tohoto souhrnu se člověk nikdy necítí dost poučen a často se domnívá, že drží pravdu, kterou bude muset opustit, jakmile se zamyslí hlouběji.³⁸

Jak ubohou představu o postupu rozumu má ten, kdo si myslí, že celý lid může zůstat slepý ke svým pravým zájmům a že nejužitečnější pravdy, soustředěné jen v několika hlavách, se mají objevovat teprve tehdy, až je obratný správce bude potřebovat pro zdar svých opatření! Především je tento názor mylný, protože se jím nelze řídit. Nadto je špatný; což se neví, že pravda proniká do tak ohromné masy, jakou je národ, jen zvolna? Ztraceného času bude vždycky až příliš. Což není třeba dát lidem, jimž je prav-

38. *Doplněno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Všimněte si“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí.

da nepohodlná, čas, aby si na ni zvykli; mladým, kteří ji dychtivě přijímají, čas, aby se něčím stali; a starcům čas, aby přestali být čímkoli? Zkrátka, má se se setbou čekat až na chvíli sklizně?

Rozum ostatně nemiluje tajemství; činy je mocný jen tehdy, šíří-li se doširoka; jen když zasahuje všude, zasahuje správně, protože tak se utváří veřejné mínění, jemuž je snad třeba přičíst většinu změn národům vskutku prospěšných a které jediné může být užitečné národům svobodným.

Mysli, říkáte, ještě nejsou připraveny vás vyslechnout, pohoršíte mnoho lidí? Tak to musí být: pravda, kterou je nejužitečnější hlásat, není ta, k níž už lidé měli dost blízko, není to ta, kterou už byli hotovi přijmout. Ne; právě proto, že popudí víc předsudků a víc osobních zájmů, je tím nutnější ji šířit.

Zapomíná se, že nejvíc šetrnosti zasluhuje ten předsudek, který se pojí s dobrou vírou; že nejnebezpečnější je dráždit ten osobní zájem, jemuž dobrá víra propůjčuje všechnu sílu pocitu, že má spravedlnost na své straně. Nepřátelům národa je třeba tuto cizí sílu odejmout; je třeba je poučit, a tím je odsoudit k oslabujícímu vědomí zlé víry.

Umírnění lidé, jimž tyto úvahy adresuji, se přestanou bát o osud pravd, jimž říkají předčasné, až přestanou zaměňovat odměřené a opatrné jednání správce, který by vskutku všechno pokazil, kdyby nepočítal s odporem, se svobodným rozletem filozofa, jehož pohled na obtíže může jen víc podnítit, jemuž ani nepřísluší s nimi vyjednávat a který je tím víc povolán předkládat dobré společenské zásady, čím víc jsou mysli zarostlé feudálním barbarstvím.

Když filozof razí cestu, má co dělat jen s omyly; chce-li postoupit, musí je kácet bez ohledů. Po něm přichází správce; ten naráží na zájmy, k nimž je, uznávám, přístup těžší. Zde je zapotřebí nového nadání, vzácnější vědy, odlišné od pouhých úvah kabinetního učence, ale – nemylme se – ještě mnohem vzdálenější tomu, co umějí ti a ti ministři, kteří se pokládali za správce, protože nebyli filozofy.

Za to ať se zase, chceme-li být spravedliví, laskavě uzná, že spekulace filozofů nezasluhují vždy, aby byly pohrdavě odkazovány mezi pouhé přeludy. Jestliže mínění nakonec diktuje zákony i zákonodárcům, pak ten, kdo

může na utváření tohoto mínění působit, jistě není tak neúčinný a tak nečinný, jak tvrdí tolik lidí, kteří nikdy nepůsobili na nic.

Řečníci bez myšlenek – a několik takových se najde – donekonečna omílají ubohé řeči o tom, čemu říkají důležitost praxe a zbytečnost či nebezpečnost teorie. Řeknu k tomu jen slovo: představte si jakoukoli řadu těch nejmoudřejších, nejužitečnějších a nejznamenitějších skutků, jaké jen chcete; nuže, myslíte, že v řadu teoretickém neexistuje řada myšlenek čili pravd, která přesně odpovídá vašemu praktickému řetězu? Nejste-li mimo rozum, jde za vámi; řekněme lépe: jde před vámi. Co je, prosím vás, teorie, ne-li tato odpovídající řada pravd, které nedovedete postřehnout dřív, než jsou uskutečněny, a které přece někdo postřehnout musel, ledaže by všichni jednali, aniž věděli, co dělají?

Lidé, kteří obvykle unavují rozhovor nesmysly, na něž jsem právě ukázal, nejsou po pravdě doma o nic víc v praxi než v teorii. Proč nezvolí moudřejší, *praktičtější* řešení: poučit se z jedné, mají-li k tomu schopnost, anebo aspoň těžit z druhé a mlčet o otázkách, o nichž se mohou vcelku utěšit tím, že jim vůbec nerozumějí? Vraťme se k věci.³⁹

Konečně, řekne se, nemají-li privilegovaní žádné právo na to, aby se společná vůle zajímala o jejich privilegia, mají přece jako občané, smíšení s ostatní společností, požívat svých politických práv na zastoupení.

Řekl jsem již, že tím, že na sebe vzali povahu privilegovaných, stali se skutečnými nepřáteli společného zájmu; nemohou tedy být pověřeni péčí o něj.

Dodávám, že je jen na nich, aby se, kdykoli budou chtít, vrátili do skutečného národa tím, že se očistí od svých nespravedlivých privilegií; z výkonu politických práv se tedy vylučují zcela dobrovolně. A konečně, protože jejich skutečná práva, ta, která mohou být předmětem národního shromáždění, mají společná s poslanci, kteří je tvoří, mohou být klidní při pomyslení, že by tito poslanci ublížili sami sobě, kdyby se je pokusili poškodit.

39. *Doplňeno ve třetím vydání:* pasáž od slov „Když filozof razí cestu“ až sem, tedy tři odstavce originálu, v prvním vydání (leden 1789) chybí. V poslední otázce překlad zachovává neurčitost předlohy (*s'éclairer de l'une... profiter de l'autre*): podle pořadí slov v předchozí větě je „jednou“ praxe a „druhou“ teorie, smysl však připouští i čtení opačné.

Je tedy jisté, že jen neprivilegovaní členové mohou být voliči a poslanci národního shromáždění. Přání třetího stavu bude vždy dobré pro všechny občany; přání privilegovaných by bylo vždy špatné, ledaže by pominuli svůj zvláštní zájem a chtěli hlasovat jako prostí občané, to jest jako sám třetí stav. Třetí stav tedy stačí ke všemu, co lze od národního shromáždění očekávat; on jediný je tedy s to zjednat všechny výhody, které si lze právem slibovat od generálních stavů.

Snad si někdo pomyslí, že privilegovaným zbývá jako poslední útočiště pokládat se za zvláštní národ a žádat zastoupení oddělené a nezávislé. Sám jsem na okamžik takový předpoklad učinil. Je však nepřijatelný. V první kapitole tohoto spisu bylo předem dokázáno, že privilegované stavy nejsou a nemohou být zvláštním lidem. Existují a mohou existovat jen na útraty skutečného národa. Který národ na sebe dobrovolně vezme takové břemeno?

Spravedlnost a rozum se nemohou ohýbat podle toho, co se vám hodí. Neptejte se, jaké místo tedy mají privilegované třídy ve společenském řádu zaujímat: to je, jako byste se ptali, jaké místo má být v těle nemocného vykázáno zhoubné štěávě, která ho podrývá a trýzní. Je třeba ji neutralizovat, je třeba obnovit zdraví a souhru všech orgánů natolik, aby už nevznikaly ony chorobné sloučeniny, které kazí nejpodstatnější základy životní síly.⁴⁰ Vám se však říká, že ještě nejste schopni zdraví snést; a vy tomuto aforismu aristokratické moudrosti nasloucháte, jako východní národy přijímají útechy fatalismu! Zůstaňte tedy nemocní.⁴¹

40. Obraz vychází z dobového lékařství, které nemoci vykládalo porušením tělesných šťáv (*humours*). Sloveso *neutraliser*, v původním tisku zdůrazněné kurzivou, si Sieyès patrně vypůjčuje z chemie.

41. *Doplňeno ve třetím vydání*: pasáž od slov „Vám se však říká“ až sem v prvním vydání (leden 1789) chybí; spis tam končil větou o základech životní síly. Nová je i úvodní věta odstavce („Spravedlnost a rozum se nemohou ohýbat...“); první vydání začínalo slovy: „Zatím nelze říci, jaké místo mají dva privilegované sbory ve společenském řádu zaujímat: to je, jako byste se ptali...“

Esej o privilegiích

[Spis vyšel anonymně v listopadu 1788, ve chvíli, kdy se Francie před svoláním generálních stavů přela o to, jaké místo v nich má připadnout třetímu stavu; Sieyès v něm útočí na samu zásadu privilegií, zvláště privilegií čestných a dědičných. Překlad sleduje první vydání, jak je otiskl Edme Champion (1888); vysvětlivky uvedené slovy „Druhé vydání“ zaznamenávají významné odchylky přepracovaného vydání z roku 1789.]

Bylo řečeno, že privilegium je výjimkou pro toho, kdo je získá, a odražením pro ostatní. Je-li tomu tak, uznejte, že privilegia jsou ubohý vynález. Představme si společnost co nejlépe uspořádanou a co nejšťastnější: není snad jasné, že k jejímu úplnému rozvrácení postačí jedněm udělit výjimku a ostatní odradit?

Rád bych privilegia prozkoumal v jejich původu, v jejich povaze a v jejich účincích. Toto rozdělení je sice metodické, ale mohlo by mě nutit vracet se příliš často k týmž myšlenkám. Pokud jde o původ, zavedlo by mě do rozboru faktů, to jest do nekonečné hádky; neboť co všechno se nenajde ve faktech, hledá-li se tak, jak se hledává? Raději budu, chcete-li, předpokládat, že privilegia mají ten nejčistší původ. Jejich stoupenci, to jest téměř všichni, kdo z nich těží, nemohou žádat víc.

Všechna privilegia bez rozdílu mají zajisté za účel buď vyjímát ze zákona, nebo dávat *vylučné právo* na něco, co zákon nezakazuje. Podstatou privilegia je, že stojí mimo obecné právo, a z obecného práva lze vystoupit jen jedním, nebo druhým z těchto dvou způsobů. Z tohoto dvojího hlediska tedy prozkoumáme všechna privilegia zároveň.¹

Zeptejme se nejprve, co je účelem zákona. Bezpochyby zabránit tomu, aby byla porušována něčí svoboda nebo něčí vlastnictví. Zákony se nedělají pro potěšení z toho, že se dělají. Zákony, které by neměly jiný účinek než nevhodně omezovat svobodu občanů, by odporovaly cíli každého sdružení; bylo by třeba je co nejrychleji zrušit.

1. *Druhé vydání*: „Pojmeme-li tedy svůj předmět z tohoto dvojího hlediska, je třeba uznat, že soud, který z tohoto zkoumání vyplyne, právem postihne všechna privilegia najednou.“

Existuje *mateřský zákon*, z něhož mají vyplývat všechny ostatní: *Neškod' druhému*. Tento velký přirozený zákon rozvádí zákonodárce jaksi do podrobností v jednotlivých použitích, jež z něho vyvozuje pro dobrý pořádek společnosti; odtud vznikají všechny pozitivní zákony. Zákony, které mohou zabránit tomu, aby se druhému škodilo, jsou dobré; ty, které by tomuto cíli nesloužily ani zprostředkovaně, ani bezprostředně, jsou nutně špatné, neboť omezují svobodu a stojí proti zákonům opravdu dobrým.

Dlouhé zotročení myslí zavedlo ty nejžalostnější předsudky. Lid věří skoro upřímně, že má právo jen na to, co mu výslovné zákony dovolují. Jako by nevěděl, že svoboda je starší než každá společnost a každý zákonodárce; že se lidé spojili jen proto, aby svá práva ochránili před útoky zlých a aby se pod záštitou této bezpečnosti oddali širšímu, energičtějšímu a na počitky bohatšímu rozvoji svých mravních a tělesných schopností. Zákonodárce není ustanoven k tomu, aby nám práva uděloval, nýbrž aby je chránil. Omezuje-li naši svobodu, pak jen v jednáních, která by společnosti škodila; občanská svoboda se tudíž vztahuje na všechno, co zákon nezakazuje.²

S pomocí těchto základních zásad můžeme privilegia posoudit. Ta, jejichž účelem by bylo *vyjímát* ze zákona, se nedají hájit; každý zákon, jak jsme poznamenali, říká buď přímo, nebo nepřímo: *Neškod' druhému*; privilegovaným by se tedy tím říkalo: *Vám je dovoleno druhému škodit*. Není moci, které by bylo dáno něco takového udělit. Je-li zákon dobrý, má zavazovat každého; je-li špatný, je třeba jej zrušit: je útokem na svobodu.

2. *Druhé vydání* přepracovalo závěr předchozího odstavce (od slov „jsou nutně špatné“) a celý tento odstavec: „[Zákony, které by tomuto cíli nesloužily ani zprostředkovaně, ani bezprostředně,] jsou přece špatné, i kdyby neprojevovaly zlovolný úmysl; neboť za prvé omezují svobodu a za druhé buď zaujímají místo zákonů opravdu dobrých, nebo je přinejmenším ze všech sil odpuzují. Mimo zákon je všechno svobodné; mimo to, co zákon někomu zaručuje, patří každá věc všem. Dlouhé zotročení myslí má však ten žalostný účinek, že lid, místo aby znal své pravé společenské postavení a cítil, že má dokonce právo dát špatné zákony odvolat, došel až k víře, že mu patří jen to, co mu zákon, dobrý či špatný, ráčí přiznat. Jako by nevěděl, že svoboda i vlastnictví jsou starší než všechno ostatní; že lidé, když se sdružovali, nemohli mít jiný cíl než ochránit svá práva před útoky zlých a zároveň se pod záštitou této bezpečnosti oddat širšímu, energičtějšímu a na počitky bohatšímu rozvoji svých mravních a tělesných schopností; že tedy jejich vlastnictví, rozmnožené o všechno, co k němu ve společenském stavu mohla přidat nová příčinnivost, je vskutku jejich a nikdy je nelze pokládat za dar cizí moci; že ochrannou moc ustanovili oni sami; že není ustanovena k tomu, aby jim přiznávala, co jim patří, nýbrž aby to chránila; a že konečně každý občan bez rozdílu má nenapadnutelné právo nikoli na to, co zákon dovoluje, neboť zákon nemá co dovolovat, nýbrž na všechno, co nezakazuje.“

Stejně tak nelze nikomu dát výlučné právo na něco, co zákon nezakazuje; znamenalo by to uloupit občanům část jejich svobody. Všechno, co zákon nezakazuje, jak jsme rovněž poznamenali, náleží do oblasti občanské svobody a patří všem. Udělit někomu výlučné privilegium na to, co patří všem, by znamenalo škodit všem kvůli jednomu. V tom je obsažena představa nespravedlnosti a zároveň toho nejnesmyslnějšího nerozumy.

Všechna privilegia jsou tedy z povahy věci nespravedlivá, odporná a v rozporu s nejvyšším cílem každé politické společnosti.

Čestná privilegia³ nelze z tohoto obecného odsudku vyjmout, protože mají jeden ze znaků, které jsme právě uvedli: dávají výlučné právo na to, co zákon nezakazuje; nemluvě o tom, že pod pokryteckým názvem čestných privilegií není téměř žádného peněžního prospěchu, kterého by se nesnažila zmocnit. Protože se však i mezi rozumnými lidmi najdou mnozí, kdo se tohoto druhu privilegií zastávají nebo pro ně aspoň žádají milost, je dobré pozorně prozkoumat, zda jsou opravdu omluvitelnější než ostatní.

Já za sebe řeknu upřímně, že na nich nacházím o jednu vadu víc a že se mi tato vada zdá ze všech největší.⁴ Směřuji totiž k ponížení velkého tělesa občanů, a věru není malým zlem, které se lidem působí, jsou-li ponižováni. Není snadné pochopit, jak bylo možné svolit k tomu, aby bylo takto pokoroeno pětadvacet milionů sedm set tisíc lidí proto, aby jich bylo směšně pocťeno tři sta tisíc. Na tom zajisté není nic, co by se shodovalo s obecným zájmem.⁵

Nejpříznivějším důvodem k udělení čestného privilegia by bylo, že někdo prokázal velkou službu vlasti, to jest národu, jímž nemůže být nic jiného než veškerenstvo občanů. Dobrá! Odměňte úd, který se zasloužil o tělo; ale nedopouštějte se toho nesmyslného bláznovství, abyste tělo ponižovali

3. Čestnými privilegii se rozumějí přednosti, které nepřinášejí přímý peněžní prospěch: tituly, přednost při obřadech, vyhrazená místa, právo nosit kord a podobně. Od nich se odlišovala privilegia peněžitá, především osvobození od *taille*, hlavní přímé daně, kterou platili jen neprivilegovaní.

4. Druhé vydání mírněji: „... a tato vada se mi zdá obrovská.“

5. Druhé vydání místo posledních dvou vět: „Pochopí kdy někdo, že bylo možné svolit k tomu, aby bylo takto pokoroeno pětadvacet milionů osm set tisíc jedinců proto, aby jich bylo směšně pocťeno dvě stě tisíc? Ukázal by nám laskavě i ten nejjobratnější sofista, co v tak protispoločenském uspořádání vidí shodného s obecným zájmem?“ Sieyès tu snížil odhad počtu privilegovaných ze tří set na dvě stě tisíc; k témuž číslu dospívá i ve spise *Co je třetí stav?*

před údem. Masa občanů je vždy věcí hlavní, tím, čemu se slouží. Má být v jakémkoli smyslu obětována služebníkov, jemuž náleží odměna jen proto, že jí sloužil?

Tak křiklavý rozpor měl být pocíťován všeobecně. Ani zdaleka: náš závěr se možná bude zdát nový, nebo přinejmenším velmi podivný. V této věci totiž mezi námi panuje zakořeněná pověra, která odmítá rozum a uráží se i pouhou pochybností. Některé divošské národy si libují ve směšných znetvořeníích a vzdávají jim hold, jaký náleží přirozené kráse. U národů hyperborejských⁶ se hloupými poctami zahrnují výrůstky politické, mnohem znetvořenější a hlavně mnohem škodlivější, protože vysušují⁷ společenské tělo. Ale pověra pomíjí a tělo, které hyzdila, se znovu objevuje v celé své síle a přirozené kráse.

Jakže, řekne se, vy nechcete uznávat služby prokázané státu? Odpusťte, ale odměny státu nespátřuji v ničem, co by bylo nespravedlivé nebo ponižující; neboť nikoho nelze odměňovat na úkor druhého.⁸ Neplet' me si dvě věci tak rozdílné, jako jsou *privilegia* a *odměny*.

Mluvíte o službách obyčejných? K jejich splacení jsou obyčejné platy nebo odměny téže povahy. Jde o službu významnou nebo o skvělý čin? Nabídněte rychlý postup v hodnosti nebo vynikající úřad, úměrně nadání toho, koho máte odměnit. A je-li třeba, přidejte nakonec i penzi, ale jen ve velmi malém počtu případů a pouze tehdy, když pro okolnosti, jako je stáří, zranění atd. atd., nemůže být dostatečnou odměnou žádný jiný prostředek.

To nestačí, říkáte; potřebujeme ještě viditelná vyznamenání; chceme si zajistit ohledy a veřejnou vážnost...

Na to vám zase já odpovím s prostým zdravým rozumem, že pravé vyznamenání je ve službě, kterou jste prokázal vlasti a lidstvu, a že ohledy a veřejná vážnost nemohou nepřijít tam, kam je tento druh zásluhy volá.

Nechte, nechte veřejnost, ať svobodně rozdává projevy své úcty. Pohlížíte-li na tuto úctu ze svého filozofického hlediska jako na mravní minci, moc-

6. Hyperborejci byli v antickém bájesloví lid žijící na nejzazším severu. Sieyès tak ironicky označuje národy evropského severu, tedy i Francouze, které staví po bok „divochům“.

7. Druhé vydání ostřeji: „protože rozhodávají a ničí“.

8. Druhé vydání dodává: „a zejména ne na úkor téměř všech ostatních“.

nou svými účinky, máte pravdu; chcete-li však, aby si její rozdělení osvojil panovník, bloudíte ve svých myšlenkách.⁹ Tato úcta je statkem veřejnosti; je jejím posledním vlastnictvím; a příroda, lepší filozof než vy, spojila pocit vážnosti jedině s vděčností lidu. Neboť tam, a jedině tam, sídlí vlast, tam jsou pravé potřeby; ty posvátné potřeby, jimiž vlády pohrdají, ale které budou věčně zbožňovaným předmětem ctnosti a génia. Ach, nechte přirozenou odměnu za ně svobodně plynout z lůna národa, aby splácel svůj dluh. Nerušte nic na tomto vznešeném obchodu mezi službami, které lidu prokazují velcí muži, a daní vážnosti, kterou velkým mužům přináší lid. Je

9. *Druhé vydání* místo následující pasáže (až po slova „z těchto přirozených a svobodných vztahů“): „Příroda, lepší filozof než vy, položila pravý zdroj vážnosti do citů lidu. Neboť u lidu jsou pravé potřeby; tam sídlí vlast, které jsou vynikající muži povoláni zasvětit své nadání; tam tedy měl být uložen poklad odměn, po nichž mohou toužit. Slepé události a ještě slepější špatné zákony se proti množství spikly. Bylo vyděděno, zbaveno všeho. Zbývá mu jen moc pocítit svou úctou ty, kdo mu slouží; už jen tímto prostředkem může ještě podněcovat muže hodné toho, aby mu sloužili. Chcete je oloupit o poslední statek, o poslední zálohu, a učinit tak i jeho nejvnitřnější vlastnictví neužitečným pro jeho štěstí? Běžní správcové státu, když velké těleso občanů zruinovali a ponížili, snadno si zvyknou je zanedbávat. Přehlížejí lid a pohrdají jím skoro upřímně, ačkoli opovržlivým se mohl stát jedině jejich zločinem. Zabývají-li se jím ještě, pak jen proto, aby trestali jeho chyby. Nad lidem bdí jejich hněv, jejich něha patří jen privilegovaným. Ale i tehdy se ctnost a génius ještě snaží plnit určení přírody. V hloubi energických a čistých duší bez ustání mluví tajný hlas ve prospěch slabých. Ano, posvátné potřeby lidu budou věčně zbožňovaným předmětem úvah nezávislého filozofa, tajným nebo veřejným cílem péče a obětí ctnostného občana. Chudák ovšem svým dobrodincům odpovídá jen žehnáním; ale oč je tato odměna vyšší než všechny přízně moci! Ach, nechte odměnu veřejné vážnosti svobodně plynout z lůna národa, aby splácel svůj dluh géniu a ctnosti. Střežme se porušit vznešené vztahy lidskosti, které příroda pečlivě vryla do hloubi našich srdcí. Tleskejme tomu podivuhodnému obchodu dobrodiní a poct, který se k útěše země ustavuje mezi potřebami vděčného lidu a velkými muži, vrchovatě zaplacenými za všechny své služby pouhou daní vděčnosti. V této směně je všechno čisté; je plodná ctnostmi a mocná štěstím, dokud není rušena ve svém přirozeném a svobodném běhu.“

čistý, je pravý, je plodný štěstím i ctnostmi, dokud se rodí z těchto přirozených a svobodných vztahů.¹⁰

Zmocní-li se ho však dvůr, kazí jej a ničí. Veřejná úcta zabloudí do otrávených stok intrik, přízně nebo zločinného spolčení. Ctnost a génius zůstávají bez odměny, a vedle toho množství pestře strakatých znaků a ozdob¹¹ panovačně prikazuje úctu a ohledy k prostřednosti, nízkosti a neřesti; zkrátka pocty dusí čest a duše upadají.

Ale připusťme, že vy, sám ctnostný, nikdy nezaměníte toho, kdo je hoden odměny, s tím, koho by bylo třeba potrestat; musíte aspoň uznat, že vyznamenání, které jste udělil, může – zvrhne-li se jeho nositel – sloužit už jen k tomu, aby byl ctěn člověk nízký, možná nepřítel vlasti. Nenávratně jste v jeho prospěch zcizil část veřejné vážnosti.

Naopak úcta, která vychází z lidu, je nutně svobodná a odnímá se v okamžiku, kdy přestává být zasloužená.

To je jediná odměna vždy úměrná duši ctnostného občana; jediná, která dokáže podněcovat k dobrým skutkům, a ne dráždit žízeň marnivosti a pý-

10. *Druhé vydání* místo následujících dvou odstavců (od slov „Zmocní-li se ho však dvůr“ po slova „část veřejné vážnosti“): „Zmocní-li se ho však dvůr, nevidím už ve veřejné úctě nic než minci znehodnocenou úklady nedůstojného monopolu. Ze zneužívání, které se s ní děje, musí brzy vzejít a rozlít se po všech třídách občanů ta nejopovážlivější nemravnost. Smluvená znamení, která mají přivolávat vážnost, jsou špatně umístěna a svádějí její cit na scestí. U většiny lidí se tento cit nakonec zkazí už samým spojením, k němuž je nucen; jak by mohl uniknout jedu neřesti, k nimž si zvyká přimykát? U malého počtu lidí osvícených se úcta stahuje do hloubi srdce, rozhořčená nad hanebnou úlohou, kterou jí chtěli vnutit; skutečné úcty tedy už není; a přece její řeč a její chování ve společnosti přetrvávají, aby se falešné veřejné pocty zaprodávaly pletichářům, oblíbencům a často lidem nejprovinilejším. Při takovém rozvratu mravů je génius pronásledován a ctnost zesměšňována; a vedle toho množství pestře strakatých znaků a ozdob panovačně prikazuje úctu k prostřednosti, nízkosti a zločinu. Jak by pocty nakonec neudusily čest, nezkazily nadobro veřejné mínění a neponížily všechny duše? Marně byste tvrdil, že vy, sám ctnostný, nikdy nezaměníte obratného šarlatána nebo podlého dvořana s dobrým služebníkem, který se o veřejné odměny uchází právem: vaše četné omyly v této věci dosvědčuje zkušenost. A konečně, nemusíte snad uznat aspoň to, že ti, jimž jste vydal své podivné patenty na čest, se mohou později zvrhnout ve svém smýšlení i ve svém jednání? Přesto budou dál vyžadovat a přitahovat pocty množstvím. Zcizil jste tedy nenávratně část veřejné vážnosti ve prospěch občanů nehodných, ve prospěch lidí, které možná poznamenalo naše spravedlivé opovržení.“

11. Mínil se řádové kříže a stuhy královských řádů (například řádu Svatého Ducha a řádu svatého Ludvíka), které uděloval král.

chy; jediná, o kterou lze usilovat a které lze dosáhnout bez pletich a bez nízkosti.¹²

Ještě jednou: nechte občany, ať sami nakládají se svými city a ať se sami oddávají tomu tak lichotivému a tak povzbudivému projevu, který jim dovedou dát jakoby z vnuknutí; a pak poznáte – podle svobodného soutěžení všech duší, které mají energii, a podle znásobeného úsilí ve všech druzích dobra –, co musí pro pokrok společnosti vykonat velká vzpruha veřejné úcty.*

* *Sieyèsova poznámka.* Mluvím ostatně o národě svobodném nebo o takovém, který se svobodným stane. Je zcela jisté, že rozdílení veřejných poct nemůže náležet lidu zotročenému. U zotročeného lidu je mravní mince vždy falešná, ať ji rozdává kterákoli ruka. (*Poznámka přibyla ve druhém vydání.*)

Ale vaší lenosti a vaší pýše vyhovují lépe privilegia. Vidím to: nejde vám ani tak o to, abyste byl vyznamenán *svými* spoluobčany, jako o to, abyste byl odlišen *od* svých spoluobčanů.*¹³ Je-li tomu tak, nezasloužíte ani jedno, ani druhé, a o vás už nemůže být řeč, jedná-li se o odměnách, které mají být přiznávány zásluze.

* *Sieyèsova poznámka.* I kdyby se této poznámce mělo vytýkat, že je poněkud *metafyzická* – a vytýkali by to lidé, kteří neznají hodnotu tohoto slova, z něhož se pro nepozorné duchy stal takový strašák –, řeknu, že odlišení *od*¹⁴ není nic jiného než *rozdíl*: náleží oběma členům zároveň; neboť je-li A odlišeno *od* B, je jasné, že z téhož důvodu bude B odlišeno *od* A. A a B jsou si tedy, jak se říká, kvit. Všichni jedinci, všechny bytosti se přece musí jeden od druhého lišit. Není tu nač být pyšný, anebo by na to měli všichni stejné právo. V přírodě nejsou nadřa-

12. *Druhé vydání* přepracovalo předchozí odstavec („Naopak úcta...“): „Jinak je tomu s úctou, která vychází z lidu. Je nutně svobodná, a proto se odnímá, jakmile přestává být zasloužená. Je čistší ve svém původu a přirozenější ve svých hnutích, a proto je také jistější ve svém postupu a užitečnější ve svých účincích.“

13. *Druhé vydání* místo následující věty: „Tady se tedy projevil ten tajný cit, ta nelidská touha plná pýchy, a přece tak hanebná, že jste se ji snažil skrýt pod zdáním veřejného zájmu. Neusilujete o úctu ani o lásku svých bližních; posloucháte naopak jen popudy marnivosti, nepřátelské lidem, jejichž rovnost vás uráží. V hloubi srdce vyčítáte přírodě, že vaše spoluobčany nezařadila mezi nižší druhy, určené jediné k tomu, aby vám sloužily. Proč jen všichni nesdílejí rozhořčení, které mě naplňuje? Věřu, na otázce, kterou se zabýváme, jste neměl ani zdaleka osobní zájem. Šlo o odměny, které mají být přiznávány zásluze, a ne o tresty, jež by bylo třeba v civilizovaném státě ukládat nejzrádnějším nepřátelům společenského blaha.“

14. Sieyès tu rozvádí slovní hru předchozí věty: francouzské *distingué par* (vyznamenán kým) a *distingué de* (odlišen od koho) jsou tvary téhož slovesa.

zenost a podřazenost věcmi práva, nýbrž věcmi skutečnosti: nadřazeným se stává ten, kdo nad druhým zvítězí. Tato faktická výhoda ovšem předpokládá více síly na jedné straně než na druhé; chceme-li však jít až k tomuto prvnímu titulu, na které straně bude převaha? Komu podle vás náleží, tělesu občanů, nebo privilegovaným?

Vyznamenání *někým* je naopak společenskou zásadou neplodnější na dobré skutky, dobré mravy atd. Sídli-li však v duši těch, kdo *vyznamenávají*, a nikoli v ruce toho, kdo si osobuje vyznamenání rozdílet; je-li to z jejich strany cit – a ničím jiným být nemůže, nemá-li přestat být pravdou –, je třeba také říci, že tento cit je svou podstatou svobodný a že je krajním bláznovstvím, ať se o to pokouší kdokoli, chtít proti mé vůli nakládat s mou úctou a s mými poctami. (*Poznámka přibyla ve druhém vydání.*)

Od těchto obecných úvah o čestných privilegiích sestupme k jejich *účinkům*, a to jak vzhledem k zájmu veřejnému, tak vzhledem k zájmu samých privilegovaných.

V okamžiku, kdy panovník¹⁵ vtiskne občanovi ráz privilegovaného, otevírá duši tohoto občana zájmu zvláštnímu a více či méně ji uzavírá vnuknutím zájmu společného. Představa vlasti se mu zužuje; uzavírá se do kasty, do níž byl přijat. Všechno jeho úsilí, dříve s užitkem vynakládané ve službě národní věci, se obrátí proti ní. Chtěli ho povzbudit, aby jednal lépe; podařilo se jen ho zkazit.

Tehdy se v jeho duši rodí jakási potřeba vynikat nad jiné, nenasytná touha panovat. Tato touha, bohužel až příliš blízká lidské povaze, je pravá protispoločenská nemoc; není nikoho, kdo by ji nebyl tisíckrát pocítil;¹⁶ a je-li už svou podstatou vždy škodlivá, posuďte, jak teprve pustoší, když jí veřejné mínění a zákon propůjčí svou mocnou oporu.

Vnikněte na okamžik do nových citů privilegovaného. Sebe a své druhy pokládá za zvláštní stav, za vyvolený národ v národě. Myslí si, že je zavázán především lidem své kasty, a zabývá-li se ještě ostatními, jsou to už vskutku jen *ti ostatní*, už to nejsou jeho lidé. Už to není to těleso, jehož byl údem. Je to jen *lid*, lid, který je brzy v jeho řeči stejně jako v jeho srdci pouhým shlukem *lidí, kteří nic nejsou*, třídou lidí stvořenou výslovně k tomu, aby sloužila, kdežto on je stvořen k tomu, aby poroučel a užíval.

15. *Druhé vydání*: „ministři“ (místo „panovník“).

16. *Druhé vydání* slova „není nikoho, kdo by ji nebyl tisíckrát pocítil“ vypouští.

Ano, privilegovaní skutečně docházejí k tomu, že se pokládají za jiný druh lidí.* Toto mínění, na pohled tak přehnané, které jako by s pojmem privilegia nesouviselo, se nepozorovaně stává jakoby jeho přirozeným důsledkem a nakonec se uhnízdí ve všech hlavách. Ptám se každého přímého a poctivého privilegovaného, a takoví se jistě najdou: vidí-li vedle sebe člověka z lidu, který nepřišel prosit o ochranu, nepocítí nejčastěji bezděčné hnutí odporu, hotové při nejmenší zámince propuknout nějakým tvrdým slovem nebo pohrdavým posuňkem?

* *Sieyèsova poznámka*. Protože nechci, aby mě někdo vinil z přehánění, přečtěte si na konci autentickou a pozoruhodnou listinu, kterou vyjímám z protokolu šlechtického stavu na stavech roku 1614.¹⁷

Falešný pocit osobní nadřazenosti je privilegovaným tak drahý, že jej chtějí rozšířit na všechny své styky s ostatními občany. Nejsou *stvořeni k tomu*, aby byli *směšováni*, aby stáli *vedle*,¹⁸ aby se ocitali *pohromadě* atd. atd. Přít se nebo vypadat, že člověk nemá pravdu, když ji nemá, znamená hluboce *si zadat*; a dokonce i mít pravdu vůči... atd. atd. znamená *kompromitovat se*.

Je však třeba vidět především na odlehlém venkově, ve starých zámcích, jak se tento cit živí a nadouvá v lůně pyšné zahálky. Tam si člověk váží sám sebe, tam ví, co všechno znamená *člověk, jak se patří*, tam se ostatními pohrdá do sytosti! Tam člověk hýčká a upřímně zbožňuje svou vysokou důstojnost; a třebaže všechno úsilí takové pověry nemůže tak směšnému bludu dodat ani nejmenší stupeň skutečnosti, na tom nezáleží: privilegova-

17. Generální stavy z let 1614–1615 byly poslední, které se před rokem 1789 sešly; proto se k nim v roce 1788 obracel každý, kdo hledal vzor pro stavy příští. Listinu otiskuje Sieyès na konci spisu („Poznámka ke straně 9“).

18. *Druhé vydání* sem vkládá ještě: „aby s nimi soutěžili“.

ný v něj věří s takovou láskou a s takovým přesvědčením, s jakým pirejský blázen¹⁹ věřil ve svou chiméru.²⁰

* *Sieyèsova poznámka. (K druhému vydání: patří k přepracovanému znění předchozího odstavce, které je otištěno ve vysvětlivce na jeho konci – k místu tam označenému jednou hvězdičkou, za slovy „příbuzenským citem“.)* Kdo by v takových chvílích neslyšel, jak průvodce pronáší roztomilé úvahy o *tomhle, který byl roku dvanáct set a tolik tvrdý chlapík: jeho vazalové neměli na růžích ustláno* atd. ...; o *tamtom* (rozumí se, že se vysloví jeho starobylé jméno), *který se nešikovně zapletl do zrady a zaplatil hlavou* atd. ..., ale vždycky roku *dvanáct set...* Chci k tomu vyprávět poměrně nedávný výrok jedné dámy, která v četné a vybrané společnosti co nejostřeji odsuzovala vskutku zločinné chování kohosi z jednoho z největších rodů království. Náhle se přeruší a s výrazem, který lze těž-

19. Antická anekdota (vypráví ji mimo jiné Aelianus) o Athéňanu Thrasyllovi, který v pomatení věřil, že mu patří všechny lodi připlouvající do přístavu Pireus.

20. *Druhé vydání* celý tento odstavec přepsalo a rozšířilo: „Nic však v tomto ohledu není pozoruhodnější než podiváná, která se naskýtá na venkově daleko od hlavního města. Tam se ušlechtilý pocit vlastní nadřazenosti živí a nadouvá v bezpečí před rozumem i před vášněmi měst. Ve starých zámcích si privilegovaný váží sám sebe lépe; může déle setrávat ve vytržení před podobiznami svých předků a pohodlněji se opájet ctí, že pochází z lidí, kteří žili ve třináctém a čtrnáctém století; netuší totiž, že by taková výhoda mohla být společná všem rodinám. Podle jeho mínění je to znak vlastní jen některým rodům. Často tuto řadu předků, při pohledu na něž se tolikrát oddával nejšladším snům, s veškerou možnou skromností předvádí účtě cizích lidí. U otce nebo děda se však dlouho nezdržuje (tato slova mají v sobě dokonce cosi urážlivého pro důstojnost privilegované řeči). Nejvzdálenější předkové jsou nejlepši; ti jsou nejbliže jeho lásce i jeho marnivosti. Viděl jsem takové dlouhé galerie otcovských podobizen. Nejsou cenné malířovým uměním, ba ani, přiznejme si to, příbuzenským citem;* ale jak vznešené jsou vzpomínkami na časy a mravy *starého dobrého feudálního zřízení!* Na zámcích se s nadšením, s jakým je třeba vnímat krásná umění, vnímá celý účinek rodokmenu s hustými větvemi a štíhlým kmenem. Tam se ví, a nezapomíná se na to ani při nejneopatrnější příležitosti, co všechno *znamená* člověk, *jak se patří*, a na jaké místo je třeba postavit každého.** Jak malá a opovrženíhodná se vedle těchto vznešených rozjímání zdají zaměstnání *lidí z města!* Kdyby bylo dovoleno vyslovit jejich pravé jméno, mohli bychom se ptát: Co je *měšťan* vedle dobrého privilegovaného? Ten upírá oči neustále na ušlechtilou *minulost*. Vidí v ní všechny své tituly, všechnu svou sílu, žije ze svých předků. Měšťan naproti tomu upírá oči stále na neurozenou *přítomnost* a na lhostejnou *budoucnost*; jednu připravuje a druhou udržuje prostředky své přičinlivosti. On *je*, místo aby *byl býval*; snáší námahu, a co horšího, i hanbu, že veškerý svůj důvtip a všechnu svou sílu vynakládá na naši nynější službu a že žije ze své práce, potřebné všem. Ach, proč jen privilegovaný nemůže odejít do *minulosti*, těšit se tam ze svých titulů a ze své velikosti a přenechat hloupému národu *přítomnost* s celou její neurozeností! Dobrý privilegovaný má v sobě stejné zalíbení, jako má pohrdání pro ostatní. Hýčká a vážně zbožňuje svou osobní důstojnost; a třebaže všechno úsilí takové pověry nemůže tak směšným bludům propůjčit ani nejmenší stupeň skutečnosti, vyplňují přesto celou jeho duši; privilegovaný se jim oddává s takovou láskou, s jakou pirejský blázen věřil ve svou chiméru.“ K místům označeným hvězdičkami připojil Sieyès ve druhém vydání dvě poznámky; jsou otištěny hned pod tímto odstavcem.

ko vyličít, řekne: „Ale nevím, proč o něm mluvím tak zle, vždyť mám tu čest být s ním spřízněna.“ (*Poznámka přibyla ve druhém vydání.*)

**** Sieyèsova poznámka.** (*K druhému vydání: patří k témuž přepracovanému znění předchozího odstavce – k místu označenému ve vysvětlivce dvěma hvězdičkami, za slovy „na jaké místo je třeba postavit každého“.*) Vzdávám se pokusu zachytit všechny odstíny a všechny jemnosti obvyklé řeči privilegovaných. Pro tento jazyk bychom potřebovali zvláštní slovník, který by byl v nejedné věci novinkou; místo aby totiž podával vlastní nebo přenesený význam slov, šlo by v něm naopak o to, oddělit od slov jejich pravý smysl a neponechat pod nimi nic než prázdno pro rozum, zato však podivuhodné hlubiny pro předsudek. Dočetli bychom se v něm, co to znamená být privilegován privilegiem, které *nemá počátek*. Ti, kdo mají privilegia tohoto druhu, patří k *dobrým*. Ti *jsou z milosti* Boží a velmi se liší od onoho zástupu nových privilegovaných, kteří *jsou z milosti* panovníkovy. Do počtu se neberou občané, kteří neusilují být něčím z *milosti*, a jsou proto odkázáni na to, aby se ukazovali jen svými osobními vlastnostmi: to je *pramálo*; to je *národ*. V tomto novém slovníku bychom se dozvěděli, že *urozenost* mají jen ti, kdo nemají žádný *původ*. Ani panovníkovi privilegovaní se neodvažují myslet, že mají víc než *poloviční urozenost*, a *národ* nemá žádnou. Bylo by zbytečné poznamenávat, že *urozenost*, o níž je tu řeč, není ta, která pochází od otce a matky, nýbrž ta, kterou uděluje panovník listinou a svým podpisem, nebo ještě lépe ta, která pochází *bůhvíodkud*: ta je *ceněna nejvýše*. Jestliže jste se například domnívali, že každý člověk má nutně svého otce, svého děda, své předky atd., mylili jste se. V této věci fyzická jistota nestačí; platí jen osvědčení pana Chérina.²¹ Kdo má být *starobylý*, musí patřit k *dobrým*, jak jsme řekli. Noví privilegovaní jsou *lidé ze včerejška*; a o neprivilegovaných občanech vám nevím co říci, leda to, že se zřejmě ještě nenarodili.

Přiznávám, že žasnu nad nadáním, s nímž privilegovaní dokážou do nedohledna, a aniž kdy ztratí nit, prodlužovat tyto vznešené, třebaže nekonečné rozhovory. Nejzajímavější je podle mého soudu poslouchat ty, kdo ustavičně klečí před vlastní *ctí* a vlastními nároky, a přitom se tak srdečně smějí týmž nárokům u druhých. Tvrdím, že názory privilegovaných jsou na výši jejich citů; a abych o tom podal nový důkaz, vyličím podle jejich způsobu vidění pravý obraz politické společnosti. Skládají ji ze šesti až sedmi tříd, podřízených jedna druhé. V první jsou *velcí páni*, to jest ta část lidí od dvora, v níž se spojuje urozenost, vysoké místo a bohatství. Druhá třída zahrnuje známé *představené*,²² ty, kdo *jsou vidět*:

21. Chérin – genealog královských řádů (úřad zastával Bernard Chérin, † 1785, a po něm jeho syn), který přezkoumával doklady urozenosti vyžadované mimo jiné pro představení u dvora.

22. „Představení“ (*présentés*) byli šlechtici, kterým se dostalo cti být představeni králi a královské rodině, tedy takzvaných poct dvora; vyžadoval se k tomu doklad starobylého šlechtictví. Představení oznamovaly úřední noviny *Gazette de France* – odtud níže „pocty v novinách“.

to jsou lidé vznešení. Na třetím místě přicházejí představení neznámí, kterým šlo jen o pocty v novinách: to jsou lidé, kteří něco jsou. Za čtvrté: do třídy nepředstavených, kteří však mohou být dobří, se házejí všichni venkovští zemánkové; to je výraz, kterého užívají. Do páté třídy je třeba zařadit poněkud starší nobilitované čili lidi nicotné. V šesté se objevují, nebo spíše jsou do ní odsunuti, nobilitovaní noví čili lidé, kteří jsou méně než nic. A konečně, aby se na nic nezapomnělo, ráčí se v sedmém oddíle ponechat zbytek občanů, který nelze označit jinak než nadávkami. Takový je společenský řád podle vládnoucího předsudku; a neříkám nic nového, leda pro ty, kdo nejsou z tohoto světa. (Poznámka přibyla ve druhém vydání.)

Marnivost, která bývá obvykle věcí jednotlivce a ráda se osamocuje, se tu rychle mění v nezkrotného korporativního ducha.

Narazí-li privilegovaný na sebemenší potíž ze strany třídy, již pohrdá, nejprve se rozhněvá; cítí se dotčen ve své prerogativě; domnívá se, že je dotčen na svém statku, na svém vlastnictví; a brzy podnítí a rozpálí všechny své spoluprivilegované a podaří se mu vytvořit strašlivé spolčení, hotové obětovat všechno pro zachování a potom i pro rozmnožení své odporné prerogativy.

Tak se politický řád převrací a zbývá z něho už jen ohavný aristokratismus.

Ale ve společnosti, namítne se, se s neprivilegovanými jedná stejně zdvořile jako s ostatními. Nejsem první, kdo si povšiml povahy francouzské zdvořilosti. Francouzský privilegovaný není zdvořilý proto, že je tím povinen²³ druhým, nýbrž proto, že se domnívá, že je tím povinen sám sobě. Necítí práva druhých, cítí sebe, svou důstojnost. Nechce, aby ho pro jeho způsoby někdo zaměnil s tím, čemu se říká špatná společnost. Co mám říci? Báł by se, že by ho ten, komu zdvořilost prokazuje, mohl pokládat za neprivilegovaného, jako je on sám.

... Nedejme se svést tímto pitvorným a klamným zdáním; mějme tolik rozumu, abychom v něm viděli jen to, co v něm je: pyšný přívlastek týchž privilegií, která se nám hnusí.

23. Druhé vydání: „... ne proto, že se domnívá, že je tím povinen druhým, nýbrž proto, že se domnívá, že je tím povinen sám sobě“.

Na vysvětlení té tak palčivé žízňě po privilegiích si snad někdo pomyslí, že se aspoň – za cenu veřejného štěstí – pro privilegované vytvořil zvláštní druh blaženosti, daný opojným kouzlem oné nadřazenosti, které malý počet užívá, po níž velký počet touží a za kterou se ostatní mohou mstít jen prostředky závisti nebo nenávisti.

Což se zapomnělo, že příroda nikdy neukládala zákony bezmocné nebo plané a že rozhodla udílet lidem štěstí jen v rovnosti? Což se neví, že je to proradná směna, kterou marnivost nabízí za všechno to množství přirozených citů, z nichž se skládá skutečná blaženost?

Poslechněme si o tom vlastní zkušenost,* otevřme oči nad zkušeností všech velkých privilegovaných, všech velkých zmocněnců, které jejich postavení vystavuje tomu, aby v provinciích užívali všech domnělých kouzel nadřazenosti. Ta nadřazenost pro ně dělá všechno; a přece jsou sami, nuda unavuje jejich duši a mstí práva přírody. Pohleďte na tu netrpělivou horlivost, s níž se vracejí hledat sobě rovné do hlavního města, a uvidíte, jak pošetilé je ustavičně sít na poli marnivosti, kde lze sklízet jen bodláčí pýchy a makovice nudy.

* *Sieyèsova poznámka.* Společnost je pro všechny, které osud neodsoudil k práci bez oddechu, nejčistším a nejvydatnějším pramenem příjemných požitků; cítíme to, a národ, který se pokládá za nejcivilizovanější, se také chlubí, že má nejlepší společnost. Kde má být dobrá společnost? Bezpochyby tam, kde by se lidé, kteří se k sobě nejlépe hodí, mohli svobodně sblížovat, a ti, kdo se k sobě nehodí, bez překážek rozcházet; tam, kde by v daném počtu lidí bylo víc těch, kdo mají nadání a ducha pro společnost, a kde by výběru mezi nimi nepřekážel žádný ohled cizí účelu, pro nějž se lidé scházejí. Ať se řekne, zda se stavovské předsudky tomtu tak prostému uspořádání nestavějí do cesty všemi způsoby! Kolik paní domu je nuceno držet si od těla muže, kteří by je zajímali nejvíc, z ohledu na vysoké privilegované, kteří je nudí! Marně ve svých tak vychvalovaných a tak mdlých společnostech *opííte* onu rovnost, jejíž naprostou nezbytnost nemůžete necítit: v prchavých chvílích se lidé nemohou vnitřně proměnit natolik, aby se jeden druhému stali vším, čím by bezpochyby byli, kdyby rovnost byla skutečností celého života, a ne hrou několika okamžiků. Tato látka by byla nevyčerpatelná; mohu jen naznačit několik pohledů.

Nezaměňujeme s nesmyslnou a chimérickou nadřazeností, která je dílem privilegií, onu nadřazenost zákonnou, jež předpokládá jen vládnoucí a ovládané. Ta je skutečná; je nutná. Jedny nenaplníuje pýchou, druhé nepo-

kořuje: je to nadřazenost *funkcí*, a ne *osob*; a nemůže-li ani tato nadřazenost vynahradit slasti rovnosti, co si pomyslet o chiměře, kterou se sytí pouzí privilegovaní?

Ach, kdyby lidé chtěli poznat své zájmy; kdyby dovedli udělat něco pro své štěstí! Kdyby konečně svolili otevřít oči nad krutou neprozřetelností, která je vedla k tomu, že tak dlouho pohrdali právy svobodných občanů pro planá privilegia poroby; jak by si pospíšili zřící se četných marností, k nimž byli od dětství cvičeni! Jak by nedůvěřovali řádu věcí, který se tak dobře snáší s despotismem! Práva občana zahrnují všechno; privilegia všechno kazí a nic nenahrazují.²⁴

Až dosud jsem všechna privilegia směřoval, dědičná i ta, která člověk získá sám; ne že by byla ve společenském stavu všechna stejně škodlivá a stejně nebezpečná. Je-li v řádu zla a nesmyslnosti nějaké pořadí, pak dědičným privilegiím v něm bezpochyby patří první místo, a nesnížím svůj rozum k tomu, abych dokazoval pravdu tak hmatatelnou. Učinit z privilegia převoditelné vlastnictví znamená připravit se i o ty chabé záminky, jimiž se udílení privilegií obhazuje; znamená to převrátit každou zásadu a všechen rozum.

Další postřehy vrhnou nové světlo na neblahé účinky privilegií. Předtím si všimněme jedné obecné pravdy: falešné myšlenky stačí, aby ji oplodnil osobní zájem a podepřel příklad několika století, a nakonec zkazí celý rozum. Nepozorovaně, od předsudku k předsudku, se dospívá k celé soustavě nauky, která představuje krajní mez nerozumu a to nejpobuřivější, co v něm je, a přece se jí nikdy nepodaří otřást dlouhou a pověřčivou důvěrností lidu.²⁵

A tak před našima očima – a národ přitom ani nepomyslí na to, aby se ozval – vyrůstají četné roje privilegovaných ve zbožném přesvědčení, že

24. *Druhé vydání* dodává: „leda u otroků“.

25. *Druhé vydání*: „Nepozorovaně, od předsudku k předsudku, se upadá do soustavy nauky, která představuje krajní mez nerozumu, a – co je nejpobuřivější – dlouhá a pověřčivá důvěrnost lidu tím není o nic víc otřesena.“

mají jakési nabyté právo: pouhým narozením na *pocty* a pouhou svou existencí na díl z toho, co odvádí lid.²⁶

Nestačilo totiž, že se privilegovaní pokládali za jiný druh lidí; dospěli k tomu, že skromně a skoro upřímně pokládají sebe i své potomky za *potřebu* lidu, a to nikoli jako úředníci věci veřejné; z tohoto titulu by se podobali všem veřejným zmocněncům, ať jsou vybíráni z kterékoli třídy. Domnívají se, že jsou nezbytní každé společnosti žijící pod monarchickým zřízením, právě jako privilegované těleso. Mluví-li k hlavám vlády nebo k samému panovníkovi, představují se jako opora trůnu a jeho přirození obránci proti lidu; mluví-li naopak k národu, stávají se rázem pravými obránci lidu, který by bez nich brzy rozdrtil despotismus.²⁷

S trochou více osvícenosti by vláda viděla, že ve společnosti je třeba jen občanů, kteří žijí a jednají pod ochranou zákona, a ochranné moci pověřené bdít a chránit. Jediná nutná hierarchie se, jak jsme řekli, ustavuje mezi vykonavateli svrchované moci; tam je třeba odstupňování mocí, tam jsou pravé vztahy podřízeného k nadřízenému, protože veřejný stroj se může pohybovat jen pomocí této souhry.

Mimo ni jsou jen občané rovní před zákonem, všichni závislí nikoli jeden na druhém – to by byla zbytečná poroba –, nýbrž na moci, která je chrání, soudí, brání atd. Ten, kdo užívá největšího majetku, není víc než ten, kdo užívá své denní mzdy. Platí-li bohatý více daní, dává také více majetku k ochraně. Ale je snad groš chudého méně cenný a jeho právo méně účtyhodné? A nemá jeho bezpečnost spočívat pod ochranou přinejmenším stejnou?

Právě proto, že pletou tyto prosté pojmy, mluví privilegovaní bez ustání o nutnosti podřízenosti.²⁸ Vojenský duch chce posuzovat občanské vztahy a vidí v národě jen velká kasárna. V jedné nové brožuře se kdosi odvážil srovnávat vojáky a důstojníky na jedné straně s privilegovanými a neprivilegovanými na straně druhé! Kdybyste se zeptali ducha mnišského, který

26. *Druhé vydání*: „... v silném a téměř zbožném přesvědčení, že mají nabyté právo na pocty svým narozením a na díl z toho, co odvádí lid, už jen tím, že dále žijí. To je pro ně dostatečný titul.“

27. *Druhé vydání*: „královská moc“ (místo „despotismus“).

28. *Druhé vydání* dodává: „podřízenosti jiné než ta, která nás podrobuje vládě a zákonu“.

má s duchem vojenským tolik společného, odpověděl by také, že v národě bude pořádek teprve tehdy, až bude podroben řeholím,²⁹ jimiž se řídí jeho četné oběti. Mnišský duch se u nás pod méně zprofanovaným jménem těší větší přízni, než se myslí.

Všechny tyto názory³⁰ mohou mít jen lidé, kteří vůbec nerozumějí pravým vztahům, jež lidi spojují ve společenském stavu. Občan, ať je to kdokoli, který není zmocněncem veřejné moci, nemá na práci nic jiného než³¹ pečovat o zlepšení svého údělu a užívat svých práv, aniž porušuje práva druhých, to jest aniž přestupuje zákon. Všechny vztahy občana k občanu jsou vztahy svobodné. Jeden dává svůj čas nebo své zboží, druhý mu za ně dává své peníze; není tu žádné podřízenosti, nýbrž ustavičná směna...*

* *Sieyèsova poznámka.* Pokládám za důležité, aby se o věci dalo snáze mluvit, rozlišit obě hierarchie, o nichž jsme právě hovořili, jmény *pravá* a *falešná* hierarchie. Odstupňování mezi vládoucími a poslušnost ovládaných³² tvoří pravou hierarchii, nutnou ve všech společnostech. Hierarchie ovládaných mezi sebou je jen hierarchie falešná, zbytečná, odporná, beztvář pozůstatek feudálních názorů, které se už neopírají o nic skutečného.³³ Máme-li si představit podřízenost mezi ovládanými, musíme předpokládat ozbrojený zástup, který se zmocní země, stane se jejím vlastníkem a pro společnou obranu si uchovává tytéž vztahy vojenské kázně. Tam totiž vláda splývá s občanským stavem.³⁴ Není od něho odlišena. U nás naopak existují různá odvětví veřejné moci odděleně a jsou – včetně obrovské armády – uspořádána tak, že od prostých občanů žádají jen příspěvek na úhradu veřejných břemen. Nemylně se: mezi všemi těmi slovy jako *podřízenost*, *závislost* atd., jichž se privilegovaní s takovým křikem dovolávají, je nevede zájem o podřízenost pravou; záleží jim jen na hierarchii *falešné*; tu by chtěli znovu vztyčit na troskách hierarchie pravé.

Poslechněte si je, když mluví o řadových úřednících vlády; pohleďte, s jakým pohrdáním se dobrý privilegovaný domnívá, že s nimi má jednat. Co vidí v poli-

29. *Druhé vydání:* „... až bude podroben tomu množství podrobných předpisů, jimiž [mnišský duch] ovládá své četné oběti“.

30. *Druhé vydání:* „Řekněme to naplno: názory tak malicherné a tak ubohé...“

31. *Druhé vydání:* „... je zcela svým pánem a smí se starat jen o to, jak zlepšit svůj úděl...“ Championův otisk prvního vydání má na tomto místě „a autre chose à faire que de s'occuper“ (bez záporu), což by dávalo opačný a v souvislosti nesmyslný význam (občan by měl „na práci něco jiného“ než pečovat o svůj úděl); jde patrně o tiskovou chybu (správně „n'a autre chose à faire“); překládáme podle smyslu, který potvrzuje i znění druhého vydání.

32. *Druhé vydání* dodává: „vůči různým zákonným mocem“.

33. *Druhé vydání* slova „které se už neopírají o nic skutečného“ vypouští.

34. *Druhé vydání* dodává: „to není lid, to je armáda“.

cejním řediteli?³⁵ Člověka nepatrného nebo nicotného, ustanoveného k tomu, aby naháněl strach lidu.³⁶ Ale jak by oni sami pohrdali rozkazem přicházejícím od tohoto úředníka! Zastavím se u této myšlenky: ať se poctivě řekne, zda je jediný privilegovaný, který by se pokládal za podřízeného policejnímu řediteli! Jak pohlíží na ostatní úředníky a na zmocněnce jednotlivých odvětví moci výkonné, s výjimkou těch, kdo náležejí do samotné hierarchie vojenské? Je snad tak vzácné slyšet je říkat: „Nejsem *stvořen k tomu*, abych se podroboval ministroví; prokáže-li mi král tu čest, že mi dá rozkazy, budiž“ atd.? Tento předmět přenechávám čtenářově obrazotvornosti.³⁷ Bylo dobré upozornit, že pravými nepřáteli podřízenosti a pravé hierarchie jsou právě ti lidé, kteří tak horlivě kážou podrobení hierarchii *falešné*.

Jestliže ve své úzkoprské politice vydělíte z občanů jedno těleso, abyste je postavili mezi vládu a lid, pak se toto těleso buď bude podílet na funkcích vlády, a pak to nebude ta privilegovaná třída, o níž mluvíme; anebo nebude náležet k podstatným funkcím veřejné moci, a pak ať mi někdo vysvětlí, čím může být takové zprostředkující těleso,³⁸ ne-li cizorodou a škodlivou hmotou, která škodí buď tím, že přerušuje přímé vztahy mezi vládnoucími a ovládanými, nebo tím, že tlačí na pera veřejného stroje, nebo konečně tím, že se všim, čím se liší od velkého tělesa občanů, stává dalším břemenem pro pospolitost.

Všechny třídy občanů mají své funkce, svůj zvláštní druh práce, a úhrn těchto prací tvoří obecný pohyb společnosti. Je-li mezi nimi některá, která si osobuje vymknout se tomuto obecnému zákonu, je zřejmé, že se nespokojuje s tím, že je neužitečná, a že nutně musí být ostatním na obtíž.

Dvěma velkými hybnými silami společnosti jsou *peníze* a *čest*. Společnost se udržuje potřebou, kterou máme jednoho i druhého; a v národě, kde se zná cena dobrých mravů, se tyto potřeby nemají hlásit jedna bez druhé. Touha zasloužit si veřejnou úctu – a každé povolání má svou – je nezbyt-

35. V originále *lieutenant de police*: královský úředník stojící v čele pařížské policie, s rozsáhlou správní i soudní pravomocí.

36. *Druhé vydání* dodává: „a ne k tomu, aby se pletl do čehokoli, co se může týkat lidí, *jak se patří*. Příklad, který uvádím, je srozumitelný každému.“

37. *Druhé vydání*: „obrazotvornosti, nebo spíše zkušenosti čtenářově“.

38. Narážka na Montesquieuovu nauku, podle níž je monarchie založena na „zprostředkujících mocích“, především na šlechtě, a bez nich se zvrhá v despotii (*O duchu zákonů*, kniha II, kap. 4).

nou uzdou vášně po bohatství. Podívejme se, jak se tyto dva city musí pozměnit v privilegované třídě.

Co se týče *cti*, tu má zajištěnu; je to její jistý úděl. Pro ostatní občany ať je čest odměnou za chování, budiž. Privilegovaným stačilo se narodit. Nepocítí potřebu ji získávat a mohou se předem vzdát všeho, čím se zasluluje.*

* *Sieyèsova poznámka.* Čtenář postřehne, že zde nezaměňujeme čest s věcí *cti*,³⁹ o níž se soudilo, že čest vynahrazuje.

Co se týče *peněz*, jejich potřebu musí privilegovaní ovšem pociťovat živě. Jsou dokonce náchylnější oddat se popudům této žhavé vášně, protože je předsudek o vlastní nadřazenosti neustále pobízí, aby přepínali své výdaje, a protože se, oddají-li se jí, nemusí jako ostatní bát, že ztratí všechnu čest a všechnu vážnost.

Avšak podivným rozparem stavovský předsudek, který privilegovaného neustále žene k tomu, aby rozvracel své jmění, mu zároveň panovačně zakazuje téměř všechny počestné cesty, jimiž by je mohl napravit.

Jaký prostředek tedy privilegovaným zbude, aby ukojili onu lásku k penězům, která je musí ovládat víc než ostatní? *Intrika* a *žebrota*. Tato dvě zaměstnání se stanou zvláštní *živností* této třídy občanů.⁴⁰ Protože se jim budou věnovat výlučně, vyniknou v nich; a všude, kde se tyto dva talenty budou moci s užitkem uplatnit, usadí se tak, aby vyloučili jakoukoli soutěž ze strany neprivilegovaných.

Zaplní dvůr, oblehnou ministry, zaberou pro sebe všechny milosti, všechny penze, všechna obročí. *Intrika* vrhá všeobjímající pohled⁴¹ na Církev, Talár a Meč.⁴² Spatří značný příjem, nebo moc, která k němu vede, spojený s nescíslným množstvím míst, a brzy dosáhne toho, že se na tato místa pohlíží jako na výnosné posty, zřízení nikoli k plnění funkcí vyžadujících nadání, nýbrž k tomu, aby privilegovaným rodinám zajistily *slušné* postavení.

39. V originále *point d'honneur*: šlechtický kodex osobní cti, který za urážku žádal zadostiučinění, zpravidla soubojem.

40. *Druhé vydání* dodává: „těmito dvěma povoláními jako by jaksí znovu zaujímali místo v celku prací společnosti“.

41. *Druhé vydání*: „vrhá naráz uchvatitelský pohled“.

42. Církev, Talár (soudnictví a soudní úřady) a Meč (vojsko): tři hlavní obory veřejných úřadů starého režimu; nejvýnosnější místa v nich byla fakticky nebo i právně vyhrazena šlechticům.

Nespolehnou se ani na svou hlubokou zběhlost v umění intrik; a jako by se báli, že by vládu mohl v některých chvílích svést pouhý ohled na veřejné blaho,⁴³ využijí v pravý čas neschopnosti nebo zrady několika správců státu; nakonec si dají svůj monopol posvětit řádnými nařízeními⁴⁴ nebo správním režimem, který se rovná výlučnému zákonu.

Tak je stát vydán zásadám, které nejvíce ničí veškeré veřejné hospodářství. To marně předpisuje dávat ve všem přednost služebníkům neschopnějším a nejlevnějším: monopol velí vybírat ty nejdražší a nutně i nejméně schopné, protože známým účinkem monopolu je, že zastavuje rozlet těch, kdo by ve svobodné soutěži mohli projevit nadání.

Privilegovaná žebrota má pro věc veřejnou méně nevýhod. Je to žravý planný výhon, který vysušuje, co může, ale aspoň si neosobuje nahradit větve užitečné. Spočívá, jako každá žebrota, v tom, že se natahuje ruka, usiluje se vzbudit soucit a přijímá se zadarmo; jen postoj je méně ponižující a zdá se, že – je-li třeba – spíše ukládá povinnost, než prosí o pomoc.

Veřejnému mínění ostatně stačilo, že intrika a žebrota, o nichž je tu řeč, byly zvláště vyhrazeny privilegované třídě, a už se staly čestnými a ctěnými; každý se smí nahlas chlubit svými úspěchy v tomto oboru; budí závist a touhu se vyrovnat, nikdy pohrdání.

Tento druh žebroty se provozuje hlavně u dvora, kde z ní nejmocnější a nejbohatší lidé těží jako první a nejvíc.

Odtud tento plodný příklad oživuje až v nejzazších koutech provincií čestný nárok žít v zahálce a na útraty veřejnosti.

Ne že by stav privilegovaných už nebyl – a to beze všeho srovnání – nejbohatší v království; že by téměř všechna půda a velká jmění nepatřily pří-

43. *Druhé vydání* začíná odstavec takto: „Tito obratní lidé se nespolehnou ani na svou převahu v umění intrik; jako by se báli, že by láska k veřejnému blahu mohla ve chvílích roztržitosti [svést vládu]...“

44. Patrně narážka mimo jiné na královské nařízení z roku 1781 (takzvané Ségurovo), které přístup k důstojnickým hodnostem vyhradilo těm, kdo prokázali čtyři pokolení šlechtictví.

slušníkům této třídy;⁴⁵ ale záliba v utrácení a rozkoš z toho, přivádět se na mizinu, jsou silnější než každé bohatství.⁴⁶

Jakmile zazní slovo *chudý* ve spojení se slovem *privilegovaný*, zvedne se jakýsi výkřik rozhořčení. Privilegovaný, který není s to udržet své jméno a svou důstojnost, to je věru hanba pro národ! Je třeba tento veřejný nepořádek rychle napravit; a třebaže se kvůli tomu výslovně nežádá zvýšení daní, je zcela jasné, že žádné použití veřejných peněz nemůže mít jiný původ.

Správa není z privilegiovaných složena nadarmo. Bdí s otcovskou něhou nad všemi jejich zájmy. Zde jsou to okázalé ústavy, vychvalované, jak se věří, celou Evropou, které mají dávat vzdělání *chudým privilegiovaným* obojího pohlaví.⁴⁷ Marně se náhoda ukazovala moudřejší než vaše instituce a chtěla ty, kdo mají nouzi, přivést zpět pod společný zákon, totiž pracovat, aby byli živi. Vy v tomto návratu k dobrému řádu vidíte jen zločin osudu a dáváte si dobrý pozor, abyste svým chovancům nevštipili návyky obyčejného povolání, schopného uživit toho, kdo je provozuje.

Ve svých podivuhodných záměrech jdete tak daleko, že jim vštěpujete jakousi hrdost na to, že byli tak záhy veřejnosti na obtíž: jako by v nějakém případě mohlo být slavnější potřebovat milosrdenství než se bez něho obejít!

Odměňujete je peněžitými podporami, penzemi a řádovými stuhami za to, že ráčili svolit a přijmout tento první důkaz vaší něhy.

Sotva vyjdou z dětství, mají mladí privilegiovaní postavení a plat; a ještě se někdo odvažuje litovat je, že je skrovný! Podívejte se však mezi neprivilegované téhož věku, kteří se chystají k povoláním vyžadujícím nadání a studium; podívejte se, zda je mezi nimi jediný, který – ač vázán zaměstnáním vskutku namáhavým – nestojí své rodiče ještě dlouho velké výdaje, než je připuštěn k nejisté naději, že si ze svých dlouhých prací vytěží to nejnutnější k životu!

45. Sieyès přehání: podle odhadů historiků patřila šlechtě a církvi dohromady zhruba třetina půdy v království.

46. *Druhé vydání* dodává: „a tak nakonec musí být i chudí privilegiovaní“.

47. Míni se zejména Královská vojenská škola v Paříži (založena 1751), určená synům chudých šlechticů, a ústav v Saint-Cyru (založen 1686) pro dcery chudé šlechty.

Prosbám privilegovaných jsou otevřeny všechny dveře. Stačí jim, aby se ukázali, a každý si pokládá za čest přičinit se o jejich postup. Lidé se s horlivostí starají o jejich záležitosti, o jejich jmění. Sám stát, ano, věc veřejná byla nejednou nucena spolupůsobit při rodinných ujednáních, vyjednávat sňatky, propůjčit se k nějaké koupí atd. atd.⁴⁸

Ti nejméně zvýhodnění privilegovaní⁴⁹ nacházejí všude hojné zdroje. Množství kapitul pro obě pohlaví, vojenské řády bez účelu nebo s účelem nespravedlivým a nebezpečným⁵⁰ jim nabízejí prebendy, komendy, penze a vřdycky vyznamenání. A jako by nestačily chyby našich otců, pracuje se od jisté doby horlivě na tom, aby se počet těchto skvělých žoldů neužitečnosti zvýšil.*

* *Sieyèsova poznámka.* V chování vlády se projevuje podivný rozpor. Na jedné straně pomáhá bez míry horlit proti statkům zasvěceným bohoslužbě, které aspoň zbavují národní pokladnu povinnosti platit tuto část veřejných funkcí, a zároveň se snaží co nejvíce z těchto statků, i z jiných, věnovat třídě privilegovaných bez funkcí.⁵¹

Bylo by omylem věřit, že privilegovaná žebrota pohrdá malými příležitostmi nebo malými podporami. Fondy určené na královny almužny pohlcuje z velké části ona; a k tomu, aby se někdo ve stavu privilegovaných prohlásil za chudého, se nečeká, až strádá příroda; stačí, že trpí marnivost. Tak je skutečná nouze všech tříd občanů obětována potřebám marnivosti.*

* *Sieyèsova poznámka.* Vrátime-li se v dějinách trochu zpět, vidíme, že privilegovaní měli ve zvyku uchvátit a přivlastnit si všechno, co se jim hodilo. Násilí a loupež, jisté si beztrestností, se bezpochyby obešly bez žebření; privilegovaná

48. *Druhé vydání* místo poslední věty: „Sám stát, ano, věc veřejná tisíckrát tajně spolupůsobila při jejich rodinných ujednáních. Byla zatahována do soukromých jednání o sňatcích. Správa se propůjčila k vytváření míst, k ruiniujícím směnám, ba i ke koupím, na něž musela prostředky poskytnout veřejná pokladna, atd. atd.“

49. *Druhé vydání:* „Privilegovaní, kteří těchto vysokých přízní dosáhnout nemohou, nacházejí hojné zdroje jinde.“

50. Šlechtické kapituly kanovníků a kanovnic přijímaly jen uchazeče, kteří prokázali urozenost; vojenskými řády se míní rytířské řády, například maltézský, jejichž statky (komendy) plynuly šlechtickým členům.

51. *Druhé vydání* dodává: „Je pozoruhodné číst seznam kapitul nově zřízených nebo převedených k užtku privilegovaných obojího pohlaví; ještě pozoruhodnější je poznat tajné pohnutky, které vedly k tomu, že byl takto bez studu porušen pravý duch církevních nadací; mají-li být změněny, smějí být změněny jen pro zájem vskutku národní a jedině národem.“

žebrota tedy musela začít teprve s prvními paprsky veřejného pořádku, což dokazuje, jak velmi se liší od žebroty lidu. Žebrota lidu se projevuje tou měrou, jak se vláda kazí, žebrota privilegovaných tou měrou, jak se vláda zlepšuje. Je pravda, že s dalším pokrokem vláda odstraní obě tyto společenské nemoci zároveň; jistě však ne tím, že je bude živit, a už vůbec ne tím, že bude zjednávat úctu té z nich, která je méně omluvitelná.

Nelze popřít, že je to úžasná obratnost, vymámit na soucitu to, co už nelze vyrvat slabosti, a těžit tak střídavě z opovázlivosti utlačovatele a z citlivosti utlačovaného. Privilegovaná třída se v tomto ohledu dokázala vyznamenat oběma způsoby. Od chvíle, kdy se jí už nedařilo brát násilím, spěchala při každé příležitosti doporučit se štědrosti krále a národa.

Sešity stížností⁵² starých generálních stavů i sešity někdejších shromáždění notáblů jsou plné žádostí ve prospěch *chudé privilegované třídy*.

Provincie se zemskými stavy⁵³ se už dlouho zabývají⁵⁴ penzemi pro *chudou privilegovanou třídu*. Provinční shromáždění⁵⁵ jdou už v těchto tak ušlechtilých šlápějích a tři stavy společně – protože se dosud skládají jen z privilegovaných – naslouchají s uctivým souhlasem všem návrhům, které mohou ulevit *chudé privilegované třídě*. Intendant⁵⁶ si pro tento účel opatřili zvláštní fondy; jedním z prostředků, jak dojít úspěchu, je pro ně projevovat živý zájem o smutný osud *chudé privilegované třídy*; a konečně v knihách, na kazatelkách, v akademických řečech, v rozhovorech a všude: chcete okamžitě zaujmout všechny své posluchače? Stačí mluvit o *chudé privilegované třídě*. Když vidím tento obecný sklon mysli a nesčetné prostředky, které si pověra, již není nic nemožného, už opatřila na pomoc chudým privilegovaným, nedovedu si vysvětlit, proč ještě nebyla ke dvěma kostelům přidána – pokud tam už není – pokladnička pro *chudou privilegovanou třídu*.*

52. Sešity stížností (*cahiers de doléances*): soupisy stížností a přání, které jednotlivé stavy sepisovaly při volbách a předkládaly králi na generálních stavech.

53. Provincie (například Languedoc, Bretaň nebo Burgundsko), které si uchovaly vlastní stavovská shromáždění, rozhodující mimo jiné o rozvržení daní.

54. *Druhé vydání*: „se už dlouho, a vždy s novou horlivostí, zabývají vším, co může rozmnožit počet penzí, které dokázaly přirůchnout...“

55. Provinční shromáždění zřídila vláda v roce 1787 v provinciích bez zemských stavů; jejich členy zprvu jmenoval král a zbytek si přibrala sama. Sieyès jedno z nich znal zevnitř: zasedal za duchovenstvo v provinčním shromáždění v Orléansu.

56. Intendant: královský komisař, který v provincii řídil správu, policii a finance.

* *Sieyèsova poznámka.* Dnes, kdy jsou zásady obecné spravedlnosti rozšířenější a kdy shromáždění v *baillies*⁵⁷ budou mít projednat věci tak velké, lze bezpochyby doufat, že neposkrvni své sešity tím, co se kdysi dalo nazvat *žebřáckým kupiletem*.

Je třeba tu ještě uvést jeden druh obchodu, který je pro privilegované nevyčerpatelným zdrojem bohatství.* Zakládá se jednak na pověře jmen, jednak na lačnosti po bohatství.⁵⁸ Mluvím o tom, čemu se lidé odvažují říkat *mesaliance*,**⁵⁹ aniž tento výraz dokázal odradit hloupé občany, kteří tak draho platí za to, že se dávají urážet. Jakmile někdo z obecného stavu vybuduje prací a příčinlivostí jmění hodné závisti, jakmile se úředníkům fisku podaří snazšími prostředky nahromadit poklady, všechno toto bohatství vsají privilegovaní. Zdá se, že náš nešťastný národ je odsouzen bez ustání pracovat a chudnout pro privilegovanou třídu.

* *Sieyèsova poznámka.* Očekávám ovšem, že toto místo bude shledáno *nezpůsobným*. Tak to má být: moc zavrhnout pod touto záminkou přesné výrazy⁶⁰ je také jedním z práv privilegovaných.

** *Sieyèsova poznámka.* Už kvůli jasnosti řeči by se mělo užívat jiného slova k označení umění přivlastňovat si bohaté obětiny hlouposti a jasně vyznačit, na které straně *mesaliance* je.⁶¹

Marně zemědělství, manufaktury, obchod a všechna řemesla žádají, aby se mohly udržet a rozrůst a aby vzkvétal veřejný blahobyť, část nesmírných kapitálů, které pomáhaly vytvořit: privilegovaní pohlcejí kapitály i osoby; a všechno je nenávratně zasvěceno privilegované neplodnosti.*

* *Sieyèsova poznámka.* Je-li čest, jak se říká, *principem* monarchie,⁶² je třeba aspoň uznat, že Francie už dlouho přináší strašlivé oběti, aby se v *principu* upevnila. (*Poznámka přibyla ve druhém vydání.*)

57. *Bailliage* (na jihu *sénéchaussée*): soudní obvod, který byl zároveň obvodem volebním; v jeho shromážděních se volili poslanci na generální stavy a sepisovaly sešity stížností.

58. *Druhé vydání:* „... jednak na chtivosti ještě mocnější, než je marnivost“.

59. *Mesaliance*: nerovný sňatek, zde sňatek šlechtice s bohatou dcerou neurozeného finančníka nebo měšťana, jímž si zadlužené šlechtické rody napravovaly jmění.

60. *Druhé vydání:* „výrazy přesné, a často i pádné“.

61. *Druhé vydání:* „...jiného slova k označení toho, že se natahuje ruka po bohatých obětích hlouposti; bylo by třeba slova, které by také jasně vyznačilo, na které straně *mesaliance* je.“

62. Tak učil Montesquieu: principem, tedy hybnou silou monarchie je čest, republiky ctnost a despotie strach (*O duchu zákonů*, kniha III).

Látka privilegií je nevyčerpatelná jako předsudky, které se spikly k jejich udržení. Ale zanechme tohoto předmětu a ušetřme se úvah, k nimž vybízí. Přijde čas, kdy naši rozhořčení potomci budou nad četbou našich dějin stát v úžasu a dají tomuto nejnepochopitelnějšímu šílenství jména, jakých zasluhuje. V mládí jsme vídali, jak se spisovatelé⁶³ vyznamenávali odvahou, s níž napadali názory stejně mocné jako zhoubné pro lidstvo. Dnes se spokojují tím, že⁶⁴ ve svých řečech i spisech opakují obstarožní úvahy proti předsudkům, které už neexistují. Předsudek privilegií je snad nejnebezpečnější, jaký se kdy na zemi objevil;⁶⁵ srostl těsněji se společenským zřízením; kazí je hlouběji; na jeho obranu pracuje více zájmů. To je věru dost důvodů k tomu, aby roznítily horlivost pravých vlastenců a ochladily horlivost spisovatelů.⁶⁶

Poznámka ke straně 9

Výňatek z protokolu šlechty na stavech roku 1614⁶⁷ (s. 113), z úterý 25. listopadu: „A když obdržel slyšení, promluvil pan de Senecey ke králi takto:*

┆ * *Sieyèsova poznámka.* Pan baron de Senecey byl předsedou šlechty.⁶⁸

Sire,

„Dobrota našich králů odjakživa přiznávala jejich šlechtě tu svobodu, že se k nim smí utíkat při každé příležitosti, neboť vznešenost jejího stavu ji přiblížila k jejich osobám tak, že byla vždy hlavním vykonavatelem jejich královských činů.

63. Míní se zřejmě osvícenší „filozofové“ poloviny 18. století a jejich zápas s náboženskou ne-snášenlivostí a pověrou.

64. *Druhé vydání:* „Dnes jejich nástupci nedovedou nic než...“

65. *Druhé vydání:* „Předsudek, o který se privilegia opírají, je nejzhoubnější, jaký kdy zemi sužoval“.

66. *Druhé vydání:* „... horlivost spisovatelů, našich současníků!“

67. Poznámka se vztahuje k místu, kde Sieyès říká, že se privilegovaní pokládají „za jiný druh lidí“, a kde v poznámce slibuje otisknout na konci spisu „autentickou a pozoruhodnou listinu“; číslo strany se týká francouzského vydání, podle něhož překládáme (Champion 1888, kde toto místo stojí na s. 9). Generální stavy zasedaly v Paříži od října 1614 do února 1615. Když mluvčí třetího stavu přirovnal tři stavy ke třem bratřím, šlechta to pokládala za urážku a stěžovala si králi, tehdy třináctiletému Ludvíku XIII.; její řeč tu Sieyès otiskuje.

68. Henri de Bauffremont, baron de Senecey, předsedal na stavech roku 1614 komoře šlechty.

„Nikdy bych neskončil, kdybych měl Vašemu Veličenstvu vyličít všechno, co nás starobylost učí o přednostech, které tomuto stavu dal rod, a to s takovým rozdílem oproti všemu ostatnímu lidu, že se s ním nikdy nedalo strpět žádné srovnání. Mohl bych se, Sire, o této věci šířit; ale pravda tak jasná nepotřebuje svědectví jistějšího, než je to, co je známo celému světu...; a pak, mluvím před králem, o němž doufáme, že bude stejně žárlivě dbát o to, aby nás zachoval v tom, čím se podílíme na jeho lesku, jako bychom my dovedli dbát o to, abychom ho o to žádali a prosili; a je nám velmi líto, že nám neobyčejná novota otevírá ústa spíše ke stížnostem než k nejponíženějším prosbám, pro něž jsme se shromáždili.

„Sire, Vaše Veličenstvo ráčilo svolat generální stavy tří stavů svého království, stavů určených a navzájem oddělených svými úkoly i svým postavením. Církev, zasvěcená službě Boží a správě duší, v nich zaujímá první místo; její preláty a služebníky ctíme jako své otce a jako prostředníky našeho smíření s Bohem.

„Šlechta, Sire, v nich zaujímá místo druhé. Je pravou paží vaší spravedlnosti, oporou vaší koruny a nepřemožitelnou silou státu.

„Pod šťastnou záštitou a udatným vedením králů, za cenu její krve a nasazením jejích vítězných zbraní byl nastolen veřejný klid, a díky jejím útrapám a námahám užívá třetí stav pohodlí, které mu přináší mír.

„Tento stav, Sire, který v tomto shromáždění zaujímá místo poslední, stav složený z lidu měst a venkova – ti z venkova jsou téměř všichni povinni holdem prvním dvěma stavům a podléhají jejich soudní pravomoci;⁶⁹ ti z měst jsou měšťané, kupci, řemeslníci a několik úředníků. A to jsou ti, kdo neuznávají své postavení, zapomínají na všechny povinnosti a bez souhlasu těch, které zastupují, se chtějí srovnávat s námi.

„Stydím se, Sire, říci vám slova, která nás znovu urazila. Přirovnávají váš stát k rodině složené ze tří bratří. Říkají, že stav duchovní je prvorozený, náš druhorozený *a oni že jsou nejmladší*.*

69. Rozumí se, že venkované byli poddanými šlechtických a církevních vrchností: byli jim povinni lenní poctou a dávkami a podléhali vrchnostenským soudům.

* *Sieyèsova poznámka.* To je ta urážka, za kterou šlechta žádá pomstu. Den předtím se prezident Savaron⁷⁰ v čele poselstva třetího stavu odvážil říci: „Jednejte s námi jako se svými mladšími bratry, a budeme vás ctít a milovat.“ Celou tuto tahanici je třeba číst v samém protokolu, počínaje řečí prezidenta Savarona, která k ní byla záminkou. V odpovědi barona de Senecey poselstvu třetího stavu z 24. listopadu se najdou výrazy ještě urážlivější než ty, jimiž je naplněna řeč ke králi. *(Poslední dvě věty této poznámky jsou až ve druhém vydání.)*

„Do jak bídného postavení jsme upadli, je-li toto slovo pravdivé! Jak by tolik služeb prokazovaných od nepaměti, tolik poct a hodností dědičně předávaných šlechtě a zasloužených její námahou a věrností mohlo šlechtu, místo aby ji povýšilo, snížit natolik, že by byla s prostým lidem v nejužším druhu společenství, jaké mezi lidmi je, totiž v bratrství? A nespokojují se tím, že se nazývají bratry: připisují si i obnovu státu; a jako Francie dobře ví, že na ní neměli žádný podíl, tak také každý ví, že se s námi nemohou nijak srovnávat, a počínání tak špatně podložené by bylo nesnesitelné.

„Vyneste, Sire, rozsudek a prohlášením plným spravedlnosti je přiměřte, aby se vrátili ke svým povinnostem a uznali, čím jsme my a jaký je mezi námi rozdíl. Prosíme o to Vaše Veličenstvo co nejponíženěji jménem veškeré šlechty Francie, neboť ona nás sem vyslala, aby – zachována ve svých přednostech – jako vždy přinášela svou čest a svůj život ve službě Vašemu Veličenstvu.“

„*Ecquid sentitis in quanto contemptu vivatis? Lucis vobis hujus partem, si liceat, adimant. Quod spiratis, quod vocem mittitis, quod formas hominum habetis, indignantur.*“⁷¹

Liv., lib. 4, c. 56.

70. *Druhé vydání:* „civilní náměstek Savaron“. Sieyès tu patrně spojuje dvě osoby: podle dobových zpráv pronesl slova o mladších bratřích civilní náměstek (*lieutenant civil*) pařížského soudu Châtelet Henri de Mesmes, kterého třetí stav vyslal ke šlechtě; Jean Savaron, soudní hodnostář z Clermontu (odtud titul „prezident“) a poslanec třetího stavu z Auvergne, popudil šlechtu svou řečí už předtím – jak ostatně říká závěr této poznámky.

71. *Tento citát je až ve druhém vydání.* Latinsky: „Cítíte vůbec, v jakém opovržení žijete? Kdyby mohli, vzali by vám i podíl na tomto denním světle. Pohoršuje je, že dýcháte, že mluvíte, že máte lidskou podobu.“ Titus Livius, *Dějiny* IV, 3 (z řeči tribuna lidu Gaia Canuleia proti patricijům); údaj „c. 56“ v předloze neodpovídá dnešnímu členění Liviova díla.

Doslov: Úvod Edma Championa k vydání z roku 1888

[Francouzský historik Edme Champion (1836–1915) napsal tento úvod ke kritickému vydání obou Sieyèsových spisů, které roku 1888, v předvečer stého výročí revoluce, vydala v Paříži Société de l’histoire de la Révolution française. Je to výklad historika třetí republiky, který revoluci hájí proti Tainovi a Tocquevillovi, a čtenář jej má číst jako dobový pohled, ne jako poslední slovo bádání. Výsvětlivky jsou Championovy poznámky pod čarou; dodatky překladatele jsou uvedeny slovy „Pozn. překl.“]

Emmanuel-Joseph Sieyès. Portrét v medailonu, rytina, Ch.-F.-G. Le Vachez a J. Duplessis-Bertaux, kolem let 1799–1817. Volné dílo; Bibliothèque nationale de France (Gallica), reprodukce: Wikimedia Commons.

Étienne Dumont vypráví, že Sieyès, když jednoho dne vyšel od Talleyranda, byl sdílnější než obvykle, a když pohovořil o svých studiích, dal se strhnout k výroku: „Politika je věda, kterou jsem, myslím, dovedl do kon-

ce.“¹ Ten výrok je zajisté domýšlivý; v době, kdy byl pronesen, se takovým sotva zdál. Sieyèsovi se bez okolků přiznávalo tolik génia, kolik si ho přičítal sám. Byl opravdu, jak říká Dumont, orákulem třetího stavu. Mirabeau ho nazýval svým mistrem. Jestliže později jeho vážnost poklesla, jestliže někteří jeho současníci došli s Brissotem k názoru, že nedosahuje pověsti, kterou mu vydobyl jeden šťastný pamflet a obratné mlčení, roku 1789 „se všechno spojovalo k tomu, aby byl ctěn, vážen a obdivován“, píše André Chénier.²

Každý ví, jaký vliv měl na mysli v předvečer a na počátku revoluce. Obvykle se však dost špatně zná přesná povaha tohoto vlivu, jeho skutečné příčiny a jeho meze. Rádo se přisuzuje důmyslným, ale složitým soustavám, odvážným teoriím, spekulacím, které se příliš neohlížely na fakta a na zkušenost. Máme-li věřit Malouetovi,³ Sieyès si veřejnost získal svou metafyzikou a svou hloubkou v temném žánru.

Kdo si muže roku 1789 představuje tak, že je do propasti revolucí strhly abstrakce nebo snění, dělá si o nich velmi mylnou představu. Měli příliš mnoho zdravého rozumu, než aby se nadchli pro chiméry. Stačí projít jejich sešity stížností,⁴ abychom se přesvědčili, jak daleko měli k přemrštěným ambicím a k neprozřetelným doktrínám. Mirabeau se v tom nemýlil: „Není nikoho, kdo by dnes nepřiznal, že francouzský národ připravil na revoluci, která se právě dovršila, mnohem spíše pocit vlastních běd a chyby jeho vlády než obecný pokrok jeho osvěty,“ napsal 7. září 1790 ve své třiačtyřicáté nótě pro dvůr.⁵ Dodával, že na počátku revoluce bylo jasně vidět, co je třeba změnit, ale že neexistovaly žádné hotové plány do budoucna.

1. *Souvenirs sur Mirabeau et sur les deux premières assemblées législatives* par Étienne Dumont (de Genève), Paris, 1832, in-8, p. 64. Pozn. překl.: Étienne Dumont (1759–1829), ženevský publicista, v prvních letech revoluce spolupracovník Mirabeauův, později vydavatel spisů Jeremyho Benthamy.

2. *Œuvres en prose d'André Chénier*, édit. Becq de Fouquières, Paris 1872, in 12, p. 18.

3. Pozn. překl.: Pierre-Victor Malouet (1740–1814), vysoký úředník námořní správy, roku 1789 poslanec třetího stavu za Riom v Auvergni a v Ústavodárném shromáždění jeden z mluvčích umírněných monarchistů; Champion se na něj dále několikrát odvolává.

4. Pozn. překl.: Sešity stížností (*cahiers de doléances*) – soupisy stížností a přání, které na jaře 1789 sepsala volební shromáždění duchovenstva, šlechty a třetího stavu v jednotlivých obvodech pro své poslance na generálních stavech. Champion z nich cituje v celém úvodu.

5. Pozn. překl.: Od roku 1790 Mirabeau tajně radil královskému dvoru; své rady mu posílal v podobě písemných „nót“.

Neřekl snad sám Sieyès, že se za přesný obraz veřejného mínění, tak skromného a tak umírněného, nemají vydávat úvahy autorů více či méně poučených o právech člověka?⁶

Sieyèsovy vynálezy byly více obdivovány než schvalovány. Měly víc vřehlasu než účinku. Jak si povšiml Brissot, Sieyès byl v Národním shromáždění zdaleka nejvýznamnějším členem ústavního výboru, ale nebyly to jeho myšlenky, které se nejčastěji přijímaly. Nejednou se mu, jako všem orákulům, stalo, že mu nerozuměli, a hlavně že ho neposlechli. Ze dvou částí spisu *Co je třetí stav?* měla ta, která je věnována kritice zlořádů a požadavkům třetího stavu, mnohem větší úspěch než ta, která pojednává o opatřeních, jež je třeba učinit. V kapitole VI, poslední a nejdelší, nadepsané *Co zbývá udělat*, uvádí Sieyès prostředky, které pokládá za nejspolehlivější, aby se třetí stav ujal svých politických práv způsobem prospěšným národu. Žádný z těchto prostředků nebyl použit. Není ani vidět, že by se kdy vůbec uvažovalo o tom, jít podle některého z plánů, které Sieyès nastínil.

Nedalo mu mnoho práce ukázat „bázlivou nedostatečnost těchto požadavků třetího stavu, ještě poznamenaných starými časy“; dobře dokázal, že se třetí stav nemá spokojit tak lacino a omezit se na to, že bude „tím nejmenším, čím být lze“, a že se dost nepřihlíží k pokroku osvěty; žádal, aby – až bude setřena každá stopa privilegií – poslanci třetího stavu sami sebe ustavili jako národní shromáždění, z něhož by poslanci duchovenstva a šlechty byli vyloučeni, anebo ještě lépe, aby byli odsunuti všichni poslanci tří stavů a aby místo nich byli svoláni zástupci národa bez jakéhokoli rozlišování stavů či kast. Tyto rady se neprosadily a prosadit se nemohly. Francie byla ještě „příliš proniknuta úctou k hodnostem a pocitem nutné podřízenosti“.⁷ A i kdybychom předpokládali, že byla dost emancipovaná, aby Sieyèsovým radám přišla na chuť, jak by si byla počínala, aby se jimi řídila? Moc okolností by to nedovolila. Ani sám Sieyès, jak se zdá, nebral své plány

6. *Qu'est-ce que le tiers état ?* p. 34. Pozn. překl.: Zde i dále jde o strany vydání z roku 1888; míněn je začátek kapitoly III (v tom vydání ovšem až na s. 36).

7. Target, *Les États généraux convoqués par Louis XVI, les trois parties ensemble*, p. 110. Target říká dále: „Nebyly snad při této všeobecné svobodě psaní šetřeny dokonce i představy předsudku?“ Pozn. překl.: Guy-Jean-Baptiste Target (1733–1806), pařížský advokát a člen Francouzské akademie, roku 1789 poslanec třetího stavu.

příliš vážně; přinejmenším si nedělal iluze o osudu, který je čeká. Nebyl by se chtěl ujmout jejich provedení. Když je předkládá, přiznává, že nemá jinou naději než vyvolat přemýšlení a rozpravu, probudit a podnítit ducha. Vykládá pravdu, „k níž se lidé podle okolností více či méně přiblíží“. Předvídá, že jeho zásady nepřijmou ani ti členové třetího stavu, kteří umějí zájmy svého stavu hájit nejopatrněji, a že jeho myšlenky budou většinou čtenářů připadat výstřední (s. 90). Ví, že jsou pro tu dobu naprosto neproveditelné (tamtéž). Proto ani zdaleka nepomýšlí na to, aby je vnucoval, a prohlašuje, že na nich nikdo nemá lpět příliš přísně.

Tento velký teoretik mluví někdy – Michelet na to nezapomněl – jazykem skutečného státníka. S jasnoživitostí, která mu slouží k největší cti a která se v našich dnech stala příliš vzácnou, konstatuje hluboký rozdíl mezi posláním myslitele, který v klidu přemýšlí v samotě své pracovny, a posláním občana pověřeného záležitostmi velkého národa: „Dokud filozof nepřekračuje meze pravdy, neobviňujte ho, že zachází příliš daleko... Povinností správce je naopak odstupňovat svůj postup podle povahy obtíží.“ Nespokojil se s tím, že tento zásadní rozdíl vyznačil v mottu v čele spisu *Co je třetí stav?*; vrací se k němu a klade na něj důraz na posledních stranách závěru, kde poukazuje na omyl lidí, „kteří tvrdošijně zaměňují odměřené a opatrné jednání správce, jenž by všechno pokazil, kdyby nepočítal s třením a s překážkami, se svobodným rozletem filozofa, kterého pohled na obtíže jen tím víc podněcuje“.⁸

Stěžejní část Sieyèsova díla není ta, v níž se ukazuje nejpůvodnějším, v níž rozvíjí své vlastní myšlenky; je to ta, kde se stává mluvčím veřejného mí-

8. „Dějiny byly vždy v nemilosti u tohoto absolutního ducha, který chtěl všechno vyvodit z rozumu,“ říká Sainte-Beuve ve své studii o Sieyèsovi. Snad je v těch slovech trochu nadsázky: Sieyès nepohrdal vždy příklady, které poskytuje minulost, a když se to hodilo, uměl jich využít; snad bychom, podíváme-li se na věc pořádně, našli u něho víc skutečného praktického ducha a méně pohrdání zkušeností než u lidí, kteří mu tolik vyčítali jeho metafyziku. Autor kapitoly, v níž se vysvětluje, proč se anglická ústava pro Francii nehodí, a obratní politici, kteří ji tam chtěli přenést – na čí straně je pohrdání fakty a záliba v chimérách? Sainte-Beuvovo pozorování nicméně ob stojí: je správné, pokud se dodá, že v polemikách rozpoutaných roku 1789 nemohly mít dějiny velkou váhu. „Zásady jednání, jichž se má držet, nenajde náš poslanec v dějinách Francie,“ říká šlechta z Provins; „viděl by v nich jen naprostou neznalost práv národa.“ Publicisté, kteří nejusilovněji čerpali důkazy z našich letopisů, téměř všichni nakonec uznávali, že v nich nacházejí jen zmatek a ustavičné rozpory, a tím dávali za pravdu tomu, co Sieyès na začátku *Eseje o privilegiích* říká o „únavných a nekonečných rozborech faktů“.

nění a staví vedle sebe na jedné straně služby, nároky a práva třetího stavu a na druhé straně jeho utrpení a jeho přání.

Říkalo se, že Sieyès přiměla k útoku na privilegia nepříliš čestná pohnutka.

V jistých kruzích totiž patří k dobrému tónu vykládat jednání mužů roku 1789 pokud možno malichernými a nízkými city, chamtivostí, závistí nebo ješitností. Při výkladu příčin revoluce se odmítá připustit, že feudální práva byla nesnesitelná: lidé se domnívají, že prokazují hloubku, když po Tocquevillově vzoru naznačují, že byla tak nenáviděna jen proto, že se stala lehčími.⁹ Místo aby se poctivě konstatoval útlak venkova, opakuje se stále dokola – aniž se kdo přesvědčí, zda je to, co opakuje, opravdu přesné –, že za té a té okolnosti musela krvácet Dantonova sebeláska, že se paní Rolandová toho a toho dne cítila ponížena nepříliš zdvořilým jednáním, že Robespierre popouzelo, že býval chráněncem arraského biskupa, a Marata, že býval „ranhojičem ve stájích (sic) hraběte d'Artois“.¹⁰ Historikové, kteří si v poznámkách tohoto druhu libují, od Bertranda de Moleville až po pana Taina,¹¹ málokdy opomenou vyprávět, že Sieyès projevil tolik nepřátelství k privilegiím jen proto, že nedostal opatství, které mu bylo slíbeno.¹²

9. Pozn. překl.: Alexis de Tocqueville v knize *L'Ancien Régime et la Révolution* (1856) dovozuje, že feudální práva vzbuzovala ve Francii větší nenávist než jinde právě proto, že zde byla již mírnější a sedlák byl vlastníkem půdy.

10. Pozn. překl.: Slovem „sic“ dává Champion najevo, že citovaný údaj pokládá za nesprávný. Marat byl od roku 1777 lékařem tělesné stráže hraběte d'Artois, mladšího bratra Ludvíka XVI. a pozdějšího krále Karla X.

11. *Ancien régime*, p. 420. Pozn. překl.: Hippolyte Taine, *Les Origines de la France contemporaine*, první díl *L'Ancien Régime* (1875) – dílo k revoluci velmi kritické, s nímž Champion v celém úvodu polemizuje.

12. Podle Sainte-Beuva Bertrand de Moleville, *jak se zdá*, říká, že záleželo jen na jednom opatství; to není zcela přesné. Bertrand de Moleville neříká „jak se zdá“, on to tvrdí co nejasněji. Má o tom čtyři dlouhé strany, tak výslovné, jak jen lze, které začínají takto: „Záleželo jen na opatství s 12 000 livry důchodu a na tom, aby se arcibiskup ze Sens dopustil o jednu lehkomyšlnost méně, a abbé S. by byl jedním z nejhorlivějších apoštolů starého režimu.“ Dlouhá poznámka, kterou k vyprávění Bertranda de Moleville připojil vydavatel Michaud, k němu nepřidává nic podstatného. Viz Bertrand de Moleville, *Histoire de la Révolution de France*, Paris, 1801-1803, 14 vol. in-8, t. I, p. 365. Pozn. překl.: Antoine-François Bertrand de Moleville (1744–1818), v letech 1791–1792 ministr námořnictva Ludvíka XVI., poté rojalistický emigrant a historik. Arcibiskup ze Sens je Loménie de Brienne, v letech 1787–1788 první ministr.

To je, jak psal Sainte-Beuve v době, kdy ho nebylo možné podezírat ze shovívavosti k revolucionářům,¹³ „omyl, který pramení z naprosté neznalosti jádra věci“. Anekdotu, kterou tak zešířila vyprávějí Bertrand de Molesville a jeho vydavatel, lze klidně pokládat za pravdivou, „aniž z ní proto musíme vyvozovat týž důsledek“. Nic neopravňuje k tomu, abychom u Sieyèse přehlíželi „vysoké a přísné nadšení, lásku k veřejnému blahu, ducha, který upřímně toužil zlepšit lidstvo“. ¹⁴ Už od roku 1772, dávno předtím, než byla o onom opatství řeč, se zabýval prostředky k nápravě zlořádů. Zasedal na bretaňských stavech, viděl zblízka feudalitu „v plné činnosti“ a pojal k ní nenávisť, kterou by žádné obročí nehasilo.

Čteme-li stránky, které mají dokázat, že muži, kteří provedli revoluci, pokud nebyli blázny nebo hlupáky, měli duše prodejné nebo naduté nízkou záští, ptáme se, zda autoři, kteří je napsali, měli kdy před očima sešity stížností z roku 1789. Kdo se baví tím, že tak velké věci odvozuje z tak nicotných příčin, nemůže mít dost živý cit pro bídu, kterou feudalita udržovala ještě ve druhé polovině 18. století. Kdyby člověk jednou uslyšel nárek venkovských obcí, ty stížnosti tak pokorné, tak srdcervoucí a tak dobře odůvodněné – pokud to vůbec potřebují – doznáními, která tu a tam uklouzla privilegovaným stavům, jistě by se s menším zalíbením zdržoval u historik, které slouží jen k tomu, aby ochladily sympatii a zmenšily soucit.

Styděl by se tak pečlivě pátrat, jaká dávka sobectví mohla být přimíšena k požadavkům až příliš oprávněným; pochopil by, že nebylo třeba privilegii trpět, aby si je člověk zošklivil a ujal se obrany utlačovaných, a vzpomněl by si, že ti členové duchovenstva a šlechty, v nichž rodová pýcha neudusila lidské a šlechtetné pudy, vynikli vroucí horlivostí, s níž podporovali stížnosti třetího stavu. Malouet mluvil, velmi nerad, o tom, co nazývá iluzemi

13. *Causeries du lundi*, V, 159. Pozn. překl.: Charles-Augustin Sainte-Beuve (1804–1869), literární kritik; jeho studie o Sieyèsovi je z roku 1851.

14. Viz v *Notice sur la vie de Sieyès*, kterou v messidoru roku II napsal pravděpodobně sám Sieyès, na straně 5[?] pasáž o *společenském umění*, které zaměstnává a nadchne umělce-filozofa, tak jako se kouzlo malířství, záliba v krásné architektuře a hledání krásné harmonie zmocňují hudebníka, malíře a architekta. Pozn. překl.: Messidor roku II republikánského kalendáře je červen–červenec 1794. Údaj o straně je v dostupné reprodukci vydání z roku 1888 poškozen: zřetelná je jen první číslice 5, druhou nelze bezpečně přechíst.

Mathieua de Montmorency,¹⁵ a uznal, že se rodily z čisté lásky k veřejnému blahu.

Privilegia ostatně nebyla jen zdrojem nejružnějšího zla pro převážnou většinu Francouzů. Mluví se o nich skoro vždy jen jako o více či méně nespravedlivých břemenech, o více či méně pohoršlivých rozdílech, zavedených k prospěchu několika jednotlivců a ke škodě všech ostatních; jako by privilegium, na něž se roku 1789 útočilo nejprudčeji – to, na jehož základě většina duchovenstva a šlechty chtěla na generálních stavech hlasovat po stavech –, nebylo stejně zhoubné pro blahobyť, svobodu a celistvost země, jako odporovalo přirozené rovnosti občanů.¹⁶

Zde není místo, abychom líčili stav, do něhož království uvrhl despotismus. Stačí připomenout, co o něm říkali lidé nejméně náchylní k přehánění.

„Francouzský lid už dlouho trpí neřestmi a omyly svévolné vlády, v níž umírněnost panovníka nestačí, aby předešla tyranskému vlivu bohatství, vlivných styků a moci ani aby mu zabránila. Všechny pohromy, které s sebou přinášejí chamtivost, opojení mocí a pýcha nevědomosti, zavalily národ tíhou zlořádů všeho druhu. Zlo dosáhlo vrcholu, národní povaha se vytrácí, zdroje jsou vyčerpány.“ Muž, který takto mluvil, není revolucionář s utkvělými představami a prudkou povahou: je to osobnost, jejíž vážnost a krajní opatrnost se tolik vychvalují, je to Malouet ve své řeči pronesené v Římu při sepisování sešitů stížností.

„Stát se hroutil působením množství zlořádů, které se vloudily do všech odvětví správy.“¹⁷ Francie byla v nebezpečí. Šlo o to ji zachránit, zahájit nový řád věcí,¹⁸ pracovat na obrodě, jejíž nutnost konstatoval každý, i sám

15. Pozn. překl.: Mathieu de Montmorency-Laval (1767–1826), potomek jednoho z nejstarších šlechtických rodů Francie, roku 1789 jeden z nejmladších poslanců šlechty a stoupenec reformy.

16. „Privilegia berou lidu odvahu, překážejí každému pohybu, spoutávají svobodu... Dobrá proti panovníkovi, jsou špatná proti národu.“ Target, *Les États généraux convoqués par Louis XVI*, p. 12.

17. Sešit stížností duchovenstva z Angoumois.

18. „Naše neštěstí, která nás přivedla až k poslednímu stupni veřejné pohromy, upřela naši pozornost na naprostou nutnost jiného řádu věcí.“ *Mémoires sur les États généraux* par le comte d'Antraigues, p. 7. Pozn. překl.: Hrabě d'Antraigues (1753–1812), autor jednoho z nejčtenějších spisů roku 1788; brzy poté přešel do tábora odpůrců revoluce.

král.¹⁹ První, co bylo třeba udělat, bylo skoncovat se zvůlí, vyjít z chaosu, do něhož byla země ponořena, a k tomu zavést ústavu. „K čemu by bylo odstraňovat zlořády, kdyby nevyschl jejich pramen! Neštěstí Francie pochází z toho, že nikdy neměla pevnou ústavu,“ říkala šlechta z Blois. „Položte tedy základy,“ volal Malouet v záchvatu lyrismu, „vztyčte sloupy nejkrásnější stavby, jaká může vzejít z lidských rukou; neboť takovou stavbou je národní ústava, která určuje práva všech a zákony, jež je chrání.“ Celá země bez rozdílu stavů a tříd naléhavě žádala ústavu. To byl – abychom užili slov sešitu šlechty z Ponthieu – hlavní předmět přání země, jediný, u něhož by povolnost byla hodna odsouzení, onen velký zájem, který se nikdy neměl ztrácet ze zřetele a který se nesměl nechat pohltit rozpravou o zájmech dílčích.²⁰

Jak však této jednomyslně žádané ústavy dosáhnout, kdyby tři stavy zasedaly odděleně? Nebylo snad rozdělení generálních stavů do tří komor ve všech dobách jednou z hlavních příčin jejich naprosté bezmoci? Neměli snad stoupenci starého režimu při hlasování po stavech všechny možnosti, jak zabránit i těm nejprostším reformám? Vítězství třetího stavu se ještě zdálo velmi nejisté, Sieyès se obával porážky. Už se jistý počet privilegovaných, kteří se zprvu připojili k požadavkům veřejného mínění, začínal znepokojovat o budoucnost a mluvil o zachování ústavy, jejíž existenci o několik měsíců dříve sami popírali. „Strach jim dal ústavu.“ Mělo se jim

19. O nutnosti této „obrody“ viz sešity duchovenstva a šlechty, zejména sešity z Clermont-en-Beauvoisis. – „Shromáždění, které jsem svolal, aby se se mnou zabývalo obrodou mého království.“ Dopis Ludvíka XVI. z 28. května 1789.

20. Podle pana Taina šlechtici po Montesquieuově vzoru říkají, že ústava existuje, kdežto třetí stav ve shodě s Rousseauovými naukami prohlašuje, že je třeba Francii ústavu dát (*Ancien régime*, p. 422). Na podporu svého tvrzení cituje pan Taine dva sešity šlechty; mohl by jich uvést ještě několik. Kdyby si však dal práci tu otázku prostudovat, věděl by, že až na velmi malý počet případů je šlechta v tomto bodě s třetím stavem zcela zajedno. Stanoví jako „základní zásadu“, že generální stavy se nejprve budou zabývat tím, aby s Jeho Veličenstvem ustanovily soubor ústavních zákonů, „a že se nebude jednat o žádné daňové věci, dokud všechny součásti tohoto zákoníku nebudou s konečnou platností ustanoveny, sepsány a vyhlášeny jako základy francouzské ústavy“. To jsou výrazy šlechty z Cambrai; v té či oné podobě se táž myšlenka nachází ve většině sešitů téhož stavu. Zde je třeba, jako v mnoha jiných případech, vzdát se staré antíteze mezi Montesquieuem a Rousseauem. – To duchovenstvo, a ne šlechta, tvrdí, že Francie ústavu má; a i tak je několik míst, kde zastává názor opačný, například Bourg-en-Bresse, Caen, Châlons-sur-Marne, Dijon, Lille atd. Ostatně když šlechta a duchovenstvo tvrdí, že ústava existuje, téměř vždy dodávají, že musí být ustálena, vymezena a sepsána.

snad ponechat na vůli, aby generální stavy odsoudili k nečinnosti, „která by byla nejstrašnějším neštěstím, jaké by Francii mohlo potkat“, a která by se velmi rychle změnila v ústup?²¹

Předpokládáme-li, že generální stavy měly dvanáct set členů, bylo by k takovému výsledku stačilo sto padesát jedna hlasů v jednom ze tří shromáždění.²² To nejmenší, co se dalo udělat, bylo tedy přiznat třetímu stavu to málo, co žádal, tak aby měl stejně hlasů jako oba první stavy dohromady²³ a měl jakousi naději prosadit vůli země ve shromáždění vpravdě národním, úctyhodnějším a ne tak snadno rozpustitelném jako tři oddělené a nesvorné komory. Věc byla tak přirozená, že ji některé sešity duchovenstva a šlechty připouštěly rovnou nebo předvíдалy, že ji po rozpravě bude nutno připustit.²⁴ Narazila přesto na odpor, nad nímž třetí stav zvítězil jen moudrostí a pevností, po dlouhém zápase plném nebezpečí a úzkostí.

Jestliže se Sieyès nedočkal provedení svých plánů, jestliže postup, který obcím²⁵ vnutily události, byl právě ten, jehož vady předem ukázal a který odsoudil, měl přesto na vítězství třetího stavu podíl největší a nejskvělejší. Mnoho jiných hlasů se současně s jeho hlasem „snažilo postavit práva národa na neotřesitelné základy tím, že je zakládaly na právech přirozených“. ²⁶ Na konci roku 1788 a v prvních měsících roku 1789 vyšlo nesčetné množství spisů potírajících starý řád věcí. Targetovy *Generální stavy svolané Ludvíkem XVI. a Pojednání o generálních stavech* hraběte d'Antraigues

21. Viz *Les États généraux* od Targeta a *Qu'est-ce que le tiers état ?* p. 78: „Třetímu stavu už nejde o to, aby se měl lépe nebo aby zůstal, jak byl. Okolnosti takový počet nedovolují; je třeba postoupit, nebo couvnout, je třeba nespravedlivá a protispolečenská privilegia buď zrušit, nebo uznat a uzákonit.“

22. Rozvedení této myšlenky viz v Targetových *États généraux*, p. 94.

23. Někteří publicisté navrhovali pro třetí stav poměr o něco vyšší. Target si přeje, aby z pěti poslanců měl třetí stav tři.

24. Šlechta z Béziers říká, že „různost mandátů a protichůdnost zájmů mohou na generálních stavech postavit nepřekonatelné překážky těm nejnutnějším usnesením“. Žádá, aby „se k předejití anarchii ve státě sbíraly hlasy ve společném shromáždění po hlavách ve všem, co se týká společného zájmu, a po stavech v tom, co se vztahuje ke zvláštním zájmům šlechty“. *Archives parlementaires*, II, 347-9. Některé liberálnější sešity šlechty tuto výhradu nečiní a vyslovují se pro hlasování po hlavách stejně důrazně jako sešity třetího stavu: mimo jiné sešity šlechty z Aix, Calais, Marseille, Montfort-l'Amaury, Nîmes a Senlis.

25. Pozn. překl.: „Obce“ (*communes*) – tak si od května 1789 říkali poslanci třetího stavu na generálních stavech.

26. D'Antraigues, *Mémoire*, p. 17.

es vzbudily hluboký rozruch v celém království;²⁷ nic se však nevyrovnalo účinku spisu *Co je třetí stav?* Právě jej především viní Malouet, že „zkažil“ veřejného ducha.

Stručnou a údernou formulí, kterou ten spis začíná,²⁸ a stejně silnou jako jasnou argumentací, již ji rozvíjí, přispěl Sieyès mocně ke zrušení privilegií v noci 4. srpna a ještě více k onomu předchozímu 17. červnu, kdy poslanci obcí prohlásili, že jejich shromáždění, které zastupuje devětadevadesát setin Francouzů, má – ať už s poslanci obou ostatních stavů, nebo bez nich – právo nazývat se Národním shromážděním.²⁹

Muž, jehož jméno je úzce spjato s tak velkými daty, má přes smutná selhání³⁰ zajištěnou trvalou slávu. Jeho spisy nikdy nepřestanou být vyhledávány. Spis *Co je třetí stav?*, podle Bervilla a Barrièra, vydavatelů sbírky pamětí vztahujících se k revoluci, roku 1822 vzácný a podle Louise Blanca roku 1847 velmi vzácný, se v posledních letech stal téměř nesehnatelným. Vydání, které dnes uveřejňuje Společnost pro dějiny revoluce, bylo dlouho žádáno; jistě nebude poslední.

Poznámka připojená ke třetímu vydání uvádí toto dílo jako možné pokračování *Eseje o privilegiích*; pokládali jsme proto za vhodné tento *Esej* zde přetisknout.

27. „Chybějí-li prostředky pozitivní, je třeba utéci se k neměnnému zákonu přírody, aby je nahradil. Třetí stav je lid a lid je základem státu, je stát sám... V lidu sídlí veškerá moc národa, skrze něj celý stát existuje a jen pro něj má existovat.“ D’Antraigues, *Mémoire*, p. 246. Při četbě těchto řádků chápeme, proč rojalističtí spisovatelé opětovně, zvláště ve Weberových *Pamětech*, soudili, že d’Antraiguesův spis je horší než Sieyèsův.

28. Tato formule bývá připisována Chamfortovi; Sieyès prý ji jen trochu pozměnil, když si ji přivlastnil. Je pravděpodobné, že na ni přišlo několik lidí zároveň. Právem náleží muži, který jí užil, aby s nesrovnatelným leskem hájil zájmy národa. Pozn. překl.: Nicolas Chamfort (1741–1794), moralista a autor proslulých aforismů.

29. Pozn. překl.: Champion tu není přesný: prohlášení ze 17. června 1789, přijaté na Sieyèsův návrh, samo mluví o zástupcích vyslaných přímo „nejméně šestadevadesátí setinami národa“ (*quatre-vingt-seize centièmes au moins de la nation*). V noci ze 4. na 5. srpna 1789 odhlasovalo Národní shromáždění zrušení feudálních práv a privilegií stavů, provincií a měst.

30. Pozn. překl.: Champion má patrně na mysli Sieyèsovo mlčení za jakobínské hrůzovlády a jeho podíl na Bonapartově převratu 18. brumairu (9. listopadu 1799).

U obou spisů byl otištěn text prvního vydání a připojeny k němu varianty, které poskytuje vydání druhé:³¹ varianty spisu *Co je třetí stav?* nejsou příliš významné; varianty *Eseje* jsou naopak četné a často značné.³² Shledáváme v nich nejen výrazy přesnější nebo šťastnější než ty, které Sieyèsovi přišly pod pero napoprvé, ale i celé stránky přepracované, od začátku do konce předělané tak, aby dílo bylo jasnější, úplnější a působivější. Tyto varianty si zasloužily být shromážděny tím pečlivěji, že se Sieyèsovi, jak se zdá, přičilo svá díla revidovat a že se odhodlával je opravovat jen za výjimečných okolností.³³

Edme Champion.

31. Tyto varianty a bibliografii obou Sieyèsových spisů sestavil pan Aulard. *Pozn. překl.*: Alphonse Aulard (1849–1928), první profesor dějin Francouzské revoluce na Sorbonně a jeden z hlavních představitelů společnosti, která vydání z roku 1888 uveřejnila.

32. *Pozn. překl.*: Náš překlad spisu *Co je třetí stav?* naproti tomu sleduje třetí vydání z roku 1789, které autor rozšířil asi o pětinu; pasáže, jež v prvním vydání nebyly, jsou vyznačeny ve vysvětlivkách. *Esej o privilegiích* překládáme podle prvního vydání a důležité odchylky druhého vydání uvádíme ve vysvětlivkách.

33. „Přepisování načisto, vyplňování mezer a ona úprava zevnějšku, kterou by ani autoři nejméně dbalí o dým literární slávy nemohli odepřít spisům určeným k tomu, aby spatřily světlo světa, jsou mu nesnesitelné. Jestliže se této zvláštní lenosti někdy zpronevěřil, stalo se to jen tehdy, když ho strhl pocit velkého veřejného zájmu, a ve chvílích, kdy měl pravděpodobnou naději, že bude užitečný.“ *Notice sur la vie de Sieyès, écrite à Paris, en Messidor an II, en Suisse et à Paris, an III, in-8, p. 10.* Viz také Dumontovy *Souvenirs*, p. 65.

Tiráž

Emmanuel-Joseph Sieyès

Co je třetí stav? S Esejí o privilegiích

Úplný český překlad s vysvětlivkami podle třetího vydání z roku 1789, s úvodem Edma Championa (1888)

Autor: Emmanuel-Joseph Sieyès (1748–1836); autor doslovu: Edme Champion (1836–1915)

Původní název a vydání: *Qu'est-ce que le Tiers-État ? Troisième édition*, bez místa a nakladatele [Paříž], 1789, 180 stran (první vydání: leden 1789); *Essai sur les privilèges*, bez místa a roku [Paříž, listopad 1788]; obojí též v kritickém vydání *Qu'est-ce que le tiers état ? par Emmanuel Sieyès, précédé de l'Essai sur les privilèges. Édition critique avec une introduction par Edme Champion*, Paris, Société de l'histoire de la Révolution française, 1888. Všechny texty jsou volným dílem.

Předloha: *Co je třetí stav?*: třetí vydání v digitální kopii Francouzské národní knihovny (Source gallica.bnf.fr / BnF, ark:/12148/bpt6k97743407), srovnané s textem prvního vydání a s variantami druhého podle Championova vydání. *Esej o privilegiích* a Championův úvod: vydání z roku 1888 v digitální kopii Internet Archive (exemplář University of Ottawa).

Překlad, redakční poznámka a vysvětlivky: Staré texty. Překlad vznikl s pomocí umělé inteligence a byl větu po větě srovnán s originálem.

Obálka: *M. l'abbé Seyès, député de Paris à l'Assemblée nationale*, kolorovaná rytina neznámého autora, Paříž, mezi lety 1790 a 1792; Bibliothèque nationale de France (Gallica, btv1b69433584). Volné dílo; reprodukce: Wikimedia Commons.

Ilustrace: titulní list třetího vydání (1789): Source gallica.bnf.fr / BnF; první strana spisu v jednom z vydání roku 1789: volné dílo, Wikimedia Commons (podle histoire-image.org); *Přísaha v míčovně*, lept L.-F. Couchého podle J.-L. Davida: Wellcome Collection (V0048256), licence CC BY 4.0, reprodukce beze změn; portrét v medailonu, Ch.-F.-G. Le Vachez a J. Duplessis-Bertaux, kolem 1799–1817: volné dílo, Gallica / BnF; podpis na titulní straně: podle faksimile v díle *Spamers Illustrierte Weltgeschichte*, sv. 8, Lipsko 1895, volné dílo. Reprodukce: Wikimedia Commons.

Vydal: JUDr. Libor Petříček (Staré texty), Březenská 2466/4, 182 00 Praha 8, www.stare-texty.cz

Výroba: Staré texty; elektronická publikace ve formátech EPUB a PDF

Vydání: první, elektronické

Rok vydání: 2026

Autorská práva: © Libor Petříček (Staré texty), 2026, k redakčnímu zpracování. Šíření podle licence CC BY-NC 4.0 (viz níže).

O Starých textech

Staré texty jsou digitální knihovna českých překladů historických pramenů z volného díla – pamětí, cestopisů, kronik a dalších svědectví lidí, kteří u událostí sami byli. Knihy jsou zdarma ke stažení ve formátech EPUB a PDF na www.stare-texty.cz. Překlady vznikají s pomocí umělé inteligence; u každé knihy je uvedeno, z jakého vydání se překládalo, co je přeloženo celé a co zkráceno.

O zakladateli

Staré texty založil a provozuje JUDr. Libor Petříček, advokát a milovník historie. Cílem projektu je zpřístupnit českým čtenářům původní historické prameny, tedy svědectví očitých svědků, zdarma a v češtině.

Volné šíření

Tuto knihu můžete volně šířit, kopírovat, tisknout, upravovat i dále publikovat, avšak nikoli komerčně (licence Creative Commons Uveďte původ – Neužívejte komerčně 4.0, CC BY-NC 4.0). Podmínkou je uvést jako původní zdroj Staré texty s odkazem na www.stare-texty.cz, například: „Zdroj: Staré texty, www.stare-texty.cz“.

Komerční užití (prodej, placený obsah, reklama apod.) je možné jen s předchozím souhlasem provozovatele Starých textů. O souhlas lze požádat e-mailem na liborpetricek@gmail.com.